HIGH . SCHOOL VERNACULAR (MIZO)
ZIRPUITU.

Lalzuia Colney.

DATE LABEL

This book is issued on the date last stamped. A fine of 10p. per day or part thereof shall be charged if it is kept more than ten days.

Date of Issue	Date of issue	Date of issue	Date of issue
27.9.80			

THUHMA

He lehkhabuah hian High Schcol Mizo Vernacular chu a kim khat awm e. Part 1 zawng hi First Paper a ni a, Part 2 zawng hi Second Paper a ni.

Ṭhian ṭhenkhatten min ngen derna chu, ka sihhnip vena lam a ni châwk ang a, tlin lohna lam pawh hre chang lo lêkin he lehkhabu hi ka han buatsaih ve ta chawt a. Text bu innghahna tûr ṭha a lo awm mang lo lehnghal a; Note bu siam tawhte ka bih láwr zel a; hetiang hi lo siam lo sela chuan zirlai leh zirtirtute tân pawh thil buaithlak tak a ni tih ka han hmuh ohhuah chuan, Note bu hi, tunah rih chuan kan ramah siam loh theih loh a nihzia min hriat ohhuahtir nghe nghe a. Hla lam bîkah hian Note awmsaa mi hi ka hriat dan rên a in inang lo nual a. Lehkhabu siamtute pawh hian an tlat lohna mual lamah chuan an bel bîk lem loh avângin, an hriat fuh loh lai lo awmte hi ka dem phal lo ve, ka mit ngeia ka hmuh leh ka hriat chiante chu he lehkhabuah hian ka târ lang mai zâwk a ni. Amaherawhchu, tlat lohna mual lam chu dapchawp deuh a ṭûl avângin, ka hmuh phâk angte chu zâwn mah ila, tihsual palh a la awm thei cheu vang tih ka ring, chungah chuan hla phahtu lamte chungah ngaihdam ka dil a, a dik zâwk min hrilh tûrin ka ngen bawk a ni.

Hla hi a lam dân a inan loh chuan a kawh a dang thei daih mai, a ziak dân inang reng pawh ni se.
Entîr nân – Hmuh ka nuam e," tih laia "Nuam" hi, "Huam" tih rîk dân anga "Nuam" kan tih chuan, "Châk"

tihna a ni a, "Huan" tih ánga "Nuam" kan tih chuan thutna 'nuam' ang a lo ni tawh ang. Ei châk leh ei nuam pawh a dang hle. Hetiang hi a ni a, a thu a danglam emaw, a chhiachhiahna pêk a danglam emaw chuan, a phuahtu tum loh daihah kan keuh thlu thei ang. Chuvângin, a thu dik kan hriat hmasak a pawimawh a ni. Mizo hla chang ni lo. Sáp hla pakhat "Land me safe on Canaan's side," tih hi, America-ah khuan an lo chhu sual palh a, "Land my safe .... ,, tiin an chhu a, 'Ka hmachhuan ram Kananah chuan, Ka pawisa ip thlen ang che," tih a ni daih mai! A danglamna chu 'e' kha 'y'-a an thlâk vâng mai a ni. Hetiang hian Mizo hla-te pawh a ni thei a ni.

He lehkhabu atang hian zirlaiten Thu (Prose) leh Hla (Poetical Words)' hre hrang thiam sela, a va láwmawm dâwn êm! High school chang a ni lo, College zirlai kut chhuak kan hmuh theih atang hian, Poetical Words leh Prose thlei hrang thiam lo an awm nual ve tho mai. Chutiang thlei hrang thiam tûr chuan he lehkhabu atang hian i zir dâwn teh ang le. Hla lam hi en ngun bîk teh.

A tâwp berah chuan, sawi hmaih hauh loh tûr, hetiang lehkhabu, kan mamawh êm êm min tihpuitlin saktu Pu K. Thandanga Modern Press neitu chungah kan láwm theuh âwm e.

Dated, Chawngtlai,
the 14 July, 1978

Lalzuia Colney. B A.
B P.O. Chawngtlai, Mizoram.

THUHMAHRUAI

High School leh College-a Mizo ṭawng Zirlai bute hi kan neih ṭhat tâwk loh avângin zirlaiten harsatna an nei ṭhîn a. Hetiang avâng hian zirlai tam takin an tih ṭhat theih loh phah fo ṭhîn. Hèng harsatna hi kan sut kian thuai a tûl hle mai.

Hèng kan tlâkchhamna leh a tûlna hre reng a, High School Vernacular (Mizo) Zirpuitu First Paper & Second Paper, Pu Lalzuia Colney, B.A.-in a buatsaih hi a lâwmawm hle a. High School zirlaite tân a ṭangkai hle ka beisei

He lehkhabu thu ziak leh a hrilhfiahnate hi zirlaite tân a hman tlâk hlein ka hria.

Lalruanga M A.
Lecturer & Head of the Department,
Aizawl College,
Aizawl, Mizoram.

HLA THUHMAHRUAI

Mizote bian hnam dang aiin hla (Poetical Words) kan nei ṭha zâwk hial awm e. Sâp hla pakhatah chuan "I don't sleep at night," tih a awm a, Prose chuan "Zânah ka muhil lo" tihna mai a ni a, Poetical Words-a kan dah chuan, "Zân mu ka chhîng lo ve," kan ti ang. "I remember when we drink the water under the tree," tih pawh hi, Thingte chhâwl hi lisi hnuaia siktui thiang kan dâwn, Lairilah a chhâm reng e," kan tih hmêl a ni. Hetiang hi a ni a, Hla kan zirin Thu (Prose) kan hriat tel a ngai ṭhin. Mizo ṭawngah chuan Hla chuan-thu bik (Poetical Words) a nei hrang nual a, Thu (Prose) atân hman ve chi loh a awm ṭhin. Prose-ah chuan 'thla' (moon) chu Poetical Words-ah chuan "Chhawrthlapui" a lo ni daih a. Chuvângin, hla kan ziak a nih loh chuan, Prose thu kal tluang pangngaiah 'Chhawrthlapui' tih a rem ve lo. Amaherawhchu, Hla thung chuan a remchân dân athuin Thu (Prose) a hmang ṭawm thei vek tho. Chuvângin, "Hla phuahtute chuan Poetic Lisence an nei," an lo ti rèng a ni. Chuti-chuan, Hla kan hrilhfiahin, Prose a nih tawh avângin Poetical Words a tel ve a thiang tawh lo a ni.

Tin, Hla kan hrilhfiahin a tiar indawt ang zèla hrilhfiah tûr a ni lèm lo; a chhinchhiahna leh a thu tum ngun taka en tûr a ni. Ngun taka kan en hnu chuan, Mizo ṭawnga a rem dân angin, a hnung lam emaw, a laihâwl aṭangin emaw ṭan mah ila, a pawi chuang lo. He hla hi lo en ta ila :

"Tui mal far tè tè chu,
Ṭiau vut hrang awm khâwm;
Tuipui lian a tlinin,
Ram nuam a lo awm."

He hlaah hian tlar khatna leh ţlar thumna a inzawm a, tlar hnihna leh tlar lina a inzawm ve thung a. Chuvângin, "Rush ma! tê tè pawh a lo tlin tam chuan tuipui a lo ni hial thei a, ţiau vut nâwi tê tè pawh chutiang chuan khawmual a lo ni thei ve hial a ni," tih tûr a ni ang.

Tin, zawhna hian 'Thupui' ziak chhuak tûrin a ngên deuh ziah a., 'Thupui' han tih ngawt chuan Precis te, Summary te, Substance te, Central Idea te, Theme-te chenin a huam a; hetah hi chuan Central Idea hi a ni ber.

Hla kan zirin Poetry chu Prose-in kan zir a ni a. Hetah pawh hian chhâng tinte hi Paraphrase-in dah hmasak vek a ni a, Poetry chu Prose a nih tawh avângin, "THU ANGIN" tiin dah kher a ni ta a ni

Tin, hla ţhenkhat chuan zirtîr tum bîk deuhte a nei a, chûngte chu 'A thu zirtir' dah nghâl zèl a ni

Author.

A CHHUNGA THU AWMTE

PART I (First Paper)

FIRST PAPER

ZAWLNEI DANIELA

BUNG 1

Pathian ngaihsak vanga Daniela leh a thianten zu an in duh loh thu.

Jehoiakima lal kum thumnaah chuan Nebukadnezaran Jerusalem a rûn a, Sinar ramah a hâwnpui a. Lal ina khawsa tûr Israel thlah, mi fel famkim, mi tilreh hotu Aspenaza chuan a thlang a; chûngte chu kum thum hnuah lal hmaa ding tûr an ni. Chûng zîngah chuan Daniela te, Hanania te, Misaela te leh Azariate an tel a. Tilreh hotu chuan Daniela-te ṭhianzahte chu hetiang hian hming thar a vuah ṭheuh va—

Daniela chu, Beltesazzara,
Hanania chu, Sadraka,
Misaela chu, Mesaka,
Azaria chu, Abednegoa.

Chaw ṭha aiin sakhua an thlang. Daniela chuan an hotupa hnênah chuan zu in ve loh a dîl a. An hotupa chuan a remti a, ni sâwm a enchhin a. Daniela leh a ṭhian zu in lote chu, zu in mi ai chuan an hmêl a lo ṭha ta zâwk a, a enkawltu chuan thlai a pe ṭhin a.

Daniela-te chu lal hmaah chuan an ding ta a ni. Daniela anga fing rêng rêng mi dang an châwmte kha an awm lo va, mitdawivaih leh aikaihthiamte aiin a lèt sâwmin an fing ta zâwk a; Daniela chu Kura lal kum khatna thlenga lal tûrin ruat a ni ta hial a ni.

BUNG 2

Nebukadnezzara mumang thu.

Nebukadnezzara chu kum hnih a lo lal chuan mumang a nei ta a. A ram mi fing zawng zawng chu hrilhfiah tûr atân a ko khâwm a. An hrilhfiah theih loh chuan ṭah sawm vek a, an in pawh hnâwmhnawk main siam tûrin thu a titlu a; an hrilhfiah theih erawh chuan lâwmman ropui tak pêk a tiam a. Tichuan, tuman an hrilhfiah theih loh avângin Daniela-te ṭhianzaho pawh thi tûr singah an telh a, an zawng nghâl a.

Daniela chuan lal vêngtu hotu Arioka hnênah chuan lal hnêna kai a dîl ta a. Tichuan, lal hnêna kal chu a remti a, lal hnênah chuan a mumang hrilhfiahsak chu a dîl ta a. Lal chuan a remti a. Lal mumang hrilhfiahna chu Daniela chuan zân inlârnaah chuan a dawng ta a.

Arioka chuan Lal hnênah Daniela chu a hruai leh a. Lal mumang chu hei hi a ni: Milim hrawlpui, tle èm èm, ṭihbaiawm tak a ni a; a lu chu rangkachak thianghlim tak, a âwm leh a bân tangkarua, a pum leh a malpui dâr, a kephah chu a ṭhen thîr, a ṭhen bellei a ni a. A kephah thîr leh bellei chu lungin a deih sawm ta vek a, a dang zawng zawng pawh kha a keh sawm ta vek bawk a; thilîin a lèn bo ta vek mai a. A deihtu lung chu lei pumpui hi a khat ṭa a ni.

Danielan a hrilhfiah ta. Daniela chuan lal chu a han fak hmasa phawt a. Rangkachak lu chu amah lal chu a ni a, a hnuah a ram aia ram tenau zâwk an la ding dâwn tih entirna a ni. Tin, chu mailim, lungin a deih sawm leh thilîin a len bo vek chu, lal ram chu Pathianin a tiral vek dâwn tih entirna a ni bawk a.

Lal chuan Daniela chu a lawm hle a, a Pathian chu lal te lal leh Pathiante Pathian a nihzia a puang ta hial

a. Lal chuan Daniela chu Babulon ram pum puiah roiêl tûrin a dah ta a. A ṭhiante pathum pawh Babulon ram bial then hrang hrangah hotuah a dah ta bawk a ni.

BUNG 3

THIAN PATHUM LEH MEIPUI

Nebukaddnezara chuan Dura phâizâwlah milim tawng sawmruka sâng, tawng ruka chhah a siam a. Lal chuan a ram chhûng zawng zawnga hotu hrang hrangte a chah khâwm vek a, a milim siam hmâah chuan a dintîr vek a. Ri thei zawng zawng an han tihrîk hnuah chuan tlângauvin chu milim chu bawkkhupa chibai bûk tûr thu a han puang ta a; bawkkhupa chibai bûk duh lo apiang chu meipuia paih nghâl tûr a ni a. Thil ri thei zawng zawng an han tihrîk zawh chuan, bawkkhupin chibai an bûk ta a ni.

Shadraka te, Meshaka te, Abednegoa te chuan milim chu chibai an bûk ve duh ta lo va; Kaldai mite chuan lal hnênah an hêk nghál ta a ni. Chu thu chu lal chuan a lo hriat chuan, ṭhian pathumte chungah chuan a thin a ur ta h'e a. A hmaa a tih dân ang khân thu a han pe nawn leh a; chuta an bûk loa vaih chuan meipuia paih nghâl tûrin an hrilh nghâl a. Mahse, Juda mi pathumte chuan meipui lakah pawh an Pathian chuan a chhan chhuak thei tih an hria a, milim chu chibai an bûk duh chuang lo va.

Nebukadnezzara thinur lutuk chuan meipui chu a lêt sarihin a tihsattîr a, ṭhian pathumte chu an phuar hlâwm a, meipuiah chuan an paih lût ta a; mahse an thawmhnaw pawh a kâng lo va, an sam zai khat pawh a kâng hek lo. Meipuiah chuan an vei an vei a, pali an ni tawh nghe nghe a. Meipui chu a sat èm avângin a paih lûttute chu an káng hlum ta zâwk a.

Tichuan, Nebukadnezzara chuan ṭhian pathumte chu a ko chhuak a, mi dang zawng zawngte pawhin ṭhian pathumte meipuiin a kah loh dán chu an hmu ṭheuh va. An Pathian leka an rinawmzia a hriat chuan, mi dangte pawh chu Shadraka-te Pathian bo le chu sah sawm an ni ang tih thupêk a chhuah ta zâwk a. Shadraka-te ṭhian pathum chu Babulon biakah chuan a dah lian ta a ni.

BUNG 4

Nebukadnezzara at thu.

Lal mumanga thing chu: Nebukadnezzara chuan Pathian a fak ta. Mumang a nei leh ta a, a mumang chu hei hi a ni: Lei lai takah hian thing sâng tak a lo ding a, vân a tawng a. A zárahte chuan chunglêng savate chu hlim takin an awm a, a hnuaiah ramsate an chêng a. Vântirhkoh thupêk angin thing chu kih a, a bul chauh lo chu paih bo vek tûr a ni; a bul erawh chu thîr leh dâra ṭâwn tûr a ni; tichuan hlobet zingah daiin a tlâk ve ang. Hun sarih ral hma chuan chutianga awm tûr chu a ni à.

Nebukadnezzara chuan a mumang chu Daniela a hrilhfiahtîr ta a. Daniela chuan hetiang hian a hrilhfiah a: Thing sâng tak chu amah (Nebukadnezzara) chu a ni a. A lalna a lo sâng ta hle a, a zárah mi tam tak an awm laiin, thing chu kih a ni ta angin, a tlâwm ang a. hun sarih chhûng chu leiah, hlobet zingah daiin a tlâk ve dâwn a ni. He thil le thleng tûr hi a sual a lo sim theih nân Pathianin a hremna a ni.

Lal chu a lo chapo ta hle a, a ram leh a khawpui pawh ama din liau liauvah a ngai a. Chawimâwina chu mi dang emaw, Pathian emaw chungah a nghat duh lo va. A lo inngaihtlâwm theih nân Pathianin kum 7

chhûng a âttîr ta a; ruang maiin a awm a, h'obet ang maiin daiin a tlâk ta a ni. Kum 7 a lo ral chuan a tlâwmzia leh Pathian ropuizia chu a hmu chhuak ta a, a âtnaah khân Pathian a fak ta zâwk a ni.

BUNG 5

BELSAZZARA RUAI THEH

Babulon lal Belsazzara chuan ruai ropui takin a theh a. Uain in nân a pain Jerusalem-a Pathian biak in aṭânga a hawn no leh hmanraate chu a hmantîr a, pathian siam chawp an chawimawi dur dur a.

Chutia ruai an theh mup mup lai chuan, lal hma chiaha bangah chuan kut bâwr chauh hian hawrawp a rawn ziak ta zung zung mai a; chu hawrawp chu hei hi a ni.: "MENE, MENE, TEKEL, UPHARSIN." Lal chuan a hrilhfiah thoi chu lâwmman ropui tak pêk a tiam a; mahse hrilhfiah thei an hmu ta lo. A pa mumang hrilhfiah saktu Daniela kha pun leh mai turin an râwn ta a. Lal chuan a remti a. Daniela chu lal hmaah chuan an rawn hruai a, lal chuan a mumang chu hrilhfiah tûrin a ngèn ta a. A hrilhfiah theih chuan puan sendup sin tûr leh rangkachak khaidiat awrh leh rorêltu, pathum zînga pakhat ni tûrin a tiam a.

Hetiang hian Daniela chuan a hrilhfiah ta a: Lal hnênah chuan a pa hun laia a laina a lo sân tâk avânga Pathian a hriat loh vânga hrem a ni ang khân, ani pawhin a ropuina a hmang thiam ta lo a ni tih a hrilh a. Biak in bungrua su in nâna a hmantîr dik lohzia pawh a hrilh bawk a. Banga rawn inziak chu, a mal malin a hrilhfiah a,

MENE : Pathianin i ram a chhût zo ta a, a tâwp a thlen ta.

TEKEL : Bûkin i awm a, i tling zo ta lo.

UPHARSIN (Peres) : I ram chu thenin a awm a, Media leh Persia hnènah pêk a ni ta.

Hetiang hian Daniela chuan a hrilhfiah ta a; mahse chawimawina a dawng hman lo. A zân la laah Babulon a tlâwm a, Medo—Persia lal Daria chuan a awp ta a, Belsazzara chu a tlâwm ta a ni.

N.B : Chanchin chhuinaah chuan Nebukadnezzara hi Belsazzara pa a ni lo va, he bungah hi chuan Nebukadnezzara hi Belsazzara pa angin sawi a ni.

BUNG 6

Daniela sakeibaknei pukah.

Dar'a chu lal ber a lo nih chuan, Daniela kha a fel chung chuan bîk avângin hotu lu pathum zînga pakhatah a dah ve leh a. A fel bîk êm avâng chuan a thawhpuiten an îtsîk a, hêkna an zawng ta a, mahse an hmu lo. Hetiang hian lal hnênah chuan thu an thlen ta ngawt a : A ram chhûnga mi tupawh lal (Daria) ol auh lo chu pathian dang emaw, mihring emaw hnèna ni sawmthum chhûnga dîlna siam apiang chu, sakeibaknei pûka paih tûr a ni tiin. Lal chu Media leh Pers'a dân danglam thei tawh lo tûr angin hming ziaktîr an duh a, lal pawh chuan a lo remti a

Daniela chuan ni tin vawi thum Jerusalem lam hawia tukverh hawngin a tawngtai ziah thin a. Chu chu a thawhpuite chuan an enthla ru a, lal hnènah chuan an hêk ta a. Daniela chu sakeibaknei pûka paih tûrin an ngên ta a. Lal erawh chuan pawi ti hle mah se, chhan chhuah theih chu a duh sâwk hle a.

Daniela chu sakeibaknei pûka paih tûrin thu a pe ta a; Pathianin a chhanhim ring tlat chungin, sakeibaknei pûkah chuan a paihtir ta a. Pûk chu lungin an khâr ta tlat a. Lal chuan ama zungbun leh a upate zungbana

remin a chhinchhiah tlat a. Lal chuan Daniela a hmargaih ṭem avângin engmah a ti thei lo. Mutmu pawh a tuah thei hek lo. Daniela awmnaah chuan a kal a, sakeibaknei pûk spang chuan a dam tih lalin a hriat chuan a lawm êm êm a, pûk ata lâk chhuah thu a pe ta a. An la chhuak ta a. Engmah nâ rêng rêng a nei lo va. Lal chuan Daniela hêktute leh an chhûngte chu sakeibaknei pûkah paih thu a pe ta a, anni chu pûk mwng thlen hmain sakeibaknei chuan a lo pawt sawm vek zèl a. Daria chuan a vèl hnam tin hnênah chuan Daniela chungchâng leh a Pathian chu biak tlâk a nihzia a chhuah darh ta vek a.

THEN HMIHNA- INLARNATE

BUNG 7

Inlar vawi khatna— Thilnung palite.

Daniela chuan zân inlârnaah chuan hêng thilnung palite hi a hmu a: (1) Sakeibaknei, mupui anga thla nei chu (2) Savawm ang, zuang tûr anga a ke hnung chhauhva dung, a ha kârah chuan nâk ruh pathum a awm a (3) Keitè ang, a hnungah thla pali nei leh lu pawh pali nei a ni (4) Hei hi chu sa hlauhawm tak a ni ngawt mai. A hâ chu thîr a ni a, a ei buan buan a, a pawt sawm vek a; ki sâwm a nei a, ki tin chu-u ki khat a nei leh ṭheuh va. T-chuan, lalṭhutthlêng an han hûng chhuak a, Hmakhawsânga a ṭhu a. A silhfênte chu vûr anga vâr a ni a, sâng tam takin a rawng an bâwl a. Chutih lai chuan vân atangin mihring fapa ang a lo kal a, Hmakhawsânga chuan forêlnate chu a hlân a.

Inlârna awmzia.

Hêng sa pali ropui tak takte hi lal pali lo chhuak tûr ertîrna a ni. A palina dangdam bîk hi mi thlarghlimte Cotu tûr a ni. Sa palina chuan lei pum pui hi

a hneh ang a, chutichuan lal sâwm (ki sawm chu) an lo chhuak ang; mi thianghlimte pawh an chau vang. Hun pawh tihdanglam a tum bawk ang a; engemaw chen chu a kutah a awm dâwn a ni. Daniela pawh lian a thil hmuh hi a chhanh puah hle nghe nghe a ni.

BUNG 8

Inlar vawi hnihna — Berampa leh Kelpa chu.

Daniela chuan Susan lal ina a awm laiin inlârna a hmu leh a. Vawi lui kamah a lo awm a, berámpa, ki sei tak nei a ki khat erawh chu sei bîk hi a hmu a. Berâmpa chuan chhak lam leh hmâr lam leh chhim lam a phîn (nawr) ta chiam a. A hmaah chuan sa dang rêng rèng an ding thei lo va.

Tin, thlang lam atangin kêlpa, a mit inkára ki pakhat chauh nei hi a lo chhuak ve leh a; berâmpa kha a rawn bei chiam a, a hneh ta a, tuman an chhan thei lo. Kêlpa chuan a ki chu a tihliak a, ki dang pali, kâwl kil li lam hawiin a lo chawr leh a. Ki tinah chuan ki tè hran a lo chhuak leh a, vân thlengin a thang a; nasa takin a che vêl a, mi thianghlimte pawhin an tawrh phah hle a. Chu mi hnu chuan hmun thianghlim chu thenfai a la ni ang.

Vântirhkoh Gabriela chuan Daniela chu a rawn bia a, a inlârna hmuh chu tâwpna hun a tûr chu a ni tih a hrilh a. Inlârnate chu a hrilhfiah sak bawk a.

Berâmpa ki pahnih sei tak nei chu Media leh Persia lal a ni a, kêlpa erawh kha chu Greek lal a ni thung a. Kèlpa ki pali tliahna hmunah chuan ki pali a lo chawr leh a, chu chu ram pali lo ding tûr entîrna a ni a. Chu lal (Greek) thil tithei tak chu nasa takin a inluling a, Pathian pawh a la do dâwn a ni. Hèngte hi puang rih lo tûrin Daniela chu hrilh a ni a.

BUNG 9

Inchhira tawngtaina leh Hapta 70.

Daniela chu a chipuite sualna avângin Pathian hnênah nasa takin ngaihdám a dîl a. Israel hnam sualna zawng zawng chu a chhui chhuak vek a, Pathian hmaah chuan a puang ta a.

Gabriela chu Daniela inlárna hmuh hrilhfiah tûr leh Hapta '70 awmzia hrilh tûrin a lo kal leh a. Hapta 70 chhûng chuan khawpui chu tihthianghlim tûr a ni a, chu mi chhûng chuan thil fel lo zawng zawng pawh tihfel tûr a ni a. Hapta 62 chinah Hriaktâhiha pawh tihbo a ni dâwn a ni. Chu mi hnuah chhiatna a lo thleng ang tih a hrilh a.

Hapta 70 awmzia.

Hapta 70 chhût dân chu, kum khat hi ni 7 anga chhiara hapta (chawlhkar) 70 tihna a ni. Chu chu kum pangngai chuan kum 490 a ni.

e. g. Hapta 1 .... kum 7 a ni.

Hapta 70 .. .. 7 × 70=490. kum 490.

BC 537—BC 538=Hapta 7. kum 49 : Jerusalem tundin leh Miruata awm thleng.

BC 538—BC 170=Hapta 62, kum 434 : Harsatna hnuaia Jerusalem leh temple din hrâm hrâm hun.

Hapta 1, kum 7 : Thuthlung nghet siamtu leh inthâwina bântu - Messia (?)

Belhkhawm : Hapta 70, kum 490.

NB. Hèngte hi chhût dán leh hmehbel dân hrang hrang a awm thei ang; chûngte chu zirlai tân intihbuai a tûl lo vang, Theologian-te kutah awm sela.

BUNG 10

Inlar vawi thumna.

Persia lal Kura lal kum thumnaah Daniela chua inlârna a hmu leh a. Hidekel lui kama a awm laii mi pakhat puan zai sîn sin, a hmèl kâwlphe ang, a m khâwnvâr ang, a kephah dâr tle mi ang a hmu a. kâwnghrèn chu Ufaz rangkachak ang a ni. A take pawh berul lung ang a ni. He mi hi Persia ram hotu te chuan an do va; mahse Mikaelan a puihna azâra Persia hotute chu a hneh thei ta a ni.

Note : Gabriela .... Vântirhkoh hming.
Mikaela .... Juda-te vèngtu vântirhkoh a ni, 'In hotu' tih a ni thîn

BUNG 11

Inlarna chhunzawm zelna.

Daniela chuan inlârna a hmuhah chuan, vântirhkohvin thu a rawn sawi a; Persia ram lal palina chu a chak bîk ang a, Greek ram chu hmun liah a then darh ang. Lal palite chu Chhak, Thlang, Chhim leh Hmâr an ni. Palina chu chhim lam lal chu a ni ang; mahse mi pakhatin a rawn hneh ang a, a bungrua pawh Aigupta ramah a kalpui vek ang.

Hmâr lam leh chhim lam chu nasa takin an indo vang. Hmâr lam lal chuan chhim lam lal chu a hneh ang; tichuan indona tâwp hlei thei lo khawpa rei a awm ang. A hnuhnûng ber chu nasa takin a invaivar ang a, chu chu Judâ-te sakhua leh an hmun pawh tiramtu a ni ang. Mahse a thih chhan hriat lohvin a a vâng lâiin a boral dâwn a ni.

BUNG 12

Inlâr tâwpnaah chuan Danielan hetiang hian a hmu a: Vaivuta muhil tawhtè- a ṭhen, chatuan nunnaah, a ṭhen, chatuan hmusitnaah an kal ang. A thil hmuhte chu châr rih tlat tûrin a ti nghet a.

ZAWHNA LEH CHHANNA

Q. 1. Daniela leh a thiante Pathian an rin vanga zu an in duh loh thu kha'kan sawi teh.

Ans. Babulon lal Nebukadnezzara chuan Jerusalem a rûn hnuin, kum thum chhûng chhûng chhûng chhâwm leh enkawl (training) tur atân Israel fate zîrga hnem ṭha leh mi ṭha, dem kai lo leh bengvâr, thil bul chhût thiam mi leh lal ina khawsa thiam tûr mi an thlang dâwn a, a thlangtu atân mitilreh hotu Ashpenaza chu ruat a ni a. Chûng mi thlan zîngah chuan Daniela te, Hanania te, Misaela te, Azaria te an tel a. Daniela chuan an pèk ang ang ei emaw, in emaw chu a tum lo va. Aspenaza hnênah pawh uain (zu) chu pe lo tûrin a dîl a. Mahse, Aspenaza chuan mi dangte aia an chhiat bîk chuan lal hnènah mawh a phur ang a, lal a thinur ang tih a hlau va; mahse Daniela leh a ṭhiante chu mi dang aiin an chhe chuang lo vang tih an tiam ngam hial a, Daniela chuan ni sâwm chhûng enfiah tûrin a dîl a. Daniela ngen ang chuan ni sâwm chhûng an en chhin a. Daniela leh a ṭhian, zu in duh ve lote chu an chhe chuang hauh lo va, an hmèl a mâwi ṭâwkin an thau zâwk ta daih mai a; a enkawltu chuan an ei atân thlai a pe ta zâwk a.

Nebukadnezzara hmaah Daniela-te ṭhianzaho chu an hruai a, an châwm dangte ai chuan an fingin an bengvâr zâwk daih ta mai a. Lal chuan Daniela te, Hanania te, Mishaela te leh Azaria te chu a lâwm èm êm zâwk a. Daniela lek phei chu Kura lal kum khatna thlengin a thawhtîr ta zêl a ni.

Q. 2. Lal Nebukadnezzaran a mumanga milim a hmuh chungchang kha han sawi teh.

Ans : Nebukadnezzara chuan mumang mak tak a nei a. A mumangah chuan milim hrawlpui mai hi a hmaan a lo ding luah mai a, hlauawm tak hmêl hi a pu nghe nghe a. Chu milim lu chu rangkachak thianghlim a ni a. A âwm leh a bân chu tangkarua, a pum leh a malpui chu dâr, a kephah chu a thên thîr, a thên bellei a a ni a. He milim hi lung, amaha lo lum ngawt chuan a rawn deih a, a rawn delh sawm ta vek a, a sawm chen chuan thlîin a lên bo ta vek a. A delhtu lung erawh kha chu tlâng lian takah a lo chang a, lei pum hi a khat ta vek a.

Lal mumang hi Danielan a hrilhfiah sak a. He a thil hmuh hi lal Nebukadnezzara chungchâng thu a ni. A lo ropui êm êm a, Pathian a theihnghilh tâk avângin Pathianin a tihtlâwm tûr entîrna a ni Lung lo lum chu Pathian kut a tuar dâwn a ni tih entîrna a ni.

Q. 3. Thlan pathumte meipuia an paih chhan leh meipuia an khawsak dan kha han sawi teh.

Ans : Nebukadnezzara chuan rangkachak milim a din a, a sân lam chu tawng sawmruk a ni a, a len lam chu tawng ruk a ni. Babulon phaizâwla Dura phaizâwlah a dintîr luah mai a. He a milim din be tûr hian a ram bial hrang hranga thuneitu te, rorêltu te, sum enkawltu te, dán hre mite etc. a chah khâwm vek a. Hèng mi zawng zawngte hi milim hmaah chuan an ding vek a; tingtang chi hrang hrang te, tawtawrâwt leh phênglâwng te, ri thei zawng zawng a rîk hun chuan tlânganvin milim chu chibai bûk tûr tih a han puang a; Sadraka te, Mesaka te, Abednegoa-te chuan an be ve duh ta lo va, chu thu chu lal hnênah chuan an thlen ta a Lal chuan thinur takin a vau va, an bak duh loh chuan meipuia paih nghâl tûrin thu a pe a. Ti-

chuan ri thei zawng zawng chu an han ti ri a; mahse ṭhian pathumte chuan milim chu chibai an bûk duh chuang ta lo va. Meipui chu a lèt sarihin lal chuan a tihsattîr ta a, ṭhian pathumte chu an paih lût ta a ni.

Ṭhian pathumte chu an thawmhnaw nên an phuar hlâwm hnuin, rawhtuina meipuiah chuan an paih ta a, meipui lailah chuan an lum reng a. Nakinah chuan meipuiah chuan mi pali phuar lohva vei vei an hmu ta a; a palina chu 'pathiante fapa' ang an ti hle nghe nghe a. A paih lûttute kha chu meipui chuan a kâng hlum vek a. Lal chuan ṭhian pathumte an kâng lo tih a hriat chhuah chuan a ko chhuak nghâl a, an sam pawh a kâng kir lo và, an thawmhnaw pawh mei rim nam a awm hek lo Chuvângin lal chuan an Pathian chu fak tlâk a nihzia leh Ani ang Pathian dang rèng rèng a awm loh thu a puang ta hial a. Heng mi pathumte hi Babu on biialah chuan a chawimawi ta vek zâwk a ni.

Q. 4. Lal Nebukadnezzara mumang kha han sawi teh.

Ans : Lal Nebukadnezzara chu a khumah a mu a, a mutḥilh chuan mumang a nei ta a. A mumangah chuan lei lai takah hian vân tawnga sângin thing a lo awm a, khawvêl hmun tin aṭangin a hmuh theih a. A hnahte chu a mâwi a, a rahte pawh a tam a, nung zawng zawng tân tlan tûr a awm a; ramsate chuan a hlim an bêl a, savate chu a zârah an chèng a. Chutih lai chuan vân aṭangin a vèngtu a lo chhuk a, "Thing chu kit la, a zârte chu hlâwi la, a rahte chu tidarh vek rawh; ramsate chu kal bo sela, savate chu thlâwk bo vek rawh se," a rawn ti a. A bul bâwr erawh chu thîr leh dâra ṭâwn tûr a ni a, daiin a tlâk ang a, hetiang bian hun sarih chhûng chu a awm tûr a ni.

He a mumang hi hrilhfiah tûrin a ram mi fing zawng zawng a ko khâwm a; a tâwpah chuan Daniela chungah hrilhfiahna hnâ chu a tla ta a. Daniela (Beltesazzara) chuan a hrilhfiah ta a: A mumanga thing chu amah Nebukadnezzara chu a ni a. A lalna leh a hausakna chu mi zawng zawngin an tlan chungchâng thu a ni. A chapo avângin leiah ramsa angin hun sarih chhûng a awm dâwn a ni. Hetiang a nih dâwn avângin a retheihna a rei loh nân a sualte simin, felna leh zahngaihnaa thlâk tûrin a hrilh ta a ni.

Q. 5. Nebukadnezzara at chhan sawi la, a at laia thil lo thleng chu sawi bawk rawh.

Ans: Nebukadnezzara chu a lalna a lo sâng ta hle a, Pathian hnat khawpin a lo chapo ta a. Vawi khat chu mumang a nei a, a mumangah chuan thing sâng tak, vân tawng khawpa sâng, hmun tin atanga lang thei khawp hi a lo hmu a. Chu thing zârah chuan chunglèng savate chu hlim takin an chêng a, a hnuaiah chuan ramsate zalên takin an khawsa bawk a. Daniela hrilhfiahna angin he thing hi Nebukadnezzara dinhmun sawina a ni. Thing chu kih thlûk tûr a ni a, chu mi hnu chuan a bul chu daiin a tlâk ang a, ramsa ang maiin hun sarih chhûng a awm tûr a ni a. Chutiang chuan Nebukadnezzara chu a chapona tihniam tûrin ramsa ang maiin Pathianin a titlâwm ta a, a lo â ta a; leiah ramsa ang maiin hun sarih chhûng chu daiin a tlâk ta a ni. A lalna a chapopui avângin Pathianin hetiang hian a titlâwm a ni.

Hetianga lal a lo ât tâk hnu chuan, mihring zîng ata hnawhchhuah a ni a. Sebâwng angin hlohet a ei a, daiin a tlák a, a samte chu mupui hmul ang mai a ni a, a tinte pawh savá tin ang maiin a thang ta a ni. Hun a lo tâwp chuan Nebukadnezzara chu Pathian a chawimawi ta a. Engkim titheitu a nihzia chu a hre ta a, chapote chu a tihniam thei tih a hre ta a ni.

Q. 6. Belsazzara ruai theh thu leh banga kut lo lang thu chu han sawi teh.

Ans : Babulon lal Nebukadnezzara chuan a mi ropui sângkhat tân ruai a ţheh a, uain (zu) an in dur dur a. A pa Nebukadnezzaran Jerusalem a rûn ţuma biak in bungrua a hawnte chuan zû chu an sem a, bèl-ahte chuan uain chu an dah bawk a. Hetiang hian biak in bungbêl chu zu dah nân te, zu sem nânte an hmang a; a mi ropui te, an nupui te, hmeithaite pawh chuan zû chu an in a, rangkachak te, lung te, tangkarua te, dâr te, thîr te, thingtea siam pathian chu an chawimawi dur dur ta a ni.

Chutia hlim taka ruai an ţheh mup mup lai chuan khâwnvâr dahna ep lam bangah chuan kut bâwr chauh hian hawrawp a rawn ziak ta zut zut mai a, chu hawrawp chu, "MENE, MENE, TEKEL, UPHARSIN," tih hi a ni a Tichuan, lal chuan a hlau va, a khûr ta chiam a, a dáng ta sâwp sawp a, a khûp leh a khûpte chu a inkhâwng ta hlawk hlawk mai a. Aikaihthiam te, aisanthiamte leh Kal'dai mi fing zawng zawng chu a lam vèl ruai a; chu mi ziak chu chhiar thei apiang lâwmman ropui tak pèk a tiam a; mahse a mi rawnte hian an chhiar thiam lo va, tuman an hrilhfiah thiam hek lo. Chu veo a mi mal a chu a zual ta tual tual a, lalnu chuan Daniela pua mai a rawt ta a. Daniel a chu tûn hma pawha a pa thumang lo hrilhfiahtu a ni rèng a. Daniela chu lal hmaa an rawn hruai chuan he thu inziak hi a chhiar a, a hrilhfiah ta a : Vâna Pathian chûnga a indah avâng leh, Biak In bungbêl zu in nân a hman avângin Pathianin a hrem dâwn a, a tihnisam dawn ta a ni. Pathianin a ram chu a chhût zo ta a, a tling zo ta lo a ni. A ram chu ţhen darh a ni ang a, Media leh Persia hnènah pêkin a awm dâwn a ni, tih thu hian a hrilhfiah ta a ni.

Q. 7. Engvangin nge sakeibaknei pukah Daniela an paih? Engtin nge a awm tak zel han sawi teh.

Ans: Lal Daria chuan a ram chhûng bial hrang hrang awptu tûr mi fel leh fing 120 a thlang chhuak a. Hèng zîngah hian mi pathum fel bîk a thlang chhuak leh a; chu mi zîngah chuan Daniela a tel ve a. Daniela chu a rilru a that fawr bîk avâng leh a fel bîk êm avângin a thawhpuite chuan an huphurh a, lal hnênah a hêkna tûr remchâng an zawng ta a. Hèkna tûr an hre thei mang lo va, a tâwpah chuan hetiang hian an rèl thin ta a: Tupawh ni 30 chhûnga pathian dang bia emaw, mihring bia emaw chu, sakeibaknei pûka paih ni rawh se. He dân hi Media leh Persia dân danglam thei lova nem ngheh ni rawh se, an ti a. Lal Daria chuan a remti a, thu ziak leh khapnaah chuan a hming a ziak hnan ta a ni.

Daniela chu a tih dân pângngaiin a Pathian be lo thei a ni lo va. Jerusalem lam hawiin tukverh a hawng a, ni tin vawi 3 a ṭawngṭai ziah ṭhîn a. Hetianga a tih hi an man chhuak ta a; lal hnênah an hrattîr ta a. Lal chuan Daniela chu ngaina hle mah se, chu dân danglam thei lo ang chuan Daniela chu sakeibaknei pûka paih tûrin thu a pe ta a.

A tûk zîngah chuan lal chu Daniela awmna lamah chuan lungchhe takin a va kal a, Daniela a la dam tih a hriat chuan a ko chhuak a. Lal chuan a awmdan a zawh chuan, sakeibaknei kâte chu a chîp a, engtin mah a tina lo a ni tih a hrilh a. Daria chu a lâwm hle a. Daniela chu pûk ata a lâk chhuahtîr a, Daniela hèktute leh an chhûngte chu sakeibaknei pûkah chuan an paih ta kâwk a, sakeibaknei chuan a lo ching nawk nawk a, an ruhte a titliak vek a, pûk mawng pawh an thleng hman

lo a ni. Hetiang hian Daniela chu a him a, a hèktute erawh chu an chhûngte nên an beral ta vek zâwk a ni.

Q. 8. Daniela inlarna hmuha berampa leh kelpa chuan engnge a entir kan sawi teh.

Ans : Belsazzara lal kum khatnaah chuan Ulai lui kamah Daniela chu a awm a, chuta a awm lai chuan inlârna chu a hmu leh a. Ulai lui kamah chuan berâmpa, ki pahnih sei tak nei hi a lo ding a, chu berâm chuan chhim lam leh, hmâr lam leh Thlang lam a lo phîn mèk a. Khawthlang lam atang chuan kêlpa a lo thawk ve thung a, chu kêlpa chuan a mit inkârah ki sei tak a nei a. Kèlpa chuan berâmpa chu a zuan vak a, a fin rawk a, berâmpa chu a tauh vak a, a ki pahnih chu a tauh tliahsak ta a. Hetiang hian kèlpa chuan berâmpa chu hneh takin a ching vèl ta a.

Hèngte hian a entîr chu : berâmpa hian Medo-Persia ram a entîr a. Chhim lam leh hmâr lam leh thlang a phîn mèk hian Medo-Persia-in ram a zauh mêk lam chu a entîr a ni Tin, kèlpa chu Greek sawrkar chhinchhiahna a ni. Berâmpa a rawn bei a, a rawn fin rawk ang khân, Media leh Persia chu Greek chuan a do va a hneh ta a ni. Khawchhak lamah pawh Greek lal Alexandera chuan India ram thlengin a rawn hneh ta zêl a ni.

Q. 9. Daniela inlarnaa thil nung palite leh an entir theuhte chu kan sawi teh.

Ans : Daniela chuan zânah inlárnaa hmu a, chuta a thil hmuhte chu, thilnung pali an ni a. Nih dân leh lan dân inang lo ţheuhte an ni. Pakhatna chu sakeibaknei ang a ni a, mupui angin thla a nei a. Pahnihna chu savawm vuang tûr a ke hnung pahniha ding lai ang a ni a. A ha kârah chuan nâkruh pathum a inzep a. Pathumna chu keitê ang a ni a, lu pali a nei a, a hnungah chuan

sava thla ang a nei a. Palina chu thîr hâ ang mai hâ a nêi a, ki sâwm a nei bawk a. Hlauhawm tak leh ṭihbaiawm tak a ni.

Hêng sa palite hian entîr an nei ṭheuh va. Pakhatna, sakeibaknei chuan Babulona Nebukadnezzara hun lai a entîr a. Muvanlai ang maia lal a ni a, a tlâwm khân a thlawh theihna thla chu a thlawn ta a ni.

Pahnihna, Savawm chu, Media bi a bu siaktu hian lal ve ngeiin a hria a, chu chu a entîr a ni. A sa seh zawh hlim hlawl, a ruh la hmuam lai angin a lang.

Pathumna, Keiṭê chuan Persia lalna a enṭîr a ni. Keitè anga chak leh kawlh, sava thlâwk aia a lêta chakin he lal che vèl chu a entîr a ni.

Palina chuan sa kawh bîk a nei lo va, hlauhawm tak leh ṭihbaiawm tak a ni. Chu chu Greek lal a ni. Alexandera lal aṭangin a entîr a, thîr hâ anga chak a nih avângin lal dangte chu a hneh dâwn a ni. Sâp ram aṭanga India ram thlengin a rûn a nih kha. Ki sâwm a neih chuan Greek lal sâwmte a entîr bawk. Sa palina hian Greek lalte lal hun chhûng a entîr a ni.

PI PU LEN LAI

1. Khaw hmun

Hmân lai chuan Mizote chu inrûn chîng mi an nih avângin tlângahte khua an siam ber ţhin. Infinkhâwmin khaw lian takin an awm a. Thlawhhma kawng a râlţit loh nân thlawhhma an pan hnai a, khaw thar an kai phah châng a awm bawk. Khaw hmun tûr an en dâwn chuan chu an hmun ennaah chuan arpa an rialhpui a, zîngah ţha taka a khuan âl âl chuan khâw hmun ţhaah an ngai. Tichuan, lal in hmun tûr te, zawlbûk hmun tûrte leh mi dang in hmun tûrte an ruat fel ta ţhîn a ni.

2. Khaw chhung mi pawimawhte.

1. Lal :

Khaw khat hotu leh lû ber atân lal a awm ţhîn. Thuneitu ber a nih avângin khaw chhûng mi a duh lohzâwng chu a hnawt chhuakin a duhzâwng mi chu a chawimawi thei bawk. Chuvângin ţhi ţha pawh an awrh ngam lo va, ţhi chhe deuh hi chu "Lal hlau lo ţhi," an ti ţhîn Lal ţhenkhatte chu an ţha hle thung a, a khuan mi retheite khaidingtu a ni. Tin, lal chuan upate a nei a, chûng chu a rorèlpuite an ni, a in bul vèlah in an nei ve ţhîn.

Lal hnênah chuan chhûng tinin fathang chhûn ţheuh tûr a ni a, ram hual erawh chuan ram ţha an neih manah buh an chhûng tam deuh; hèng mite hi zalên pawl, lo thlang hmasate an an ni.

Miin sa an kah emaw, an awh emaw chuan lal chanvo, sachhiah an ti a, lal hnênah an pe ziah ţhîn; sakhi chin chung lamah a ni deuh ber.

2. Upa :

Lal chuan a rorèlpuí atân a khaw pa fel deuh deuh a thlang chhuak a, chûngte chu "Upa" an ti a, a tam lamah bithliah a awm lèm lo. Kawng engkimah lal khua vèngtu an ni; lo duh thlang tûr zalèn an ni bawk. Hêng miten lal an cheibâwl dân athuin khawtlâng a nuamin a nuam lo thei ṭhîn.

3. Puithiam :

Bâwlpu leh Sadâwt an awm. Bâwlpu chu dam loh chânga dâktawr anga rawih chi an ni; ṭâl a tih apiang a chawh ṭhîn. Ramhuai hnèna inthawina hlâutu a ni. Sadâwt erawh chu sakhaw puithiam a ni a, pastor ang an ni. Seechhun khuangchawiah a puipa ber a ni ve thung, sa dâr a hlawh ṭhîn. Hnam hrang hrangin sadâwt hrang hrang an nei ṭhîn.

4. Thîrdeng :

Khaw khatah pakhat tal an awm tûr a ni. Lo lam thawhna hmanrua thîra siam thilte chhertu a ni. A thîr chherna in chu 'Pûm' an ti. Thîrdêng hlawh chu a thîr chhersakten an pe ṭhîn; ṭin khat leh a chanve â ni ber. Hêng a hnèna kâite hian sa an kah chuan thîrdêng sa an siamsak ve ṭhîn.

5. Tlangau :

Khawchhûng mipui hriattîr tûr thil ṭûl a awm chuan tlangauvin a au ṭhîn. Salam châwi an awm chuan, a atu ber a nih avângin mi huat a hlawh ṭhìn. Hnatlâng thâwk lote rûntu a ni bawk. Mi huat a hlawh êm avâng hian, "Tlângau velhin lei a kual lo," an lo ti hial ṭhîn. A hlawh tûr chu amahin buh a khawn a, fawng khat a ni deuh ber.

6. Khawchhiar :

Khaw tînah khawchhiar an awm a, chûngte chuan nau piang te, mitthi te, buh thar zât te leh thil chhin-

chhiah ṭûl dangte a chhinchhiah a, sawrkâr hnênah a hriattîr (report) ṭhin. Kuli leh lei man âwl an ni. Lei man khawn leh sawrkâr hnèna pèk luh hi a hna pawimawh tak a ni.

7. Zirtirtute :

Zosâpten s·kul an rawn hawng a, chuta tanga zir thiam zirtîrtu tlâk an lo awm a. An hlawh pawh Zosâpte tum a k an ni: Mi biak râwn berte an ni ve. Lal pawhin an nga hdâu a ráwn fe thin. Tin, Sunde Skul lamah pawh ziak leh chhiar an zirtîr bawk.

3. Zawlbuk.

Zána tlângvâlte riah khâwm nân, mual sîr, lal in atanga hla vak lovah an sa thin. In lian pui a ni ; a zâng kûl khuain, tukvera awm leviu an sa a. A kawngka pawh a hrana hawn a ni lo va, thing lian pui, "bawhbel" an tih chu, a luhna tûrah khân, khûp thleng vèla sângah a vâng zâwngin an khan zur mai a, chu chu an bawh liam thin A chhuat lalah chuan tap lian tak an chhep a. Bawhbel chung dàp taha pin chu "Awkpaka" an ti. Zawlbûka tuah atan naupang in thingnawi an fawm thin

Zawlbûk tangkaina : (1) Khawchhûng mite nun tithlamuangtu leh bumbimtu a ni. Tlangvâl zawng zawng riahna a nih avângin sanghar râl leh satla iloah pawh a rual puia thawh chhuah a rem bîk a ni. Khaw chhûngah buaina leh mangana a awm, zânah pawh ni se, rang taka pun mai theih tûrin tlangvâlte an inkau sa reng thîn.

(2) Khawtlâng tirawmtu a ni Mipui chêt tlatna hmun a ni a, pa fing leh fel tak tak awmna a nih avângin a zahawm a ni. Mi sual leh mikhual pawh duh ang angin he hmun ah hian a chet ngam thîn lo.

(3) Inzirna hmun a ni. Zawlbûkah chuan upaten thangtharte nun dân tûr an zirtîr a; huai te, chhel te, tlâwmngaihte eto. an zirtîr thîn. Puithuna lam thil, thiang leh thiang lote inhrilhna hmun a ni.

(4) Naupang thununna hmun a ni. Lal fate tih loh naupang dang zawng zawng chuan thingnawi an fawm vek a, vâlupate thupêk anga ti lo chu an takin an hrem thîn. He mi thuah hian an chhûngten an thinurpui ngâm lo.

(5) Inhlamna hmun a ni bawk. Zawlbûk tualah chuan lung den te, fei khawh te, rit chawite an inel a; thenkhatte chu an lo insukberh bawk a. Kil khatah chuan nuihza lo siam tâwrte an awm tawk. Zawlbûk chhûngah leh a pâwn lamah pawh a tih theih ang chi apiangin an infiam thîn

(6) Korêlna hmun a ni. Lal leh upaten an rêl chi lêm loh lovah leh hal te, tuikhur hiah te, feh kawng sah te, sangha tlang vuak te, ngawi dawh te, thawkmawh khai chhuah thute an rèl thîn Tlangvâl chunga nula a sual pawhin an rèl bawk.

(7) Bengvârna hmun a ni Chhûn lamah hna hrang hrang thawkin an vak chhuak vek a, zânah chuan mikhualte leh khualzin hawte nèn zawlbûkah chuan an chhûngah khâwm a, an thil hriat mak leh danglam te, thuphûng ve hrim hrimte an sawiho va, a bengvârthlâk duh hle.

(8) Tanrualna siamtu a ni. Tlangvâlho awm khâwmna hmun a ni a, khaw thenawm lakah leh tualchhûngah pawh thinurna a lo awmin an thu a rual a, thawhho dân thûah pawh an lungrual bawk. Mi leh sa hlauhawm a awmin rual takin an che thei a ni.

(9) Mikhual tân hmun rêmchâng a ni. Mikhual tlangvâlte chu he hmunah hian an riak ve ngei thîn a; an lo buan a, an lo fiam a, tlângnêlna tha tak leh inhriat pawhna tha tak a lo ni.

(10) **Khawtlâng nun tichangkângin a ni.** Mi fel, taima, chak, fak tlák, hlo thlawh thiamte an sawiho va. Nula la deh thiam leh hmèlṭha, nungchang mâwite an sawi bawk thîn. Heti ang avângin miin tel te, chak te, huai te, hmèlṭhat, la deh thiam ete an tum thîn. Hetiang mi hi khawtlângin a chawimawi bawk avângin in-elna a ni a, mi tinin chawimawina hlawh theih an tum hram thîn a, chu chuan khawtlâng nun a tichangkâng thîn a ni

3. Khaw chhung rorelna.

Khaw chhûng rorelna in (Court) chu lal in a ni. Chutah chuan khawp tûr te, tihtur te, thawh tûr te, lal leh upaten an rèl thin. Thubuai pawh an rèl a, thu tawp siamtu an ni. Thubuai tam ber chu nula leh tlangvâl chungchâng thu a ni. Tlangvâlin nula ng ih tam a tum a, nula tân tlangvâl ngaih chu hmingchhiat-na a ni si. Hêng vâng hian thubuai a tam ta thin a ni.

BUNG 2

Chhungkaw awmphung

Mipa dinhmun :

Chhûngkuaah mipa an lal hle. Thlawhhma lâk te, in leh lo din te, hmeichhe phurrhiâu siamte chu mipa hna a ni. Tlangvâl chuan hna kawng khat a thawh chuan in lam sekrek engmah a ngaihtuah tawh lo an hun âwlah pawh nula thingphur zuite a ni mai. Khawtlâng tân a tûlna apiangah an inhmang thîn.

Hmeichhe dinhmun :

Hmeichhia chu dâwih zâwk chan an chantîr a, in chhûng lam sekrekte an khawih ber. Tui chawi te, thing phurh te, buh den, âr lawih, vawk chaw pêk, chaw ei siam leh a seng leh la deh lamte chu an hna vek a ni. Nula chuan in lêngte bîak that seuh seuh leh lâwmpate thawmhnaw phurhsakte an hna a ni.

Naupang :

Mipa naupangte chu in lamah ţangkaina an nei ve lo. Thing nawi fawm te, mitthi awm chânga thlân khêa ikhurhna tûr thingtuai put te, thangthlêng kama dai vahte an hna a ni ber. A châng chuan tlangvâlin an khawilo nihnaah an hruai thîn.

Hmeichhe naupang erawh chuan an nute an tanpui a, nau awm te, khawsak rêl te, tui chawi, thing phurh chenin an ti ve thîn.

Chaw ei :

Bubfai chhum hmin hi an chaw ber a ni. Thingthlêng lian puiah chaw an khawrh a, a lakah chawhmeh an hûng thîn. An-tui hâwp nân mau fian an hmang. Khuhhrianzte leh bêlte chu hluma siam vek an ni.

In chhung mun :

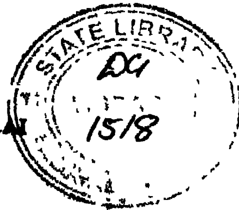
Pa berin chaw ei laiin chhûngkaw zo a rêl ţhîn. Hnathawh ţal hmang te, inzilh ngaite zilhin, tih tûr leh tih loh tûrte a sawi ţhîn; chhûngkua an tîtî bawrh bawrh ngai mang lo.; nu leh pa pawh bak deuh hlek a inbiak tûr a ni. Hetiang hi a nih avângin, nulât tlangvâl lêia inchuai viau pawh induh lo anga lan a ţûl ţhin.

BUNG 3

Tualzal nun.

1. Upate zahawmna hmun :

Ram vahnaah zân riah a ţûl chuan, upate chuan bûk an nghâk ţhîn. Tlangvâlte erawh chuan thing fawm, tui chawi, hnah lâk, chawhmeh zawnte an ti vek ţhîn. Upate thawh khalh an hlauh vângin, zanlaiah ţhiante muthilh hlâpin chawte an lo chhum hman dâm ţhîn. Chawhlui kilhonaah pawh upa berin a bâr hma chuan mi dangin lo bâr khalh tûr a ni lo; kawng kalnaah pawh kawng fai ah chuan upain hma an hruai a, ţawng hnimah erawh chuan tlangvâlin hma an hruai thung. Chawlh hun leh ţal hun thuah pawh upa thu thu a ni.

2. **Tawhsual tawh tum :**

Ram vahnaah mi lo inhliam palh sela, in lama mi ko tûrin a ţhen an tlân nghâl ang a, a ţhenin damlo chu an lo awmpui ang. In lama mite chuan chem te, puante leh chaw fûnte kengin an tlân ve nghâl ţhîn. Sakeiin mi a seh chuan pasalţha chuan hnung a dâl ang a, mipui hâwn fai vekah an haw ve chauh vang.

3. **Mei zuk :**

Mipa chuan tûrsing vaibêl an zu ţhîn. Zungchal chen lekin, a laia châng awm tûrin rua an tan a, a pangah chuan a fawhna tûr raw ţang an vuah a, a dâwn vuahna hnuai chiahah chuan a til a awm ţhîn. Hmeichhia chuan tuibûr an zu ber Tuibûr chu a lai aţang-in a fawhna dâwn leh a lu lam a inţhen kâk phak a; a lai hnuaiah chuan a tui al awmna mauthei chu a awm a, chutah chuan an dawm ţhîn. Han fawh zâwngin a ri karh karh ţhîn. Tuibûr al hi in lêngte leh lâwmte thehah an hmang ţhîn.

4. **Tawngkam hman dan :**

Mi an tirh dâwnin, "Khawngaih takin......" tih a awm ve lo "Tirh rual loh, hnial rual loh," emaw, "Min han tih sak hrâm teh aw," an ti ţhîn Chaltlai takin "La rawh, ti rawh" an ti ngai lo. Ţawngkam thain sial man thei hialah an ngai a ni.

Ţawngkauchheh an duh uluk hle ţhîn. "Lo thi ta phut ila; Nat vak theih a ni; A lo thi ta nge nge......" tih aiah, "Zan khat mitchhîn pawh lo tâwk palh ila; Hritlâng hnap tui pawh tawh palh theih; A lo peih ta lo nge nge maw ?" tih angte hi an hmang zâwk. Tèt lam te, zau lamte leh hnaih lamte sawi nân—Âr hmai tiat, Pît dawr tia, Ui hûm lek, Âr chil zât, Vân phel tia, tih angte hi an hmang ţhîn.

Ṭawng thuah an fimkhur hle bawk. Ṭawng uangthuang deuhva an ṭawng dâwn chuan, "Khuavângin beng lo chhu ngawng sela, emaw, ṭawng thu chhia ni suh sela" an ti ṭhîn. "Lusai ṭawng" tih aiah "Duhlian ṭawng" an ti zâwk ṭhîn.

BUNG 4

Inneih lam.

1. Nula rim :

Tlangvâl chhûngte an phûtâwk nia an hriat nula chu, a chhûngte be târ̃a palai an tîr a, palaite chuan a tîrtute tlangvâl tân an nula chu an duhzia thu an thlen a. An lo remtih loh chuan chhuanlam eng engemaw an lo siam a. An remti dawn a nih pawhin, "Kan lo inrâwn ve ang e," an ti a, palaite khân lên leh vat tiamin an chhuahsan leh rih a. Hetiang hian nula inah palai vawi hnih vawi thum an lèng a. A nulain a lo duh ve chuan, "In thu thu alâwm," a ti ang a, a duh loh erawh chuan, "In duh leh nangmahni'u nei rawh u," te a tihsan mai mai thîn. An inrem theih chuan a hun tûr an tiam a, chu mi thlen hma chuan inneih huna tûl tûr zawng zawng chu an lo thawk lâwk thîn. Nula chuan puanpui te, thûl te, puan dumte a nei ngei ngei tûr a ni.

2. Inneih ni hma zan :

'Insawi zân' an ti a, man an inhlân thîn. Tlangvâl lam chuan nula chhûngte man ngen ang leh man tang eiṭute ei tûr zawng zawng nèn an hlân ang. A túk leh zânah chuan mipa inah mo chu a lawi tawh ang.

3. Mo thar dinhmun :

Mo thar chuan a fel theih tâwp chhuahin thil a ti ang; chaw pawh puar khawpin a ei ngam ngai lo. Mo thar tha chu a tha hle thîn. A vuivaina rèng rèng a pasalin thutakah a lâkpui ngai lo; hna brehawm leh harsa zawng zawngah an chhawr bawrh bawrh thîn a, a

pasal nu pawhin, "Kei pawh mo thar ka nih lai chuan an thawh duh leh tha zawng zawng ka thawk zo," an ti ve mai thîn. Khawngaihthlâk lam chuan engmah an thiâkpui duh lo. Mo thar dinhmun hi retheihthlâk tak a ni. Pasal nu leh pa ko seuh seuh mi chu mi fel an ni.

4. Lawichal :

Hei hi inneih lawi hun khân kalkawngah miin tui te, chirhdiaktein an lo theh huai huai thin avângin, mo chuan chûng laka vêng himtu atân leh hruaitu atân a zawn a ni a, a hlawh chu mipa lamin an tum thîn. Mo chu kalkawnga a tlûk palh chuan lawi lovin lawichal chuan a kîrpui leh tûr a ni. Lawichal hi inneih huna pawimawh berte zînga mi a ni. Lawi pawh kham theitu a ni ve.

5. Mo lawi dan :

An lawi hmasak ber tum chuan, a pasalin zûa a tawh hma chuan an hâwn a thiang lo. A pasal chuan zan leha lo lèng leh tûrin a ngên ve tûr a ni; tichuan, zan lehah chuan bungrua nên a lo thawk ve tawh ang a, a pasal chhûngten an hruai tûr a ni Zân hmasa ang kha chuan buaina a awm tawh lo vang. He mi zân chuan a riak ve tawh tûr a ni. Lawi zan hnihna hi. "Lawi that sân" an ti. A pasal erawh chu zawlbûkah a la riak the tûr a ni.

6. Lal fate inneih dan :

Lal fanu kher neih tûr a nih avângin khaw thenawmah ni thum lai chám tûrin lal fapa leh a thiante chu an zin chhuak ang a, nula chu an rîm ang. Neih atân chu nula chu rîm âwm nia an hriat chuan an upa hruai chu palaiah an tîr nghâl ang. A rem dâwn chuan inneih ni tûr an ruat nghâl ang; tichuan lal nula nei tûrin lal upate leh tlangvâl tam tâwk tak an thawk chhuak ang a, lal nula chuan inneih ni tûr a lo tih-

khawtlai chuan an châm reng ang a, an châm chhûng chuan mikhual tlangvâlin pawi lo tawk palh sela, huat theih a ni lo. Amaherawhchu, lal ropui deuh khuate lo ni u, chuti takin khaw dangah an thawveng ngai lêm lo.

7. Inneihnaa man eitute dinhmun :

In-chhûng-khat saten man an ei ţhîn. Khual khuaa pasal neitûr erawh chuan a thlen in atân, pa chan chang tûr, a va awmna tûr khuaah a zawng ang a, chûng mite chu man eitu zîngah an tel ve ţhîn. He mi bâkah pawh hian kârkalak zau sân mo chuan a laichîn hnaite man a eitîr ţhîn. Tin, sumchhuah thuah pawh a paten a vaia pêk an tum loh chuan man e.tute khân an pe kîr leh vek tûr a ni.

Man eitute :

1. Manpui :

Hei hi pa ber chan a ni. Heta ţang hian a unaute a sem ve leh tûr a ni.

2. Palal :

Hei hi pa tak ni lo, pa chan chang ve theite ei tûr a ni Khuala pasal neite tân chuan an thlen inte a ni.

3. Pusum :

Hei hi monu pa lamte ei tûr a ni. Man ţang eituah chuan a lal ber a, lawi pawh kham theitu a ni.

4. Ni-ar :

Hei hi mo nî (mopa farnu) ei tûr a ni. Chutiang an awm loh chuan sawn chawp theih a ni.

5. Nau puakpuan :

Hei hi chu mo laizâwn ei tûr a ni. Dân naránin a ûin a ei ţhîn, a lo puak hah mana ngaih a ni.

6. Nu man :

Hei hi chu mo nu leh pa kha lo inţhen tawh sela, a nu chuan nu nih man a ei ve a, chu chu a ni.

7. **Sumfang :**

Hei hi chu pa chan chang ve tûra an sem kha a ni.

8. **Sum hmahruai :**

Hei hi man inhlan zâna tel ve chi a ni a, "Sum zân lut," an ti a, Rs 20.00 hu vêl a ni.

9. **Thutphah :**

Hei hi Rs 20 00 a ni a. Man zawng zawng kha an pe tla vek lo va, mâk chhiat pawh an fanu hian lo tâwk sela, a pasalin ṭhutphah Rs 20.00 chu a hlân ve nghâlzchhat loh chuan a ma thei lo a ni. Chuvângin, nakin hnu lam vên nân he ṭhutphah hi chu a awm ṭhîn.

Pawisa leh thil dang intluktir dan :

1 Sial — Rs 40 00 hu ang a ni.

2. Tlai — Rs 20.00 hu ang a ni.

3 Se nufa --Rs 60 00 hu ang a ni.

Nupa Inthen chhante :

Laklawh vânga innei chawp ta mai chu le awm bawk mah se, inneite inneih dân chu dam chhûnga innei tûr an ni. Amaherawhchu, mihring nunphungah leh khawsak ziaah inhriat thiam theih loh khawp nupa kârah a lo awmin, inṭhenna a lo awm ta ṭhîn a, chûng inṭhen chhan berte chu hèngte hi an ni.

(1) Nupa nih hnu chuan zia thup theih loh hun a lo awm a, induh tak pawh bak deuh hlak a inbiak a lo ṭûl tawh a; zawlbûkah hun rei tak chhûng a riak tho bawk nên, an inkârah inhriat thiam lohna a lo pung hret hret zêl a, inṭhenna hial a lo thleng ta a ni.

(2) Nupa chu inngeih mah se, pasal chhûngten an ngeih loh vângin an ṭhensak thei bawk.

(3) Mipa emaw, hmeichhia emaw lêr vângin thîkthu a lo chhuak a, inṭhenna hial a thleng thei.

(4) Mipa emaw, hmeichhia emaw thîkthu chhiat vâng hrim hrimin inthenna a awm thei bawk.

(5) BawrLsâwm vângin inthenna a awm thei; dân narânin hmeichhe lam a ni bîk.

(6) Vânduaina tawh palh vânga ramtuileilova a tuemaw zâwk a lo awmin inthenna a lo awm thei bawk.

(7) Zû an ruih vângin inthenna a chawk chhuak bawk. An zu innaah 'nupui ngâim lo' tia an insfiamna chu, an hâwnin an nupui chungah an tuan duh nghâl fo. Zu in hawngin an chhûngte chungah an tuan duh thin avângin dawh theih fo sên a ni lo va, an lo inthen phah ta thîn a ni.

(8) Thihnain nupa a then thîn. Hei hi "Koki sahthlâk ang," an ti hial.

(9) Inngaihsak tawnna an tlâkchhamin nupa nun a nuam lo va, inthenna hial a thleng thîn.

(10) Uirê vângin inthenna a awm thîn.

Nupa inthen dan kawng.

Nupa inthen dân kawng hrang hrang a awm a, chûngte chu hèngte hi an ni.

1. **Mak :**

Mipain a nupui a mâk chuan man báte nên làm a pe kim vek tûr a ni. A nupui pawhin a bungrua a la vek ang.

2. **Sumchhuah :**

A pasalin a man a pèk zawng zawng kha a pe kîr leh vek ang; bat a neih pawhin ruih a ngai tawh lo a ni. A nupuiin a bungrua a la thiang a ni.

3. **Sum lai tan :**

Man zawng zawng insâtin an inthen ang a, hmeichhiain a bungrua a la chhuak bawk ang.

4. **Sazu mei dawh ;**

Mâkpachhûngkhunga mipa a lo awmin lo inthen ta sela, a hâk lai leh iptepui a chhuahpui thei chauh vang. Tin, pa ber chu hmeichhe dang lakah a chhûngte kalsanin va nei sela, 'sazu mei dawh' a ni bawk.

5. Pek sa chang:

Mipain man a pêk tawh sa zawng kha, hmeichhiain a chang ang; engzât pawh bat awm sela, hmeichhiain a thiang bik tawh lo vang.

6. Uire:

Nupui chu mipa dang lakah lo che sual sela, uirê a ni. Hetiang thilah chuan mipain a nupui bungrua chu á duh duhin a theh thang thiang vek a ni. A mualpho thei ang bera sawisak a ni thîn; dai pâwn thing zârahte an khai sak thîn. Man lam phei chu engmah a sawi thiang lo.

BUNG 5

Chhiat tawh lam thu.

1. Mitthi:

Mitthi an awmin, a hre hmasa ber apiang mitthi in lamah an tlân khâwm a, koh ngai khual khuaa mi leh khawtual mi ramriakte an ko nghâl thuai thîn. Mitthi chhûngte rilru hahdam nân zû an rawn pu khâwm a, an inbo thîn Âr lawih te, vawkchaw pêk te, tûl dang awm apiang nulain an tihsak thîn.

Tlangvâl leh pa-valaiten thlân an lai a, thlân laihna hmanrua chu mitthi chhûngte ta an hmang thîn. Thlânmual an la neih loh ran loh avângin an in bul hnaiah an phûm mai a, a vûrtute chu tufate an ni. An vûr zawh chuan mitthi chhûngte inah kut an sil leh zet thîn.

An phûm zawh chuan mitthi chhûngte tân nulain thingfâk an khawnsak a Naupang thingnawi fawm rual mitthi chhûngten an neih chuan, thla khat chhûng thingnawi fawm an âwltîr thîn. Mitthi chhûngte chu mi hausa an nih chuan thlaichhiah nan ran an talh thîn.

2. Thihna chi hrangte :

(1) Sarthi :

Hei hi tawhsual tawh palh emaw, mahni intihlum emawa thite hi an ni. Hetiang an awm chuan thlî a tleh ngei ţhîn an hria a, chu thlî chu "Sâr thlî" an ti, Zân men lovin sârthite hi phûm an ni deuh zèl.

(2) Awmlaia thi :

Hei hi chu natna hri engemaw avânga thi hi a ni. Sar thite hi chu thih hun rênga ngaih a ni a; ţhalaia thite erawh hi chu an sânin an tuar na bîk a, thlân laih leh khawhar riahpui chenin theihtawp an chhuah bîk deuh.

3. Raicheh :

Nau chunga nu a thihin, "Raicheh" an ti. Hmeichhia chuan raicheh awm ni hi chuan engmah an thawk duh lo. Raicheh thawmhnaw rêng rèng an khawih duh lo va, raichehna thih ve mawlh an hlau ţhîn. Chuvângin, nuin nau a neihin, a rang thei ang berin tui tal an chawitîr ţhîn; chu mi chinah chuan thi mah se, raicheh a ni tawh lo vang.

4. Hlamzuih :

Nausèn piang hlim thite hi "Hlamzuih" tih a ni. Khaw hrang hrangah hlamzuih chin bithliah dân a inang lo; kum tling lo chinah hian thla hnih thla thum thleng pawhin hlamzuiha thi ang a ngai khua an awm. Hlamzuiha thite hi ngaihnêp deuh a ni a, chhuah pawh an kham meuh lo, thingkhawn hnuaiah tuthulhin an thlân tûr an lai mai thîn

3. Kuang ur.

Hei hi mitthi phûm lova kuang chhûnga daha, meia ur ral hi a ni. Thing lian pui, ruang chen vêl tûr hi an la a, an phel phawk a, a lehlam lehlam chuan an ker khuar a, chutah chuan mitthi chu an dah ta ţhîn a ni. Phui takin vut sawhin an chhar leh tlat ţhîn.

Kuang urna tûrin in chhûngah tap a hranin an chhep a, chu mi hmunah chuan kuang chu an ur ta a ni. A thu luan chhuahna mau dâwt an siam a, hla takah, lei chhûng daihah an luan raltîr ṭhîn. Thing an tuah vut vut reng a, mei chu mit hauh lo túrin an intlaivâr chhâwk ṭhîn. A ruh lo zawng chu a tui ral zawh vek thlengin hetiang hian an ur ta a ni. Kuang ur chhûng hi thla hnih khat lai pawh a ni thei.

Kuang hawn dâwn ni chuan a hawngtu tûrte chu zûin an hrai rui hmasa a, ten âwm lo takin an sawisa a, fai takin an siam a, a ruh zawng kha niah an pho ro ta ṭhîn a ni. Chu mi zawh chuan thûlah an khung ṭha a, anmahni la kawl angah an inngai ṭhîn.

4. Mi zawn.

Khualzinnaah mi lo dam lovin emaw lo thi sela, a khaw lamah záwn hâwn túr a ni. Khaw ṭhenawm lo la ve tûr nên chuan zâwn an inchuh a, nasa takin an inbei chiam ṭhîn; upaten tâwk an tih chinah an bâng chauh a ni. Hei hi a lo rei deuh deuh chuan phuba inlâkna angah an ngai a, khaw inchho tâwk deuh phei chu nasa takin, zâwn hâwn ngai khawpin an inbei ṭhîn. Tûn laiah chuan chîn loh atân ṭha an ti tawh zâwk a ni.

Hetianga an inchuh chhan chu, a zâwn hmasatute khân tlâwmngaihna avângin an remri pèlin mi ram thlengin zâwn an tum a, chu chu ram neitu khuate tân khân tlâwm thlâk tak a nih avângin an duh bîk lo va, an inchuh ta chiam ṭhîn a ni. A châng chuan chak leh chak inmal buante pawh a awm bawk.

Hetianga mi zâwn dâwn chuan mipa zawng zawng an inphût chhuak vek ṭhîn a ni.

BUNG 6

Hna kawng hrang hrangte.

1. **In sak :**

Dán naránin hmun zâwl a vân êm avâng'n Mizo in sak dân chu a hnuai kángin a ni deuh zèl. In sak hi mipa hna a ni. Hetia a kânga an sak loh chuan Hnuaipui emaw, Hnuaitê emawa inthawi chu an ti thei dâwn lo a ni. Ṭhenawm khawvêngte tha ringin in hi an sa ṭheuh ṭhîn. Puitu leh pui lotu pawh sawi chuang lovin an inpui luai luai a ni ber. Kan-mei tâwk palhte pawh a khawtlángin an pui luai luai a, an sak zawh sak thuai ṭhîn.

2. **Thlawhhma lak :**

Hei hi a ram pum ei zawnna a ni a. A tîrah lo an han vât phawt a, chu chu a ro hunah an hâl a; mangte an khawh zawh hnu chuan buh tuh te, hlo thlawh te, buh sengte chu an hnapui a ni a. Heng hnahnawh kawng hrang hrangah hian theih lohna engemaw neite chu an pui ṭhîn a, an zawh sak thuai ṭhîn. Ṭhenkhat chuan khaichhuah nih duh lovin taima takin an lo thawk sauh sauh bawk; ṭhenkhat dang lehte chuan chawhmehte siamin laina an sâwm bawk Buh senga inpuih chuan a puitute chu buh hawntîr ve ngai a ni.

3. **Hnatlang :**

Hnatlâng thawk lo chu chhan ṭha tâwk a nih loh chuan an rûn a, rûn thil chu hnatlângho ei bârah an hmang ber. Hnátlanna chite chu, lai in sak te, zawlbûk sak te, tuikhur hiah te, thlawhhma kawng sialte a ni. British sawrkâr lo len hnu chuan khaw kâr kawng sialte pawh hnatlânga tih a ni.

BUNG 7

Sa kah chungchang.

Sa kâp thei chu mi tin ngaihsân a ni. Sakhi te, savawm te, sazuk te, sele te, sanghal-te an kah kim chuan ram lama thangchhuah a ni a, pialrâl kai thei thin a ni. Sei hi tûn hma chuan thangchhuahna sa kah tûr zîngah an telh ve a; mahse hun a lo kal zêlin an telh duh ta lo a ni. Muvanlai te, vahlukte hi 'thang chuang' an ti thîn.

Miin sakhi hi a hmasa bera a kah chuan ai a tluang duh bîkah an ngai. Sakhi ai thlungtlâ chu miin sakhi zû an zûk apiangin an lal bîk. Savawm kah loh vânga miin thang a chhuah loh chuan a aiah zâmphû a hmang thei. Sa kah hi hun lam hawia a tûk chuan thiang lovah an ngai a, ârhnuaichhiahin an thawi thîn. Se êah phei chuan tihmâkmawh a ni.

Sa kâptu chanvo a awm hran bîk a; thiante nèn sa lo beiho sela, sa chunga kut thlâk hmasa bertu (thi lo mah se a pem theih chuan) apiang chu a kâptu a ni mai. Sa kâptu chuan a lû, a ngûm leh a ir a chang ang Sa lû chu chhim tûrin upate a sâwm ve ang Upate chuan sa lû chu an ei ang a, an kham dáwnin, "A kham chu kan la kham lo, puar zawng kan puar," an ti ang

Sai leh ram sialte hi sa hlauhawma ngaih an ni a, sa dang angin a kâptu dinhmun à awm ve lo. A kâp hlumtu, a hnuk chhhattu ber kha a kâptu a ni.

Sa narânah chuan, sa hliam an ûmin, a kâp hlumtu chuan sa bawp a man thîn. Kahhlum sa a nih erawh chuan a hmu hmasa bertu kha sa bawp mantu a ni mai. Sa bawp chu an phawk hlawk a, a tî zawng chu an hlep thla a, a beibâng la awm leh a ruh chu sa bawp man chu a ni. Sa bawp mantu chu pahnih an ni thîn a, a kâptu inah zu têl an pu lût ve tûr a ni.

Sa rîl sutu an awm leh a, chûng mite leh a kâptu chuan sa kawchhûng chu an insem ṭhîn. Tin, sa chantu te hi a kâptu thilphal leh phal loh athuin leh, a kahna hlat leh hnaih athuin a chantu an tlêmin an 'tam thei.

BUNG 8

Thil hlauhawmna ngaihte :

(1) **Huai :**

Hei hi mihring hmèl ang pu, mihring aia dang si, râpthlâk taka ngaih a ni. Thing lianah te, pûkah te, lung-lianah te, sihahte leh khâmahte awmin an ring.

(2) **Phung :**

Hei hi, huai aia lian zâwk, hlauhawm tak bawk a ni. Tnil hmuh sual chu phûngah an puh deuh zêl.

(3) **Thlarau :**

Hei hi mihring thlarau a ni. Mi an thihin an thlarau chu Rih dîlah kalin an ring. Thla thum vèl chhûng chu mitthi khuaah la kal lovin an ring a, dai vêlah vâk vâkin an ring; chuvângin chaw an ei dâwnte hian an ṭhutna tûr an siamsak ve zèl ṭhîn.

Nausèn a thih chuan kawng a hriat loh an rin avângin artui an phûm tel zêl ṭhîn. Artui chu a hmaah a lum zêl ang a, mitthi khuaah a zui lùt ang. Kante pawh hian thlarau nei vekin an ring a; mause an thlarau chu mitthi thlarau ang chuan an niau ve lo.

(4) **Chhawihfa :**

Arsi thlâwk ang deuh hian mi in hnuai aṭangin meichher èng tak thlâwk ta ang mai hian a êng chhuak hmuah a, chu chu "Chhawihfa" an tih chu a ni. A thlawh chhuahna in aṭang chuan ruang chhuak deuh ziahin an hria.

5. Lei ruang tuam :

Rambhnuaiah mual khang zâwngin lei sen, ro deuh hel hul, hnim pawh ṭo thei lova ruang chen vêla pâwng deuh zui awm hi a ni. Hetiang awmna lova neih chu an duh lo, thihnaah an ngai.

6. Zawng lu ro :

An lo neih tûra zâwng lu ro a awm chuan, a zahve lai pawh vât tawh mah sela an chhuahsan leh ṭhîn. An neih luih chuan an in chhûng aṭangin ruang a chhuak ngeiin an ring

7. Khawhring :

Thlarau ang deuh, hmuh theih si loh, vir tak si a ni Mihring kawchhûngah an chèng ṭhîn. Rambhnuaia chaw fak dâwnte hian khawhring tihlungawi nân, "Khua thai" an ti a, chaw tlêm an theh hmasa zêl ṭhîn. Khawhring neih hi zahthlâka ngaih a ni a, îtsîkna avângin nula hmêlṭha deuh leihnawntir duh vângin khawhring neiah an puh châwk bawk. Mi a pum a nat thutin, "Chu mi khan mi chu ka ni," tia hnung a lam apiangte chu khawhring noia ngaih an lo ni ta a. Vau chhuah theih a nih avângin pa berin kawngka hiangte sâtin, "Chhuak rawh" tiin a vau vak a, a vau chhuah tâkte pawh awm bawkin an hria.

8. Thlahrang :

An thihin mitthi khuaah an kal mai lo va, an vâk an vák a, hmuh theihtein, hmuh theih lohtein, thâwm chauh hriat theihtein an cho ṭhîn. Mi mu ṭha laite an khawih a, an ta vak vakte pawh an awm. Hetiang hi mak taka lo che duh mite leh sazu leh thil hmuh sualte a ni ṭhîn. An fiah ngam loh avângin thlahrângah an puh a ni.

9. **Thla ai :**

Rambuaiin mi thla a man a, a duh lo chung kaia ai ta vak vakah an ngai. Chutia a lâk bo chuan chu mihring chu thi ngei tûrah an ngai. Chuvángin mi huaisen chuan an chhan chhuak ṭhîn.

10. **Tual sum su :**

Zânah tual lei chu an luin tauh vak vaka an ngaih chu a ni. Chutiang thâwm chu a awm chuan damlovin, "Keimah ka ni, ka chhîp a na ṭhum mai," ti tate pawh an awm. Thihnaah an ngai.

11. **Zua hia dawt :**

Kaiṭêna zunram thiar mai ṭhîn an ni a, zun chu lo dâwttu awmin an ngai, puh tur chiang tak a awm lêm lo. Bawngin an zun chu a lo in a ni thei ang.

Thiang lo

Kan pi puten in sak dân chungchânga thiang lova an ngaihte chu hêngte hi a ni.

(1) **In ngawidawh :**

Dan narânin mual dung thlaah inkawt ânin an sa ṭhîn a, a mawng bera kawtthlèr inkâra bawi chho zawnga in sak chu a ni. Nu ber emaw, pa ber emaw thihna.

2. **Mual lukham :**

Vèng lu tâwpa kawtthlèr lai taka a kham zâwnga in sak hi a ni. Nu emaw, pa emaw thihna.

3. **Kawna in sak :**

Káwna in sak hi rambuai liamna nia an ngaih avângin a ṭha lo va, hrisèl lohna leh thihna hial a ni.

4. **Sumhmun chhung thlak :**

Sumhmun lama in sawm seia, sumhmun in chhûnga hman tâk hi a ni. Ruang a chhuak duh.

5. **Thung let :**

Sumhmun lam kawmchâr lama hmanga lawi luh tâk hi a ni. A ep tak kawtthlêra insawn pawh lawi dán thlâkthleng a ngaih dâwn avângin tlûng leta ngaih bawk a ni. A thiang lo.

6. **Tap hawi tawn :**

Kawmthlangte tap chhekna lam hnaiha bang thlang ima tap chheh ve hi a ni. Thiang lova ngaih bawk ni,

7. **Pute kawmthlanga in neih :**

Hei hi pute thli zawng zawng dawngtu a nih avânga dam theih lohna a ni.

8. **Kawngpui kana**

Insawn pawh thiang lova ngaih a ni.

Tihdan tha lote :

(1) Tuikhur hmuh chhuah mahni chanhva tlana auh chu, chhûngkuaa tuarna a ni.

(2) Ran leh rannung dang chunga ngilneih loh hi, hi tha hlei thei lova khawsakna a ni. Thih dân tluang ova thihna.

(3) Hrâm tlâkhawlh hi mahni chungah leh thlahte êl chungah a lo lèt leh duh.

(4) Vântlâng kawng tihkhawloh hi, mi ânchhia an hur zo lo va, nun nuam an awm ngai lo.

(5) Mahni fa nupuia neih chu hmuingil lohna a ni.

BUNG 9

Ran vulh lam.

Mizo ran vulh berte chu, sial, bâwng, vawk, kêl, ui, arte hi a ni. Hêng rante hi chhiat ni that nia talh tân an hmang. Zawhtè hi Sâp hovin min awp chinah an vulh ve a, a sa ei a tân a ni lo; artui hi naupang lo chhuan an ei ngai lo, naupang lâwm a ni.

BUNG 10

Zu.

Zû hi chhiat ni that nia hman ber a ni. Zu chi hrang hrang a awm a, chûngte chu hèngte hi an ni :

1. **Zufang :**

Buhbal chhum hmin zûa sak hi a ni a, chhûngkua leka in chi a ni.

2. **Zupui :**

Buhpui hi a hran ngatin an dèng a, a vaite nèn an bilh tâ a. A lo thlum hunin tuiin an leih chiah ta thîa a ni. Dâwnin an fâwp chhuak a, mau no emaw, sekiin emaw an dawh a, an sem thîn. Hei hi chu sechhun khuangchawi leh kût niahte an hman ber a ni.

3. **Tinzu :**

Hei hi buhfai chhum hmin zûa sak hi a ni. Ṭhian ṭha inhmuh dâwn ni leh ṭhenawm khawvêng chhiat ni ṭhat nia put tâwk a ni.

4. **Rakzu :**

Hei hi chu a thlawrra thlawr chi a ni. A taka, a ruih pawh a nâ. Mi narân tân chuan in fo chi a ni lem lo.

BUNG 11

Awmni kham hunte :

Khawtlânga tumah feh chhuak lova awmna tûra engemaw tih emaw, engemaw lo thlen vânga awm hi a ni. Chûngte chu hèngte hi a ni.

(1) Mitthi awm ni
(2) Kawngpui siam ni.
(3) Sechhun khuangchâwi ni.
(4) Mitthi râwplâm ni.
(5) Kût ni.
(6) Sakei seh ni
(7) In kan ni (Khaw dang kângah pawh a ni tho)

Mitthi rawplam ni :

Hei hi an tih dâwn chuan, an tih hmain sa thing an lo zâr lâwk chiam a. A ni lo thlen hunin sa chhum nân an phur ṭhîn. An chhûngte thi tawh lim an siam a, pa hovin hlâng an siamah chuan an dintîr vek ṭhîn. A laiah chuan anmahni siamtu anga an ngaih 'Thlabpa'

a tih chu an dintîr bawk. Thlahpa chu fafute an âwrh-ûr a. Hlâng chu kawt lâiah an zâwn chhuak a, an zâwn ût leh a, a tûkah chuan an ṭhiat darh vek ṭhîn.

Kut ni :

Kût chi thum an nei a, Chapchâr Kût te, Mîm Kût te leh Pâwl Kûtte chu. Chapchâr Kût hi chapchâr lai a hman a ni a, Mîm Kût hi mitthi tâna thlâi an dah ṭhin hun chu a ni, vaimîm seng zawhah an hmang ṭhîn. Pâwl Kût erawh chu pâwltlâkah an hmang. Naupang pual a ni. Tlaiah chhâwng an hnawt a, buh changrum leh sa an inbarh chiam ṭhîn.

BUNG 12

Thangte.

Ramsate an ei fo theih nân thang chi hrang hrang an siam a, an kam a. Thangpui an tih chin chu, sakhi chin chung lam thang hi a ni Leiah hum an lai a, a ngul atân thingtuai lian tâwk tak an hmang a, a hruipui chuan an hlîng a, a lon lamah chuan a valh atân thangṭung an herh chu an zawm a, an hum laihah khân a valh chu an thukru a, leiin an chhilh tlat ṭhîn. A hruipui atân chuan sawmbruite leh a lo ro pawha chhe mai lo tûr chi an hmang ber.

Thang tenau deuhte :

1. **Sahdal :**

Hei hi vahrit te, ramâr te, varungte etc. awh nân an hmang. A valh atân thangṭung herh an hmang a, a hrui tak atân hruikhau hrual an hmang. A nghâwng awha kam a ni.

2. **Beai :**

Sahdâla awh chi ang bawk awh nân an hmang. A hrui atân la-tui hruâl an hmang a, ngul neia kam bawk a ni. Leiah a chuk atân beai mu emaw, sentet emaw an hmang a, a chuk veleha âwk tûrin an siam.

3. **Mangkhawng :**

Sava leia tla chi leh thehleite delh nân an hmang ber. Thinglukham tiat zet tûr hlam hnih laia sei hi a lêr lam an kam káng a, a bul lam chu a hnuaia sa a luha per tûrin an khai kâng bawk a, a hnuaia sa a kal-in a rah per tûr chu a rap a, t'chuan a delh ta ṭhîn a ni.

4. **Thangchep :**

Thehlei leh sazute a nghâwnga awh nân an hmang.

5. **Vaithang :**

Sazu (zupâwl) awh nân an hmang Amahah khân kam thejhin a famkim nghâl a, an kam zawh chuan sazu kawngah chuan an vit phun a, a nghâwnga awh nân an hmang.

6. **Sakuhthang :**

Sahdâl anga siam, sahdâl aia rinawm zâwk a ni. A nghâwnga awh nân an hmang

7. **Tlangthleng :**

Thinglêra sava thang kamna a ni, a kea awh nân an hmang ṭhîn.

8. **Kawlper :**

Thehlei te, sazute a nghâwnga awh nân an hmang. Hrui a nei ve lo va, a chep hlum ṭhîn a ni.

Sa hlauhawm tihhlumna bik :

Tlak :

' Sakei leh savawm hi sa danga awh mi an nih ve loh avângin, a tlâk an siam vê thung a. A lêr lam sâng deuh vatin leihlâwn an dawh a, a hmáwrah chuan an sa duhzâwng an tawkdarh a, chu chu sain a pawh veleha per tûrin an siam. Leilâwn hnuaiah chuan fei zum tak an phun a, leilâwn a chim chuan fei chuan sa chu a lo dâwt ta a ni.

Kar :

Hei hi fei emaw, mau zum emaw hmanga siam a ni a lo rei deuh chuan silsum an siam ṭhîn. Sakei tân i deuh ber. Sain a pal veleha puak tûrin hrui an a, sa chu a kâp ta ṭhîn a ni.

Fal :

Hei pawh hi sakei tân a ni bîk deuh. Mangkhâwng a pui a ni mai Sakei delhhlum thei tâwk tûr thing chhep ṭeuh va, a bauaia a kalin a delh ta ṭhîn a ni.

Chehrep :

Hei pawh hi sakei tihhlum nân an hmang. A sa hzâwng an lung huan tlat a, a kawngka an siamah uan a luh veleh a crep ta a ni. Sa tènau deuh tân awh an siam bawa.

BUNG 13

Hla lam.

Mizote hi mi lunglèng thei tak leh hla phuah thiam ak an ni. Zei an peih a, tlaivâr zak zaka zaite pawh awm fo; mipa sìin hmeichhe hla phuah thiam an tam zâwk mah awm o.

1. **Pi Hmuaki :**

Mizo hla phuah thiam hmasa ber a ni. Ṭhangthar phuah ve tûr a awm loh hlauhawmin khawpa hla phuah thiam a ni. A nung chungin an phûm a, thlân chhûngah chuan ni sarih lai daikhuang a vua an ti. Rûn leh Ṭiau inkára Mizo awm lai hun a ni.

2. **Saikuti**

Saikûti hi Fánai, Khuntia bnam a ni. A pa chu Thangâwna a ni a, a nu chu Ngûrchuailovi. Kum 1831 lai vêla piang a ni. Hla a phuah thiam a, zai a thiam hawk. A hlate chuan thlûk hran bîk a neih avângin, "Saikûti zai" an ti ṭhîn. Sahlâm hla te, lèngzêm zai te, mahrang awihna hla te, Thangchhiauva sa lu lawmna hla te, Ṭuvunga ngaih hlate a phuah a ni. Kum 1921 April thla khân kum 90 mi niin Thingsai khuaah a thi.

3. **Darpawngi :**

Dârpâwngi hi kum 1850—1860 lai vêla piang kha a niin an ring. A naupan têt aṭanga lal bâwih Khaw hran hranah a awm tawh a, pasal pawh pahnih pathum lai a nei. Tihmingthangtu ber chu Sialluksawta an awm laiin Chawngbawnga nên an innei a, an fa neih chhun Bâwihbânga chuan a boralsan tâk lai hi a ni. A fapa thi chu a paw tlaivâr zak a, "Awmlai lêngin tlâng tin dung rawn zui," tih hla hi a phuah a, chu chuan a awi tlaivâr zak a ni an ti. Chhingchhîp khuaa Daipâwla nên an inneih laiin a thi ve ta a ni.

4. **Laltheri :**

Lalchawngpuii an ti bawk. A pa chu Lalsavunga a ni. Tihmingthangtu tak chu, Rualhunga an awm laiin hnamchawm tlangvâl Chaltlanga nèn an inngaizâwng a, Chalthanga chu a chhûngten an thah sak tâk thu hi a ni. A ngaihzâwng an thah sak tum chuan chaw pawh ei duh lovin, leikapuiah a thu tlat mai a; a nuṭute pawh Chalthanga an thah sak thu ah hian an inchhîr h'ein an sawi.

5. **Lianchhiari :**

Lianchhiari hi lal fanu bawk a ni. A pa chu Liansavunga niin an sawi. A hlaah erawh chuan "Tluangzachhâwn" tih a ni a, a nu erawh chu "Cherhlunchhûngi" a ti. Tihmingthangtu tak chu, hmeithai fapa Chawngfianga a ngaihzâwn lai hun hi a ni. An palaiten an îtsîk avângin an innei thei lo va, Chawngfianga chu Chhîngzâwl-ah a pèm phah ta hial a. Dungtlâng rama "Lianchhiari lunglèn tlâng" an tih aṭang hian Chhîngzâwl hmuna Chawngfianga awm chu a thlîr nilèng thak ṭhîn a ni an ti. He mi ṭum hian hla pawh tam tak a phuah a ni. A hlate chu "Lianchhiar zai" an ti.

BUNG 14

Eizawnna.

Mizote ei zawnna ber chu lo neih a ni. Thlasik laiin lo an en a, ram hual leh zalènten an duh lai lai an neih bnuin mi dangin an lo tûr an hminghmerh thei chauh va; hmeithai phei chuan mi bâk, mi hnuvai ramah an zawng thei chauh a ni. February thla vêlah lo an vât ṭan ṭhîn; lo vâttu chu mipa an ni. A khaw puma an vah zawh hun chu 'Chapchâr' an ti a, an âwllèng ṭhîn.

Ni hlui hâl (ruah delh lova hâl) an duh bîk thîn. Lo hâl tûkah chuan nuten thlai chi an thlâk a, antam chi an theh a, mâi mute an tuh ṭhîn. Sawhthîngte, bâlte, kâwlbahrate an pâwn ṭhîn. Mang an khawh zawh chuan buh an tuh a. Buh an tuh zawh chuan hnuh an a ṭan a, hnuhlâk hmasa ber chu "Hnuhpui" an ti a, a dawt leh chu "Hnuhhrâm" chu mi zawh chuan "A thual" an ti a, a tawp ber chu "Pawhchhiat" an ti. Thawh theih kum leh thawh loh kumah chuan, hêng aia tam an thlawh chhuah châng a awm a, a aia tlêma an pawhchhiat ták mai châng a awm bawk. Pawhchhiat zawh chu áwllèn a ni.

Buh chu a lo hmin ta a, an seng nghâl a. Buh seng lai chuan ṭûl a na hle ṭhîn. Khawchhak leh khawthlang tihdân a hrang a. Khawchhak chuan buh chu an zai a, hmer tawk lekin an tèl vek ṭhîn. chu chu buh vuak hunah an tê'khawm loh a, hruihah an pu khâwm a, a vawtu chuan a lo vaw ngar ngar ṭhîn. Khawthlang chuan a parin an la a, fasuar an siamah chuan an chil ve thung. Buh an vuak thlâk emaw, an chîl thlâk emaw lo tling khawm chu a tam dân athuin a hming an vuah hran leh thliah ṭhîn.

(1) Kethup :

Hruih sâwla buh chîm chin chiaha dingin, buh vûm chhîp zâwn en khûmin, leh lama buhin hruih a chîm chin chiah hmuh phâk tâwk vel hi "Kethup" a ni. Phur 30 vêl a ni.

(2) Ban :

Hruih zâwla buhin a chîm chin aţanga buh chhip zum lai ţhleng sân zâwng teh kha a ni. Phur 50 vèl a ni.

(3) Favah zai :

Buh vûm bula dinin, a chhîp favaha zai phâk tâwk vêl a ni. Phur 70 vêl a ni.

(4) Chem sat :

Favah zai anga teh bawk a ni. Phur 100 vèl a ni.

(5) Chhîpzâwn :

Buh bulah chuan mi an dintîr a, mi chhîp leh buh chhîp chu a in zâwl tâwk tûr a ni. Chu chu chhîpzâwn a ni mai. Phur 120-150 vêl a ni. A zâwntu athuin a tlèmin a tam thei.

(6) Kak zawn :

Chhîpzâwn ang deuh bawkin buh bulah mi a ding a, a lu chungah kutzungpui tikâkin a bân a phar chho anga, a kut kâk leh buh chhîp chu a inzâwl tâwk ang. Chu chu Kâkzâwn a ni. A zâwntu athuin a phur chu a tlèmin a tam leh bawk, phur 250 vèl a ni.

(7) Tuha zawn :

Hei hi 'Tuthlawh ha zâwn' tihna a ni a. Kâkzâwn ang khân tuthlawh ha hmâwra vuanin an lu chungah an ban chho va, buh chhîp nêna inzâwl tawk chu a ni. Phur 300 vêl a ni,

(8) Hreiha zawn :

Tuhazâwn anga teh a ni a, a teh nân hreipui ha an hmang va thung. Phur 400 vêl a ni.

(9) Silai zawn :

Hei pawh hi hreiha zâwn ang bawka teh a ni a, a teh nân silai an hmang mai ... Phur 500 vèl a ni.

(10) Mautlawn zawn :

Hei hi chu buh hming chhiar vawr tâwp a ni a, silai zâwn chin chung lam chu a ni vek tawh mai.

Tin, buh teh dân hi a inang lo va, khawchhak mi chuan a hlamin an hlam thung a. Buhin bruih a chîm chiah aṭangin buh chhip sân zâwng kha an teh a, chu chu "Buh ke" an ti a, an hlam ve ṭhung a ni. An hlam aṭangin a phur zat tûr chu an chhinchhiah ve vek tho.

(1) Sisep khawng :

Hei hi hlam tling lo deuh hi a ni. Buh chîm chinа dingin buh vùm chu an han bawh a, sisèpin hruih lehlam panga buh chîm chin kha an vuak phâk tâwk chuan sisep khâwng an ti. Phur 20-40 vêl a ni.

(2) Kethup :

Hei hi a ke hlam tawk chiah vèl a ni, Phur 30 vèl.

(3) Sawmthum :

Hei hi a ke hlam leh kutphah vêl a ni. Phur 30-40 vẹl a ni.

(4) Sawmnga :

Hei hi a ke hlam leh ngûntâng vôl a ni. Phur 50-60 vèl hi a ni.

(5) Sawmsarih :

Hei hi a ke hla leh tawng (kiu) vèl hi a ni. Phur 70-90 thleng a ni.

(6) Za :

Hei hi a ke hlam leh bân hi a ni. Phur 100-110 vêl.

(7) Chhipzawn :

A ke hlam leh ṭângphel. Phur 120-150 vêl.

(8) Kak zawn :

A ke hla leh taksa vèl. Phur 15 -200 vẹl.

Hetiang zêl hian an teh chho ve zêl a, zâwn chinah hian a hming leh a phur zât a danglam lo. A hlamtu athuin a danglam ve tho bawk.

Buh sang thle :

He mi awmzia chu kum sâwm chhûng khaihlak miah lova a kum zawna 100 neih ziah hi a ni.

Hetianga buh an seng zawh hian, inah an phur haw tlang nghâl mai lo va, hmun khâwm deuh, a remchâng laiah buh dahna tûr in an sa leh ṭheuh va, chu chu "Chhêk in" an ti. Lo hla deuh nei chuan chhêk in thlen hma hian vawi hnih vawi thum pawh chhèk lâwkna an sa a, chu chu "Bun lâwk" an ti. Chhèk ina an khung zawh tawh chuan hun remchânga thiar atân an dah ta a ni.

BUNG 15

Mizo sum pui deuh deuhte.

1. **Dar :**

Dâr chi hrang hrang, darkhuang, darbu, darmangte hi dár lam chiah chuan sum zînga chhiar tel an ni. Hausa deuhte neih theih a nih avângin hmingahte an chawi nasa hle.

2. **Sial :**

Sial hi bo mai thei mah ni se, sum pui bera ngaih a ni fo.

3. **Silai .**

Silai pawh hi sum zînga chhiar a ni. Mi hausa deuhte lo chuan neih phâk a ni meuh lo. An silai chu a hmáwr lam aṭangin a zèn leh a mu chu an thun ṭhîn. A cheng hmâwrah meilung an zep a, an han hmeh perin a piallung a chhu a, a ṭèk chuan a beng thlenga zèn hmatheh chu a tialh a, chu chuan silai chhûnga a zên a man a, a puak ta ṭhîn a ni. Pawnchhiaa hnawh nachâng an hriat hma chuan chho zâwnga kah chi a ni, thlang lama sa awm an kâp thei lo.

4. **Darbel :**

Hei hi lei zawh her tak bawk a ni. Dârbèl lo bêl dang chu sum a tling lo.

5. **Thi:**

Ṭoi chi hrang hrang a awm a, ṭhihna leh ṭhival hi sum zînga chhiar tel a ni ve.

ZAWHNATE

1. Kan pi pute khaw hmun rem dân sawi la, engvânga khaw thar kai nge an nih sawi bawk ang che.
2. Lal hlau-lo ṭhi chu eng ang nge ni a, engvânga 'lal hlau lo ṭhi' ti nge an nih?
3. Khaw chhûng mite laka lal chanvo engnge ni?
4. Tlângau dinhmun chu han sawi teh le.
5. District Council kan neih hma leh a hnua Mizoram awm dân khaikhin rawh.
6. District Council kan neih hma leh a hnua zirtîrtute dinhmun khaikhin rawh.
7. Tuibûr al siam dân sawi la, an hmanna hun leh hmunte sawi bawk ang che.
8. Mizo inneihnaa man eituto kha tutenge ni? Au man ei awmzia chu sawifiah nghâl ang che.
9. Nupa inthen chhan sawi rawh.
10. Nupa inṭhen dân sawi rawh.
11. Mitthi chhûngte tâna thingfâk an khawn thin awmzia chu sawi rawh
12. Thihna chi hrang hrangte sawi rawh.
13. Mi-zâwn chuh lo chhuah ṭan dân sawi la, engvângin nge tûn laiah an inchuh tâk loh sawi bawk ang che.
14. Engvânga mitthi ruang kuanga ur kher duh nge an nih? An ur dân chu sawi bawk ang che.
15. Hnuaipui leh Hnuaitêa inthawi tûr n eng anga in sak nge ngai?
16. 'Hnatlâng' tih awmzia sawifiah la, eng engahte nge an hnatlân ṭhin sawi nghâl ang che.
17. Thangchhuahna tura sakah ngaite kha sawi la, engvângin nge thangchhuah an tum kher sawi bawk ang che.
18. Sa kawng kal dân sawi rawh.

19. Kan pi puten thil hlauhawma an ngaihte chu engtenge ni?
20. Kan pi puten thianglova an ngaihte chu engtenge ni ?
Thianglova ngaih ve zèl hi dik i tih chuan a chhan sawi la, dik lo i tih chuan a chhan sawi bawk ang che.
21. Hmân lai zu hman dân leh tûn laia zu hman dân khaikhin rawh.
22. Kan pi pute awmni khamnate chu han sawi teh le.
23. Mizo thang chi hrang hrang leh a kam dân han sawi teh.
24. Mizo sum pui deuh deuhte chu engte nge ni ?

MIZO ṬAWNG GRAMMAR

VERBS

Mizo ṭawngah Verb chi hrang hrang kan nei ve a, a hming kan neih hran ve loh avângin Sáp hming vuah kan ṭàwm ve mai ang a. Chûngte chu hêngte hi an ni :-

1. Transitive Verbs.
2. Intransitive Verb.
3. Auxiliary Verb.

Mizo tawng Grammar

1. Transitive Verb :

Hei hi Object tel lova sentence tling thei lova Sâpin an ngaih chi hi a ni. Mizo ṭawngah erawh chuan Object hi kan ngai pawimawh êm êm lo ; chuvângin a tel lo pawhin thu kan sawi ṭheuh thei. Bâwng kha i lo hmu em ? tih kan chhân chuan, "Aw, hmu e, Or, Aw ka hmu" te kan ti mai. Transitive Verb-te chu, hmu, hria, nei, pe, etc.

2. Intransitive Verb :

He verb hi, Sâpṭawnga Object tel kher pawh ngai lova Sentence tling tho ang chi hi a ni. Intransitive Verb-te chu, kal, lokal, mû, tlu, thlâwk, ṭhang, ṭhingṭhî etc.

3. **Auxiliary Verb:**

Hei hi chu, Verb tak tak ang pawh a ni meuh lo, Verb dang nèna hman kawp chi a nih avângin, Verb ṭanpuitu tih a ni. Chûngte chu, tâ, dâwn, lai, mèk, reng tawh, sa fo, tih angte hi.

NB. Zoṭawngah chuan Verb tel lovin thu kan sawi thei tho, hetiang hian :

(1) A vâr hlak mai. (2) A thûk hle a nia.

(3) A thim veng veng teh e. (4) A mawi hle mai.

Mood chi hrangte :

Mood chuan thu sawi ṭawngkam zia a tidanglam thei a, thu sawitu mood hman athum ṭawngkam a nèmin a nèm lo thei. Mizo ṭawngah Mood chi li kan hmang ve chûngte chu --

1. **Indicative Mood :**

Hei hi thu sawi tluang narán leh zawhna hi a ni. Entîrna : (1) Sava i hmu em? (2) Ka nu a lo hâwng

(3) Sikulah i kal em? (4) Lehkha ka chhiar

2. **Imperative Mood :**

Hei hi tihtûr tukna emaw, thupe zawnga thu sawina hi a ni. Sentence tâwpah a ni lamah chuan "rawh" a ni lo lamah chuan "suh" kan hmang ṭhîn.

Entîrna : Naktûkah lo kal rawh. Lo thawk tawh suh.

3. **Subjunctive Mood :**

Hei hi chu thu sawi chiang thei rih lo emaw, thu khuh deuhva thu sawina hi a ni. Duhthusám sawina angah pawh hman a ni.

Entirna :

(1) Kal ila chuan ka hmu ang. Heti hian ti ta ila, a ṭha ang.

(2) Ka hmuh theih chuan ka pe ang che.

(3) Hei hi lei thei ta ila chuan ka lâwm ngawt ang.

Subjunctive Mood-ah chuan, 'Ila' 'Sela' 'Chuan' 'Ta sela' 'Ta ila' tih angte hi hman tel a ni thîn.

4. **Infinitive Mood :**

Hei hian Verb- in Person te, Number te hunte târ lang chuang lovin thu a sawi mai a ni. Dân narânin Verb hmangin thu chu sawi tan a ni thîn. Hetiang hian :

Zir hi a tha a ni. Ngaihdam a duh. Kal thuai a tha. Ngaihtuah chik mi nih a tûl.

PARTS OF SPEECH

Thu mal hrang hrangte hi, an dinhmun a danglam angin hmun 3—ah then a ni a, chûngte chu hêngte hi an ni.

1. **Noun :**

Thil rêng rêng hming nei tawh phawt chu Noun a ni. e. g, Thanga, bâwng, arsi, lei, vân, thing, tui etc.

2. **Pronoun :**

Thu kan sawiin, a noun sawi kher lova a aiawh atâna thu kan hman hi a ni. e.g, A, an, i, in, ka, kan.

3. **Adjective :**

Hei hian Noun chu eng ang nge tih a hrilhfiah avângin, "Noun hrilhfiahtu" tih a ni. e. g, Dum, vâr, lian etc.

Miso tawngah chuan a Noun hrilhfiah hnuah kan dah thîn.

Hetiang hian —

Bâwng vár a awm ngai lo bâwng pâwl an ti zâwk.
Puan hâng ti lovin, puan dum an ti zâwk bawk.

Adjective thenkhat êrawh chu, Sâptawng ang deuh bawkin a Noun hrilhfiah hmaa dah a awm ve bawk.

Hetiang hian—

Thir luongthu; Thirthingrem, Thîrbèl, Thingfangbma thinglukham eto.

4. **Verb :**
Verb chu thiltih hi a ni. e. g, kal, ałt, lo kal, hmu, bria, ziak, chhiar, khawih, duh, muhil, tho, etc.

5. **Adverb :**
Abverb chuan Verb te, Adjective te, Adverb vêkte a hrilhfiah lehchhâwng ṭhîn. Hetiang hian—
A zâi ring. A kal chak. Chak takin a kal.
Niminah a lo kal. Hetah a chêng.

6. **Postposition :**
Hei hi, English Grammer ah chuan 'Preposition' tih a ni a. Mizo ṭawngah chuan, Noun emaw, Pronoun emaw hnuah kan dah ṭhîn avângin, "Postposition" tin a ni. e g. Hnuaiah, Ah, Chungah, Laiah, Hmaah, etc.

7. **Conjunction :**
Hei hi thu mal leh thu mal emaw, Sentence leh Sentence emaw, thu hlâwm (Clause) leh hlâwm emaw zawmtu thu mal kan hman ṭhin hi a ni. Châungte chu : chuvângin, nimahsela, avângin, leh, chutichuan, etc.

8. **Interjection :**
Hei hi rilru khawi zawk thei thu mak leh min bârakhaih thut thei thu hi a ni. Chûngte chu—
E heu ! E khai ! Aw ! eto.

ZIAK DIK DAN.

Kan thu ziak hian kan ziak dân danglam angin a kawh a danglam theih avângin ziak dik dân hi ngaih pawimawh hle tûr a ni. Hêngte hi ngun takin i lo thlîr teh ang.

1. **Thluksei :**
Hei hi a chhinchhiahna atân vowel chungah A hetiang hian an dah ṭhîn. A nazawngin I man a ni lêm lo; ngaihsual theih hunah erawh chuan kan hman loh chuan kan tum loh zâwk kha sawi angah min min ngai thei ang. Thluksei pèkna tûr vowel-te chu, a, aw, e, i,

u,-te hi an ni. Hèng vowel-te hi ṭawngkam thlûk dânah an rîk dân a lo seiin, consonant-in a kârcheh bawkin, a rîk dân chu a hniam emaw, a sâng emaw pawh ni se, thlûksei chhinchhiahna pêk tûr a ni. Consonantin a kárcheh kher loh pawhin pèk loh vânga ngaihsual theih a nih dâwn chuan pêk zèl a ṭha.

Entîr nân :—

Mi Á chu a awhawm lo. Hetah hian mi á (fool) nihna chu a' awhawm lo tih a nih chuan, 'à'-ah hian thlûksei chhinchhiahna pêk tûr a ni.

Hèngahte hian thlûksei pêk tûr a ni :— Kèl (goat), vâr (white), nêm (soft), bâwng (cow), chêng (live), sâwm (ten), sâwm (invite), etc.

Hêngahte hian thlûksei pèk hauh loh tùr a ni :— Kal (go), sen (red), sawk sawk, nghek nghek, pawp pawp, etc.

Tin, vowel double a awm chuan thlûksei pèk a ngai lo. Hêng angte hi — Chuan, Puan, Chhuan, Chau, Duang, etc.

Thlûkseiin thil a kawh danglam theih dân :

1. Ka chân zawng chu chêng za a ni.
2. Ka chan zawng chu chèng za a ni.

A hmasa sâwkah hian thlûksei chu 'chân' tihah hian a awm a, a hnuhnûngah hian a awm ve lo va. Pakhatna hi chuan chêng za a hloh a ni. Pahnihna hi chuan chêng za a nei thung. Hetiang hi a nih avângin fîmkhur taka chhinchhiahna hman dik tum tûr a ni.

2. A :

Hei hi sentence tâwpna emaw, Pronoun ẹmaw a nih loh chuan a hmaa thu nèn ziak zawm ṭhin tûr a ni.

e.g. Hmaa, Hnèna, Kianga, Chunga, Hnuaia, etc.

3. AH :

Hei hi Verb a nih loh chuan ziak zawm zèl tûr a ni.

e.g. Chungah, Hnuaiah, Hmunah, Khuaah, Leiah, Vânah, etc.

Verb chu zawm loh tûr —

(1) Ipte ah ka duh. (2) Chhang ah khat ka duh.

4. IN :

Hei hi Noun emaw, Verb emaw, Pronoun emaw a nih loh chuan, a hnu emaw, a hma thu nèn emaw zawm ziah tûr a ni.

e. g, inkhing, insual, inhmu, ṭhatnain, tihluihnain, kêin, penin etc.

Zawm loh hun :

(1) Bâwng in, lung in, blak in etc. (Noun)

(2) Thingpui in, tui in, zu in etc. (Verb)

(3) In bâwng, in vawk, in khua, in lehkhabu etc. (Pronoun)

5 Lo :

Hei hi a hnanga ziak fo tûr a ni. e. g, Lo kal, thei lo; lo ni etc. Noun siamna a nih chuan zawm tûr a ni : damlo, rinġlomi, eto.

6. Ti :

Verb siamna a nih chuan a hnua thu nèn ziak zawm tûr a ni.

e.g. tisual, tichhia, tihlum, tiduhdah, etc.

Principal Verb (Verb pui) anga hman a nih chuan a hranga ziak ṭhin tûr a ni.

e.g. Hei hi lo ti rawh.

Thupêk angin ti rawh.

Tin, Noun a nihin a hranga ziak bawk tûr.

e.g. A tî a sen ṭha hle mai.

A tî chu Kg. khat Rs. 3·00 a ni.

7. Tir :

Hei hi Verb hnua a awm chuan verb nên chuan zawm nghâl tûr a ni.

e.g. Chhuahtîr, Kaltîr, Hmuhtîr, Hriattîr, etc.

Zawm loh hun— 1) Mi tîr ta che, (Verb)
2) A ṭiak tîr a ni, (Adverb of time)
3) A tîrin thu a awm, (Adverb of time)

8. Ber :

Hei hi Noun siamna a nih loh chuan a hranga ziak fo tûr a ni.

e.g. Ropui ber, lian ber, sâng ber, etc.

Noun siamna— Chungnungbera, Ropuibera, Lalber.

9. Na :

Hei hi a hmaa thu nên zawm fo tûr a ni.

e.g. Infiamna, ṭhatna, ropuina, hlimna, thiamna, etc.

Zawm loh hun— 1) Thanga inhliam khân nâ a ti hle [mai.
2) Raw na hi huângah a tha bîk.
3) Mi tha na na na chu an hmui- [ngîl thîn.

10. Tu :

Hei hi Noun emaw, Verb emaw, thu zawhna emaw a nih loh chuan, a hma emaw, a hnu emawa thu nèn chuan zawm tûr a ni.

e g. Tupawh, Tuinemaw, Zirtîrtu, Hmangaihtu, Hriatpuitu, etc.

Zawm loh hun-- 1) Tu engzátnge i neih ? (Noun)
2) Hmui tu thiam an vâng ta hle mai, (Verb)
3) Tu vawk nge in lei ? (Interrogative Pronoun)

11. TE :

Hei hi Plural siamna a nih chuan ziak zawm tûr a ni. e. g, savate, ṭhiante, naupanghote, etc.

Conjunction a nih chuan zawm loh tûr a ni.

eg. Lehkhabu te, pensil te, chem te, âlu te, samkhuih te dah pawlh tûr a ni lo.

12. TAK & TAKIN :
Hei hi a hranga ziak fo tûr a ni.
e.g. Ḍam takin, chak takin, rei tak, ṭha tak etc.
13. 'ZIA :
Hei hi ziak zawm fo tûr a ni. e.g. Ṭhatzia, máwizia, hlutzia, etc.
Zawm loh hun — (1) Sakei zia chu a ṭial a ni.
(2) A ziaawm deuh ta e.
(3) A zia hriat tumin lo bei teh.
14. PUI & SAN :
A hmaa thu nèn zawm fo tûr a ni.
e.g. Bàwngpui, nupui, kalpui, kalsan, liamsan, eisan eto Zawm loh hun — Lian pui, hraw pui, san ṭha nui san san eto.
15. TIN :
Hei hi chu a hranga ziak zêl tûr a ni.
e.g. (1) Tin, ka k l ta a. (2) Ka tin a sei lo.
(3) Ni tin fah suh. (4) Silai a tin.
16. A & E :
· Sentence tâwpna a awm chuan a hranga ziak ṭhin tûr a ni.
e.g. A ṭha e. A kal ta a.
Tin, a hmaa 'o' a awm chuan 'v' làk teltîr tûr a ni. e g. A ṭha lo ve. A hmu lo va.
17. Mi :
A hranga ziak fo tûr a ni. e.g. mi sual, mi ṭha, vâna mi, etc.
18. Hêng Auxiliary Verb— ta, dâwn, mèk, tûr, reng, ṭawh, sa, hi, a hranga ziak fo tûr a ni.
Hèng, nimahsela, mahsela, amaherawhchu, chuvângin, chutichuan, chutilochuan, tih angte hi ziak zawm fo tûr a ni.
Zawm loh hun a awm— 1) Mi ṭha tak *ni (verb) mah sela*, a vui ve tho.

2) Rethei hle *mah sela*, a uang ve viau tho.
3) *Amah (Pronoun) erawh chu* a tel ve lo.
'Amah' tih hi 'ani' tihna a nih avângin Pronoun a ni.

19. Number ziak dan :

1) Sawmhnih leh pariat	20+8=28
2) Sawmhnihpariat	28=28
3) Sawmhnih pariat	20×8=160

Hetiang hian ziak zawm leh zawm lohvin a kawh a tihdanglam daih avângin, zawm leh zawm loh ti en nguna hman thiam ve tûr a ni. Hetiang hian number engpawh a thua kan ziak dâwnin fîmkhur tûr a ni.

20. Hyphen :

Hei hi ziak zawm chi hi a ni a, mahsela, figure emaw, huam dang ṭawng (Foreign word) emaw, Proper Name emaw nèna zawm dâwnin Hyphen (-) thai phei tawi tèin an zawm ṭhîn.

e.g. English-ho, Mêl 15-ah, William-a, Lala-te etc.

21. U :

Hei hi a hranga ziak fo tûr a ni.

e.g. Ṭhiante u, Unaute u, Pute u, etc.

Tawngupa *(Pi pute tawngkauchheh)*

Hèng ṭawngupate hi hrilhfiah la, sentence-ah hmang tel nghâl ang che.

1. Aihnah phahpui :

Lungrualpui, thurualpui.

Sentence :

India chuan Russia chu aihnah phahpui atân a sâwm.

2. Ban thal nawt :

Nulain tlangvâl a fan hi a ni.

Sentence :

Ban thal nâwt hi chu hner fo bîk tûr a ni lêm lo.

3. **Beitham :**
Tlêm tham, koritu tham lo.
Sentence :
Beitham taka thil inpêk hi a ṭha ngai lo ve.
4. **Chhangkhei :**
Chepa lian chi hming.
Sentence :
Kumin chu chhangkheiin min ṭâm chhuah thei dáwn.
5. **Chhawlthuai :**
Feh haw hmasain lo danga fehten an haw tawh tih an hriat nân kawngpênga hnahchhâwl emaw, thlai emaw an lo dah sak chu.
Sentence :
Nula leh tlangvâl tân chuan fanghmaa inchhâwlṭhuai hi a mawi viau.
6. **Chhuahkhalh :**
Lu virh nâ ni chhuah hmaa an thawi ṭhin chu a ni.
Sentence :
Hmân lai chuan chhuahkhalha thawi hi an dam phah fo.
7. **Chhunduk :**
Rângva thingrem.
Sentence .
Chhunduka silhfèn dah hi a tha.
8. **Choak chuan .**
Sial emaw, bâwng emaw thlukvûm.
Sentence :
Bâwng kha a choâk chuanah vaw rawh.
9. **Chuai :**
Kutzungchala khai zawh tâwka rit.
Sentence .
Kan khuai lák chu chuai khata rit a ni.
10. **Engphiarin :**
Theihtâwpin.

Sentence :

Engphiara hnathawh chu neih ve hun a awm ngai a nia.

11. Fatumbu :

Buhfai phurh nân puan ip anga an siam chu.

Sentence :

Hmân lai chuan fatumbuin buhfai an phur ût ût thîn.

12. Fuliafa :

Ran sa ke pali nei chi.

Sentence :

Pathianin fuliafate hi kan ei atân min pèk an ni.

13. Fuanhawr :

Nghalim fuan hun laia sava chi khat lo awm ve thîn chu.

Sentence :

Fuanhâwr hi hmuh tûr a vâng hle ta mai.

14. Hniangknar :

Duh tâwka ei leh bâr tûr awm emaw, hman tûr awm.

Sentence

Mi hausa inneih ni hi chuan ei tûrah kan hniang-hnár hle.

15. Hlam :

Puitling lo, Or Sîr zâwnga bân ve ve phara khawih phâk tâwk ve ve inkâr, (fathom).

Sentence :

Hlam nih laia thih law law a tha. Ft. 6. hlam khat.

16. Hlawhhlan :

Thlawhhma nei lova thil dang zuara ei hmuh tumna thil hi a ni.

Sentence :

Hlawhhlâna ei zawn hi chèt fuh a har duh viau.

17. Hleihluak :

Nasa; lehzual; êm êm; mi bâka uar.

Sentence :
Hleihluak taka ṭawng hi a ṭha ngai lo.

18. **Hnam leng :**
Mi ma riak.
Sentence :
Hnam lêng hi tun laiah chuan an ching ta meuh lo.

19. **Hawlrivap :**
Chinai.
Sentence :
Hawlrivâp nèn kuhva hi khâwr a ni.

20. **Hmulrip :**
Itsik, thîk.
Sentence :
Hmulrip chîng mi chu an hmuingîl ngâi lo.

21. **Hnualsuat :**
Duh meuh lo, iai; sit.
Sentence :
Mi hnualsuata awm ai chuan, hnualsuat lohna hmuna awm a ṭha sâwk.

22. **Kamrah :**
Thlai emaw, thei emaw, thil bul leh bâl chaw atâna hman theih.
Sentence :
Hmân lai chuan kamrah ring mai maiin mihringte pawh an awm.

23. **Kawkva :**
Engmah lova tha thlâwn sêng.
Sentence :
Kan chawhmeh zawng chu kan kawkva dèr mai.

24. **Khawihnur :**
Ṭhihna lai kamtu ṭhifang.
Sentence :
Khawihnûr tel lo chuan ṭhihna hi a mawi famkim thei lo.

25. **Khawpal :**

Phûngzâwl.

Sentence :

Isuan khawpalte a tidam thei.

26. **Khinkar :**

Khanchhuk leh khanchhuk inkâr.

Sentence :

Vaimîm khinkâr khat kan gnei.

27. **Koritu :**

Pawimawhna nei, mi ngaihven tlâk; pawimawh; ţûl; awmze nei.

Sentence :

Mi ngaihthlâk loh laia thu sawi hian kori a tu thei lo.

28. **Lai tla khat :**

Nu hmun pa hmun, unau piang hmun.

Sentence :

Lai tla khat inhmangaihna hi chu a sei dúh nge nge e.

29. **Laiking fa neih :**

Nei sia enkawl zui si lo.

Sentence :

Kan thil neihte rèng rèng hi kan laikîng fa neih tûr a ni lo.

30. **Mausam :**

Endawng, hnuaichhiah, ngaihthah.

Sentence :

Mi rethei mausâm hi a ţha ngai lo.

31. **Mi thuah khat :**

Mi fing ni si lo, mahni thu duh lutuk mi.

Sentence :

Ho khat síngah hian mi thuah khat deuh an tel ve châwk.

32. **Meialh en :**

Ei tûr nei tawh lo, chhuanchham.

Sentence :

Meialh en mai loh nân hna kan thawk ṭâng ṭâng tûr a ni.

33. **Mual buh :**

Chawngnau chawngpain naupang puala buh an chiar chu.

Sentence :

Tûn lai chuan mual buh a awm ta lo.

34. **Nawhthuh :**

Tham, thamna.

Sentence :

Nawhthuh chîng mi hi ram hmêlma lian ber an ni.

35. **Ngurchuai :**

Muangchâng, vuaicha.

Sentence :

Mi ngûrchuai chuan thil ṭha an chân fo.

36. **Ningchawn :**

Em kil hrui hnânga cher.

Sentence :

Em ningchawn loh chu a chhe hma bîk.

37. **Padawp .**

Ran, a pa ni sia chi ṭhlah thei lo.

Sentence :

Ran padâwp hi an dáwih duh.

38. **Paipawn :**

Hmeichhiain an káwng vêla engemaw an zeh, or venhnan.

Sentence :

Nuin an fate lâwm tûr an paipáwn.

39. **Pamanga bahzar :**

Chhim thlang zâwn.

Sentence :

Pamânga bahzár a duk viau chuan ṭo a kaw ṭhîn.

40. **Paichawi :**

Huan pal, or ban.

Sentence :

Palohawi chu mi dangin lo sawn ngai a ni lo.

41. **Pamham ;**

Duhâm, chuhhelh.

Sentence :

Mi pamham chuan an chân phah fo ṭhîn.

42. **Pawngpawrawl :**

Um chi khat, tuibûrûm atân an hman ṭhin.

Sentence :

Pawngpawrâwla tuibûr thun chu a tui duh bîk riau.

43 **Phar vui hrai :**

Tlai, puar.

Sentence :

Thangate inneih ṭum kha chuan phâr vui hrái ang maia puarin kan ei.

44. **Si bih ;**

Perhpâwngin a kawpui aṭanga a lau zâwnga kaw pèng a nei hi a ni. Sazu-ah chuan 'hlet' an ti.

Sentence ;

Leia kua nasawngin si bih an nei lo.

45. **Siksil**

Hei hi hnâng tah a ni a, khumbeu ang deuhva ruah tûra khum chia siam a ni. Lian pui taksa pum khuh thei khawp a ni.

Sentence :

Sikaîl hi tûn lai chuan hmuh tûr a vâng hle ta mai.

46. **Suaka zuar :**

Hei hi sal lem ang deuh a ni. Fa dam thei loten an fa neih chhun chhûngkaw hung zâwl[illegible] chuan an zuar ṭhîn.

Sentence :

Tûn lai chuan suaka zuar hi a awm ta lo.

47. **Sum airia ;**

Hei hi dâra siam bâwm tê a ni.

Sentence ;

Sum airia hi hmuh zen zen tûr a awm ta lo.

48. Tang ang mai ,

A thâwm ehauh nâ a, a tak hmuh theih si loh.

Sentence ,

India leh Pakistan inremna hi tang ang mai a ni e.

49. Tui chhuar hnuai :

Sumhmun chhaka thingkhawn hnuai hi.

Sentence ;

Hmân lai chuan tui chhuar hnuaiah hlamzuih an phûm ṭhîn.

50. Tahawh ;

Ngen tak tea ngên.

Sentence ;

Thil inṭahawh hi chu inpêk mai a ṭha e.

51. Taira :

Ṭiavai, darh, chereu.

Sentence :

Ram a chhiat chuan mihring pawh an taira zo.

52. The ;

Buhtun pawl têl khat.

Sentence ;

Bâwng chaw atán ṭhe rawn hâwn rawh.

53. U ha lo ;

Engmah ni lo, dawha.

Sentence :

Mi u-ha-lo lutuk hi chu ria vak tûr a ni lo.

NO 1. NGAI TEH VAWIIN VAN LAL FAPA.

He hla phuahtu hi Pu Hrâwva ani, Lunglei chhak Baichi khaw chhuak a ni. An ram neih pakhat hming chu Hrâwva ram a ni a, he mi ram an neih ṭum hian Pu Hrâwva chu ramah a piang a, an ram hming châwi chuan "Hrâwva" tiin a hming an sa ta a ni an ti. A nu leh pain an dam rei pui lo hle.

Kum 1924-ah B.A. a passed a, Mizo B A passed hmasa ber sînga mi a ni. Aizawla Mission M E. School, Headmaster hna a thawk tawh a, Aizawla Venghlui lal a ni bawk.

Pu Hrawva hian hla tam tak a phuah a, tam tak a letling bawk. Hla mi a nihzia a hla aṭangtein a lang thei hle. A hla phuahte chu Mizo hla ṭha tak ni chungin sâp angin a ri inlâwmte a siam ve thlip thlep a, belhchian an dâwl hle. Pu Hrâwva hian hla lamah nasa takin min tiphuisui a ni.

1. Ngai teh, vawiin vân Lal Fapa,
A ropuina ram pèlin;
Bethlehem dai bâwngin tlâwmah,
A lo piang chûn riang châwiin.

2. A ngûr lo piang pâr ang an lâwm,
Lal lâi thangsèl rûn lianan;
Vân Lal lo piang tunge lo lâwm
Bethlehem bâwng in tlâwmah?

3. A tân hliaptu bâwng in tlâwm zâr,
Laikhum zâlna ran thlèngah;
A rawn lâwmtu chhîngkhuala mi,
A chawitu chûn riang Mari.

4. Aw, chu lâwmna leh an hlimna,
Khawvêl mi'n an hmusit chu;
Khawvèl lal tin piang zawng ailo,
Kei ka tân lung tilâwmtu.

5. Aw hmangaihna a va na èm!
Hrehawm tuar, inngaitlâwmin;
Hring mi chhûn leh zua rawn bèlin,
Vân Lal khawvèl sual Tlantu.

Thu angin.

Châng 1-na: Vawiinah hian vân Lal Fapa chuan ván ropuina kalsanin, Bethlehem bâwng inah, Mari lakah a lo piang ta a.

Châng 2-na: Khawvêl lal lo piangte chu lal in ropui tak takahte an lâwm a, Bethlehem dai báwng ina ván Lal lo piang chu tutenge lâwm ve le?

Châng 3-na: A mutna ran thlèng chhung chu bâwng in chhung mai a ni a, a lâwmtutè leh mikhual mai bawk an ni. A hringtu pawh mi rethei Mari a ni.

Châng 4-na: Khawvêl mite tân chuan an lâwmna leh an hlimna chu hmusitawm tak ni mah se, khawvèl lal piang zawng zawng aiin ka tân chuan lâwmna ber a ni.

Châng 5-na: Hmangaihna hi chu a va nasa tak èm ve aw! Hrehawm tuar peih khawpin a inngaitlâwm a. Mihring nu leh pa mai rawn thlang duhtu chu vân Lal Fapa, sualnate ngaidamtu chu a ni.

Thu hlawm hrilhfiahna

Vawiin van Lal Fapa. Heta "Vawiin" tih kher hian engnge sawi a tum hriat dik a har deuh. Bible-ah chuan, "Vawiinah hian in tán Davida khuaah.........." tih a awm a, (Luka 2 : 11). Chu mi ṭawngkam zui chuan 'vawiin' a ti a ni thei ang. Kawng dang lehah chuan, Hebrai 13 : 8-a sawi angin, Isua chu englai pawha pângngai reng a nih avângin, "Vawiin" tih hi a hmang a ni thei bawk ang.

A ropuina ram. Vân hmun, Pathian chènna.

Chun riang chawi. Nu rethei tak pawm.

A ngur lo piang. Lal dang lo piang.

Lal Lai thangsel run lianah. Lal in ropui mi sawi huai luai tlingah.

A tan hliaptu• Isua pianna bâwng in chung.

Laikhim zalna ..... thlengah. Isua an mutna ran chaw ê kna tniêng.

A rawn lawmtu chhiagkhual. Isua láwmtu mikhualte.

A chawitu .... Mari. A hringtu mi rethei Mari.

Hring mi belin• Mihring nu leh pa kâra lo piangin.

Khawvel sual• Evi leh Adama bawhchhiatna avânga mi zawng zawng thihna chu.

NO. 2. AMI AN RIANG MAW

He hla phuahtu hi Pu Rokûnga (1914—1969) Thanglûta fapa a ni a, Aizawl Mission Vênga awm a ni. Presbyterian Kohhran Upa atân nemngheh a ni. Hla phuah thiam tak a ni a, hla za aia tam mah a phuah nghe nghe. A hlate chu hnam hla te, sakhaw lam hla te, hla lènglâwng te, Krismas lam hlate leh hla dang tam tak a phuah a. A hla phuah thiam avâng hian tingkapui te, no mawi te, Rs. 500/- laite a dawng. A hlate chu mâwl tak, ṭha bawk si, tluangtlam tak si, mi mâwlte pawhin hriat thiam nghâl mai theihin a phuah a ni.

1. Ami an riang maw vân mi a lo piang,
Bethlehem bâwng in tlâwm a nghâk e;
Amah chu mihring leh Pathian a ni,
Lal leh Chhandamtu nih a fâwm.

Hlim takin Amah i fak ang u,
Min chhandam tûrin a inngaitlâwm;
Ropui rawh se aw, ropui ber rawh se,
Pathian kan hnêna lo thleng hi.

2. A lalna thurûk miten an hriat loh,
Chatuana Pa ângchhûnga mi chu;
Mi fingte leh a lalna arsi nên,
Vân mipuiten an rawn puang ta.
3. Hlimin i au vang, lal thar a piang ta,
Thinlungin Amah chu i bia ang;
Edom rimtui leh rangkachak aiin,
Thinlunga ţawngţai a hlu zâwk.

Thu angin

Châng 1-na : Bethlehem bâwng inah mi zawng zawnga rethei berin a lo piang a, mihring leh Pathian niin, Chhandamtu niin a fâwmkèm bawk a ni.

Thuawn : Min chhandam tûra inngaitlawma chu hlim takin i fak ang u. Pathian kan hnêna lo thleng hi ropui ber rawh se.

Châng 2-na : A lal rûk riauna mi hriat thiam loh chu a chatuan mi nihna hi a ni a; chu chu mi fing awmziaah te, arsite len van mipuite chuan an puang chhuak a ni

Châng 3-na : Lal thar lo piang chu thinlung taka lâwmin i bia ang u. Edom thil rimtui leh rangkachakte ai chuan thinlung taka biak a sawt tawh zâwk a ni.

Thu hlawm hrilhfiahna.

Ami an riang maw : Mi zawng zawngah a rethei ber mai e

Bawng in tlawm a nghak : Bâwng ina lo piang.

Mihring leh Pathian : Mihring a ni e, Pathian a ni bawk e, mihring Pathian a ni.

Pathian kan . . . . . cheng : Mihring zinga Pathian lo awm

A lalna thuruk : Tlâwm taka Lal a nihna chu.

Pa angchhung : Pathian duhsakna dawnna hmun dinhmun

Mi fingte : Isua pian laia arsi chhuitu khaw chhak mi fingte.

Lalna arsi : Isua pian laia mi fingte zui (chhui) zèl arsi.

Van mipui: Isua pian sána vân zaipâwlte.
Edom rimtui: Edom rama thing pakhat hnâi aṭanga rimtui an siam chu, "Edom rimtui" an ti.
Thinlunga tawngtai: Tih tak meuhva Pathian bia.

Thupui

He hla hian Isua lo pianna hmun tlâwmzia a sawi a. Pathian ni mah se, ran in maiah a piang a. A rûka lal a nihna pawh arsi te, mi fingte leh vân zaipâwlte chuan an rawn puang ta a ni. He Lal thar hi khawvêl thil hlute ai chuan rilru leh thinlung taka biak tûr a ni a.

Min chhandam tûra inngaitlâwmna chu ropui ber 'sela, hlim takin i chawimawi ṭheuh ang u.

NO. 3. MIZO KAN NI

He hla hi Pu Thanga (Pi La'sângpuii pa) phuah a ni a. Amah hi Mizo Matric passed hmasa berte zînga mi a ni; kohhran upa a ni bawk. A hla phuah lâr tak pakhat chu Dr. Fraser-a leh Cole Sap, bâwi chungchânga an inkhin thua mi hi a ni a. Shillonga lehkha a zir laiin Dr. Fraser-a chuan thiam a chang ta tih a hriat chuan, "Aw Lalpa, Chungnungber, kan fak ble a che" tih hla hi a phuah nghal ta zung zung mai a ni, an ti.

Sawrkâr mîlian tak a ni a, thubuai hlabuaia mi râwn tlak tak a ni. Kum 1967-ah a thi. A hla hi hrilhfiah vak pawh ngai lo khawpa chiang sa a ni.

1. Mizo kan ni lâwm ilangin,
Kan hnam ṭhatna thu sâwm sêlin;
Thil ṭhain kan ram timawiin,
Mizo lâwm teh u.

Kan tlâng a thawveng e,
Kan lui kawr a mâwi e;
Kan tlangvâl an thiam vei nèn,
Kan nula hmèl a ṭha e,
Thil bawlbhlawh chawimawi kan duh lo,
Thil tha, thil mawi, pawm kan duh fo,
He mi hian hrehawm a um bo,
Mizo lâwm teh u

2. Mizo kan ri lâwm ilangin,
Kan vânneihna tungding zèl-in;
Thian sual kawm i bân zèl ang u,
Mizo lâwm teh u.
Kut thahrui hmang thiam bawk te chu,
Iuzah ṭawnin bnam rawngbâwlin;
Chawimawi i lo tum ṭheuh vang u,
Mizo lâwm teh u.
Khual thlen a ṭha e,
Mitthi záwn a mawi e;
Damlo lo thlawhsakte kha,
Tlâwm leh zah dâwn a ni ngai;
Satla leh mei kânga huai hi,
Kan fate leh unau an ni.
Ṭhian chhan thih ngam an awm fo si,
Mizo lâwm teh u.

Thu angin :

Châng 1. Mizo kannih avángin lâwm ila, kan hnam ṭhatna tûr pawh pawm zêl ila. Thil ṭhain kan ram i timawi ang u. Mizote chu lâwm zêl rawh u. Kan tlâng lah hi a thawveng a, luikawrte pawh hi a mawi a nia. Kan tlangvâlte lehkha an thiam a, kan nulate hmêl leh a ṭha si. Thil bawlbhlawh kan duh lo va, thil mâwi kan duh zâwk a, chu ngêi chuan kan rama hrehawm a tibo a ni.

Chảng 2-na : Mizo kan nih avângin lâwm ila, kan vânneihna pawh i hmang dik zêl ang u. Ṭhian sual kawm pawh i bánsan ang u. Kut themthiamte pawh hi i chawimawi ang u khai, i zah thiam bawk ang u. Mikhual thlen te, mitthi zâwn te, thei lo ṭanpuite a mawi a, sa tlaah leh kâng ṭhelhah lah huai mi kan ni. Ṭhiante nunna chhanhim duh vânga thih ngaihna chhan duhtu kan ni bawk. I lâwm zèl ang u.

Thu hlawm hrilhfiahna

Kan tlang : Mizoram tlángte

Kan lui kawr : Mizoram lui kawr.

Kan nula . . . . tha ; Kan nulate nungchang a ṭha,

Vanneihna tanding : Vânneihna hmang thiama humhalh ṭha zêl.

Khual thlen . . . . tha : Mikhual thlen a ṭha.

Damlo le : Dam loh vânga hnathawk thei lote hlo thlawh sak.

Tlawm leh zah dawn : Tlâwm nih leh zahthlâk ngaihtuah, hmingchhiat leh zahthlâk mualpho dâwn.

Sa tla : Zânah sakei te, chinghnia etc. ten ran a sehin "Sa a tla e," an ti ṭhîn. A ran seh chu chhan chhuah ngei an tum tlat ṭhîn.

Mei kang : Ram káng te, in kâng te, chu mi ṭhelhnaa huaisen chu a ni.

Ṭhian chhan : Sakei te, savawmtein mi a sehin, a seh loh zâwk chuan a seh zâwka chu chhan chhuah a tum ngei ang a, thih thleng pawhin a ṭhianpa chu chhan a huam ang.

Thupui

He hla hian Mizo nun mawi tak—Tlâwmngaihna nun chu a sawi a ni. Chu mi ze dik tak chuan hnam ṭhatna tûr a ẓawng a, ram tân a thawk a. He ram lui leh tlângte hi a mawi a, nulate hmêl lah a ṭha si. A

miten thil dik lo an duh lohna hian hrehawmna a ûm bo bawk. A vânneihna hmang thiam tûr leh ṭhian sual chu hawisan tûrin min sâwm a; a tha leh tui ngeia ram tihmawi a duh bawk.

Mi khual thlen te, mi zâwn leh damlo hnathawh sakte a mawi a; tlâwm leh zah dâwn thiam mi, mei leh saa huai, ṭhian chhana thih ngamte an ni. Hetianga nun mawi neitu Mizote chu i lâwm ang u.

A thu zirtir: . Mizo nun mâwi tak chu mahni mihring puite ṭanpui hi a ni a, chu chu awm reng tûrin a duh bawk a ni.

NO. 4. DAM LAI TUIPUI FAWN.

He hla phuahtu hi C.Z. Huala a ni. Sikul 'lam endiktu hna rei tak thawk tawh a ni a, Middle School Headmaster a ni tawh bawk. Mizo ṭawng thiam tak a ni a; hla lam pawh a thiam hle. A hla phuah thiamzia chu a hla aṭangte hian a hriat theih hle a ni. A hlate chu khawhar leh lusûn chhûngte hnem nân a ṭha hle a ni.

1. Dam lai tuipui fâwn p'ah lamah chuanin,
Ka lungkham ram êng mâwi chu a awm;
Ka nghákhlel èm e, Chhandamtuhov'a
Lênza hun tûr, lenrual duhte nên.

Min thlen ang che, ka Lalpa duhawm,
Lili pâr vulna i hmun mâwi chu;
Aw, engtikinge maw ka thlen ve dâwn,
Chhandamtu hmun tiam ṭhen loh ram chu?

2. Ka ngai zual ṭhin Lalpa, lungngaih nîah,
Rinin min thlirtîr la, chu ram chu;
Aw lo mâwi zual la, ka thinlung chhûngah,
Tin, ka bâng ang lungngaih ka ṭah chu.

3. Tûnah khian min nghâk e, ka lungduhtea,
Chhandamtu lênna Zion-ah chuan;
Aw, engtikah nge ka han thlen ve ang?
Chûng chu ka zaipui ang ṭhen loh nân.

4. Min lo kai ang che aw, ka Chhandamtu,
Ka râmna thlalêr aṭang hianin,
Ka pan zèl ang, Beram No Lal lênna,
Aw, ṭhen-lohna ram chatuan pialrâl.

Thu angin :

Châng 1. Ka nghâkhlel êm êm ram chu dam lai hun piah lamah chuan a awm a. Ka ṭhian duh takte nèna Chhandamtuhova han chèn za hun tûr chu ka va han nghâkhlel êm ve aw!

Châng 2. Lalpa, chu ram chu ka lungngaih ni hian ka ngai zual ṭhin a, rinnain min hmuhtîr ve ta che. Ka thinlungah hian chu ram chu lo mâwi zual zêl sela; tichuan lungngaih vânga ka ṭah lai pawh hi ka bâng tawh tûr.

Châng 3-na : Khita Chhandamtu chènna vân Zion-ah khian tûnah pawh ka ṭhian duh takte chuan min nghâk a, engtikah nge maw ka thlen ve dâwn chu aw! Chu mi hmuna mite chu kan inṭhen tawh ngai dâwn lo tih hriat nân ka zaipui dáwn si a.

Châng 4 na : Ka Chhandamtu, he khawvèl atang pawh hian min hruai zèl la, tichuan inthen tawh lohna Isua chènna chu ka thleng thei ang.

Thunawn : Ka Lalpa duh tak, lili pârte an vulna hmunah chuan min hruai thleng la, Chhandamtu hmun min tiam chu engtikahnge maw ka thlen ve dâwn tak chu aw !

Thu hlawm hrilfiahna

Dam lai tuipui fawn . . . . lam : He dam chhûng ni a lo tâwp huna thlarau kh wvêl ram chu

Laangkham : Engto, nghahhlelhawm.

Lili par vulna : Lili ehu pangpâr chi khat a ni a, chu tiang pangpâr chu pâr vul chûk ang a suangtuahna hmun

Then loh ram : Inthen awm lohna, Van ram.

Tunah khian . . . . nghak e : Kal (thi) hmasate chuan tûn-ah pawh khian min nghâk reng a ni.

Zion : Hei hi Jerusalem daia tlâng pakhat hming a ni a, Judaten Pathian chènna hmunah an ngai. Heta hian vâna Pathian chènna hmun chu a sawi a ni. Kohhran hi 'Zion' tih a ni thei bawk.

Ka ramna thlaler : He khawvêl hi thlalèr hmun anga sawi a ni tâîa; khawvèl hrehawmna a sawi a ni.

Beram . . . . leuna : Vân ram sawina bawk a ni. Berâm No a tih hi Isua a ni.

Pialral : Hei hi vâu ram tak tak thlen hmaa hmun pakhat sawinaah an hmang; mahse, hetah hian vân ram sawina bawk a ni.

Thupui

He hla hian thih hnua awmna tûr thlarau khawvèl hmun nawmzia tûr chu a sawi a ni. He lei nun piah ramah chuan thlen hlân a nghâkhlel a, Pathian hnênah a dîl a ni. A lungngaih nite hian hla phuahtu hian chu ram chu a ngai zual a. a thian duh takte pawhin chutah chuan lo nghâk rengin a hria a ni.

NO. 5. BUAINA LO KIANG LA.

He hla hi Pu Patea (Zaliana) phuah a ni. Khaw hrang hrangah a awm tawh a, Samthang te, Khawbung te, Kâwl (Burma)-a a awmnate hi a chên rei deuhna hmunte chu a ni. Hla 55 a phuah a, pahnihte tih loh chu sak lâr vek an ni. Samthanga a awm lai hian kum 56 mi niin, kum 1950 March ni 30 khân a thi. Hla phuah thiam tak leh thlarau mi tak a ni.

1. Buaina lo kiang la, ka ram ka chuan ang,
Khawvêlah hian ka thla a ngaih thei lo,
Lalpa siam Salem thar ka thlîr ang e.

Aw thawhlehna ni ropui, thihna hnehtu,
Khaw thianghlimah chuan min thlen la,
Lui kam mâwi zâwkah chuan,
Buai leh thihna hnehin ka zâi ang e.

2. Ka tap e Lalpa i hmêl hmu lovin,
Awmkhua harin tlâi ni ka lèng zo lo,
Zion kulhpui, khawiah nge maw i awm?

3. Pialrál ni êng mâwi, ka kawng thim takah
Lo êng langin, Lalpa ka kal thiam lo,
Buai leh thlân thim takin min lo nang vêl.

4. Ka dam lai ni hi thlânah ka pêl ang,
Mahse min nghahna ram ka pan zêl ang,
Luipui luang ri rehnaah ka châwl ang.

Thu angin :

Châng 1. Buaina, lo kiang tawh la, vân ram thlîr ka duh tawh a, he khawvèlah hian ka thlarau a râimuang thei ngang lo.

Châng 2. Lalpa, i hmèl ka hmuh loh avângin, ka tap a, ka khua a har bawk si a, i tel lo chuan ka nilêng thei lo a ni. Khawiahnge maw Zion kulhpui (Lalua) chu i awm le aw.

Châng 3. Nang, Pialrál ni èng mâwi tak ka Lalpa chuan ka dam lai ni hrehawm takah hian min rawn thlamuan loh chuan nun dan ka thiam zo ta lo, thih buaina chuan min chim mup mai si a.

Châng 4 He ka dam lai takse hi thlânah hnutchhiahin ka thlarau erawn chuan i hnêna lam a pan zêl ang a, lui luang rite awm tawh lohna hmunah chuan ka châwl ve tawh ang..

Thunawn: Aw Nang, thawhlehna hun, thihna pawh hnehtu chuan vâuramah, thih thlahna piah lamah chuan min awmtir la, buaina leh thihnate pawh hlen zovin ka zai ve tawh ang.

Thu hlawm hrilhfiahna.

Buaina; Thina avânga buaina.

Ka ram: Thlarau khawvêl ram, thihna awm tawh lohna chu.

Chuan: Thlir.

Thla . . . . thei lo: Thalrau nun thlamuang thei lo.

Salem: Vân Jerusalem chu

Thawhlehna ni ropui: 1) Kristian tam tak chuan Isua lo kal leh hunah mitthi zawng zawng an tho leh vek ang tih an ring. Chu mi ni chu 'Thawhlehna ni ropui' a ni ang.
2) Evi leh Adama bawhchhiatna avânga thlarau thi ta anga ngaih chu, Isua an rin (pianthar) veleh an lo nung leh ta a, chu chu Thawhlehna tih a ni bawk.

Khaw thlanghlim: Vân Jerusalem, vân ram.

Lui kam mawi zawk: Taksa thihna hi lui dai kai tûr anga sawi a ni. Chu thihna (lui) piah lam ram chu a sawi a ni, vân ram chu.

Buai leh . . . . hneh: Thihna avânga buaina, lusûnna hi thlarau khawvèlah chuan a awm tawh dâwn lo va, chutih hunah chuan thihna a awm dâwn tawh lo va, thihna chu hnehin a awm tawh ang.

Tlai ni . . . . zo lo: Lusûnte tân khawvêl hi a hrehawm êm avângin ni a rei duh hle thin. Chuvângin nilêng zo lo angin a sawi a ni

Zion kulhpui: Isua (Pathian) sawina a ni. Zion chu Jerusalem daia tlâng pakhat, Judaten Pathian awmna an ngaih a ni. Pathian chu hetah hian Chhandamtu anga ngaihna a ni

Pialral . . . mawi : Pathian chu Èntu anga sawina a ni. Pathian sawina bawk a ni.

Ka kawng thim-tak : Lusûnte tân, an dam lai nun kawng hriahawm tak chu 'kawng thim' a vuah a ni.

Buai leh . . . vel : Thihna chuan min chim buai ta.

Dam lai ni : Taksa dam lai ni (hun).

Thlanah pel : Taksa chu thlânah hnutchhiahin a thlarau chuan thlarau khawvèl lamah a kalsan tawh ang.

Luipui . . . rehna : Lusûn buaina awm tawh lohna hmun, thih vânga buainain a chim phâk tawh lohna hmun.

Thupui

Hla phuahtu hian thihna avânga buaina awm fona piah lam vân ram chu a thlîr a ni. Chu mi hmun chu thawhleh hunah chuan a chang tawh dâwn a ni. Chu mi hmun thlen hma chuan ni hi rei a ti êm èm ṭhîn; Lalpa chu hnèmtu atân a au ruai mai. A thih ve hun chuan ṭhih vânga buainaten a chim tawh lohna hmunah chuan a châwl ve tawh dâwn a ni.

NO. 6. VAL UANG THLAWN

He hla hi Pu Chhuana Sêrkâwn zirtîrtu ṭhîn chuan a phuah a ni. 1930 vèl laia Mizo hla uangte zinga a lâr ve pawl tak a ni.

1. Lawi ang than tum chengrâng chawiin,
A chhuak, than hâwl nân;
Ian a tum hmâna Chawngbawla, bawl, bawl, bawl,
Zalam ṭum kawng tluanin a suangtuah rual khûm [nân,
Tawng ila phuaivawm râwl lian ngho vâr, vâr.
2. Chengrâng chawi lo salèng zawng chuan,
Nêm râng puan sin sèng;
Lung laia koh ka nuam ngei e, thai, thai, thai,
Tawng tak ila zo nèman sa zawng laia hrâng,
A chûn ngaiin a nûl ngei ang luai thli, thli.

3. Chawngtinlêrin mal a sâwm e,
Zalèng zawng khâwm nân ;
A tawng ta e, zalam ţhuamah phusaivawm, vawm,
Chengrâng kau zai rêl lo vâl uang thlâwn tlân duai [duai,
Thinlai pháingin ţâng lâi a kham ngei hui, hui, hui.

Thu angin :

Châng 1. Lawi anga hmingthan tumin, silai puin a chhuak ve a. Hmân lai pasalţha Chawngbawla an a tum a, savawm emaw, sangbal emaw hmuh a rilrûk a; kawng pèng ţhuam laiah chuan ding meuhvin a suangtuah a.

Cháng 2. Silai pu ve ngai lo, puan sin chawt mai mi narânte chu, 'Hmeichhia ang chauh,' tia han hnuaichhiah ka châk a. Zoramah sa hrâng hmu hlauh ila chuan a no chu le a nu ngaiin a mittui a tla zawih zawih mai ang le.

Châng 3. Chawngtinlèrin mal a sâwm a, ţhiante pún khâwm nân kawngpông ţhuamah savawm a tawng ta a; mahse, kah zai rêng a rèl ta lo, a uang thlâwn mal a ni ta, a tlânchhe ta duai duai mai. A hlau hlawp pawh tha khûrin a hûi a hûi mai a ni.

Thu hlawm hrilhfiahna

Lawi ang . . . tum : Lawi chal hi huai zâwk leh hmingthan zâwk nih duhin a sia tè zâwk emaw, a sia huai zàwk pawh tai nei rêng rèngin a khawsa ţhîn a; chutiang deuh chuan 'lâwi ang mais hmingthan tum' a a ni.

Chengrang chawi : Silai pu.

Thanhawl nan : Hmingthan nân.

Ian(iang) a tum : An (ang) a tum.

Chawngbawla : Hmán lai Sepui khaw pasalţha.

Zalam. . . . . tluanin : Kawng tluanin.
Suangtuah : Ngaihtuah ; rilrâk.
Rual khum : Ţhiante khûm.
Tawng ila : Hmu ila.
Phuaivawm : Sayawm.
Ngho var : Sanghal.
Lung laia : Hnehchhiah taka koh.
Tawng tak ila : Hmu ngei ila.
Sa zawng laia hrang : Sa zawng zawnga kawlh ber.
A chun ngaiin : A nu ngaiin.
Luai thli : Mittui.
Zaleng , . . nan : Ţhiante pun nân.
Chengrang , . . . rel le : Silai hman nachâng hre lo.
Thinlai . . . kham : Hlauthâwng rilru nuam thei lo.
Chengrang . . . chuan : Silai pu ve ngai lote chuan.
Nem rang puan sin : Puan sin.
Se'ng : Sela, sela chhuan.
Thai : Nupui, hmeichhia.
Zo neman : Zoramah, ramhnuai daiah.
A nui ngei ang luai thli : Mittui a hru ngei ang.
Chawngtinleri : Ramsa chunga thune tu nula.
A tawng ta e : A hmu tâ e.

Thupui

He hla phuahtu hian sa kah châk, kâp ngam lawi si lo tlangvâl dinhmun a sawi a ni. Sa han kah a, hming han tihthana, kâp ve lota han deu sâwn a châk hle a; vânneihthlâk takin sa chu a tawng fu ta ngei a, mahse kah ahnêkin hlauvin a tlânchhe leh si a ni.

NO. 7. THAISAWIH HLA

He hla hi Pu Lalmama (1902—1959) phuah a ni. Hla a phuah thiam a, zai pawh a thiam hle bawk. Hla tam tak a phuah a, thawnthu te, lem-chan (drama) lemte pawh a ziak tam hle. A hla phuah thiamzia chu a hla atang hian a hriat theih hle a ni.

Sakhaw mi tak a ni a, Sèrkâwn Middle School-ah Headmaster hna rei tak a thawk tawh bawk.

1. Thlunglu vau ang a vul lai khân,
A thâi a hau en tih chu;
"Ṭuan rêl lovin chhâm ang i zâl,
I thawh leh thum ka thawk e."
2. A thai a hrâng diau bil lovin,
Tukram ka ṭuan nâ'ng a khai,
Zîng sûm su la, bâwng lo sâwr la,
Kâwltu kei ka chawi nâng e.
3. Vawk chaw pe la, ár lo lawi la,
Tuipuan pawh lo khâwng ang che;
Ka liam tâng e, zalam ṭuanna
Saw rêl sâwmfâng dum durah.
4. Zawmual a liam ka pî tê chu,
Hnutiang hawi lèk lovin;
Thin lai nuarin, awi maw, ka pu,
Thaibawi saw a tum rûn e.
5 Bâl-ṭîn a khái, hruizèn a keng,
Kâwm kîn a chuh ka pu chuan;
Dumi a zawng, Seni a hlîng,
En teh, saw a sawr dâwn e.
6. A nuam lo ve thlunglu a lei,
Ka pu sîrah a hnâwl e;
Sîr tin a hnâwl, phei lai a vawr,
Leiah a khêng thlu dêr e.
7. Sahlung chhirin ka pu ṭui chu,
In ch[illegible] a lut ve a vei ṭhul;
Laikhum a zál, tinkim a dáwn,
Ârva rûn tâng a vai e.
8. A thâi a hâwng, a hrâng zual e,
"Rêl thang ka dâwn zo lo ve,
Ka dem lo che, ka dem lo che,"
Tui ang kei ka nêm duai e.

Thu angin

Châng 1. Lu ṭuak vâr vo tawh hian a nupui a hau va, "Hnathawh zâi rêl lovin i mu reng mai a, i thawh lèt thum lai ka thawk a ni," a ti a.

Châng 2. A nupui thinur chuan tlâwm mai duh bik lovin "Ram hna ka thawk ang a, nangin buh dêng la, bâwng hnutè lo sâwr bawk la; tin, keiin tuthlawh ka'n hûm thung ang e,

Châng 3. "Vawk chaw pawh lo pe la, âr lo lâwi la; puan lo tah ḅawk la, râl khata buh tlim dûrna hmunah sáwn kei ka feh thung ang e," a ti a.

Châng 4. Ka pi chu le hnung lam hawi lo lèkin a feh ta daih mai a, a thinur chuan ka pu chu tháibâwia siam a tum ve ta tlat a.

Châng 5. Ka pu chuan bâlṭîn a khâi ta a, hruizèn a keng bawk, in hnuai a pan ta. Bâwng dum a zawng a, bâwngpui sen zawk a hling ta thung. En rawh le a sâwr dâwn saw.

Châng 6. A sâwr hlei thei lo, bâwngpui chuan a lu a thing vèl ta. Ka pu chu le, a sîrah a si thlu ta dêr mai. Bâwngpui lah chu a vir vêl a, a ṭum bawk nên; ka pu chu leiah a khêng thlu dêr ta mai.

Châng 7. Ka pu chu inchhir takin in chhûngah a lût zo ṭhul thul ta mai. Khumah a mu a, engkim a ngaihtuah kual vèl a; chutih lai chuan ârte lah chu lâwitu awm lovin an lo vâkvâi si.

Châng 8. A nupui lo haw chu a thin a ur zual sauh va, "Rê, ka dawn zo ṭawh lo, ka dem awzawng lo che. Ka hmin zo ta ngei mai," a ti ta hial a ni.

Thu hlawm hrilhfiahna

Thlungin vau ang vul : Lu ṭuak; vâube pâr ang maia vâr bup tawh.

A thai : A nupui.

Tuan rel lovin : Hnathawh zâl rêl lovin.
Chham ang i zal : I mu reng mai.
Chham : Changpât tihna mai a ni. (Chbân èk--Changpat èk.)
A thai a hrang : A nupui thinur thawk chu.
Dian bíl lo : Duap kâi duh bík lo; nèm duh lo.
Tukram ka tuan : Hna ka thawk; hlo ka thlo.
Zing sum su la : Buh zîng dêng la; zingah buh dèng la.
Bawng lo sawr la : Bâwng hnutê lo sáwr la.
Kawltu . . . . nang e : Keiin tuthlawh ka hûm (keng) ang e.
Tahpuan . . . ang che : Puan lo tah ang che.
Ka liam ta nge : Ka kal mai ang e.
Zalam tuanna Mite hnathawhna.
Sawmfang dum dur : Buh ṭha dum hluah hluah.
Zamual a lim ; A feh liam ta. **Thâibawi** : nupui ngam lo. Nupui hlau.
Hnutiang hawi lek lo : Hnung lam hawi lo lèk. leh hawi tawh lo.
Thin lai nuar; Nuar: ngên neia lungawi duh lo.
A tum run e : A tum tlat mai.
Dumi : Bâwngpui hming.
Seni : Bâwngpui hming.
A nuam lo ve : A phal lo ve, a hel e.
Thlunglu a lei : A lu a thing vêl a.
Sirah a hnawl : A sîrah a sáwr bet.
Sir tin a hawl : Kil tinah a vir vèl.
Phei lai a vawr : Ke a per, a zuang vèl.
Suihlung chhirin : Inchhirin, rilru inlamlètin.
A lut ze thul thul : In chhûnga lût hnu hnu.
Lai khum a zal : Khumah a mu.
Tinkim a dawn : Engkim a ngaihtuah vêl.
Arva run sang a vai e : Âr lâwina tûr hre lo vâk vèl.

A thai a hawng : A nupui a lo hâwng.

A hrang zual e : A thinur zual e.

Rel thang . . . lo ve : Mi rêl tûr pawh ka ngaihtuah chang tawh lo ve.

Tui ang nem : Hmin dêr, thu hnial miah lo.

Thupui

He hla hian, nupuiin a pasal a hnebzia a târlang a ni. Pasal chuan tar tawh tak a nih hnuin a nupui a hau va, thawk tam a intihna chuan a chaldelh a. A nupui thinur chuan in lam sekrek hmeichhe hna zawng zawng thawk túrin a chah a, a feh ta daih a. A pasal chu inah a awm ta thung a; puantah, âr lawih, vawk chaw pèk, bâwnghnute sâwr a han bei vèl chu a buai ngei mai, bâwngpuiin a khèng thlu a, inah a lût ze ṭhul ṭaul a. A nupui lo hâwn zet chuan a lo hmin zo ngei mai.

A thu zirtir : Mi hna chanpual hriat thiampni loh hi, nupa nun atân phei chuan a pawi hle a ni.

NO. 8. ENNA NUNNEM

He hla hi Sâp tlangvâl pakhat John Henry Newman-a phuah a ni. Amah hi zin vêl mi a ni. Vawi khat chu Europe ram a fan laiin Sicily thliarkârah thih ngamin a ná a, a lo ṭhat leh chuan Marseilles panin sèrthlum phur lawngah a chuang haw ta a. Sardina leh Corsica inkârah chawlhkâr khat lai a châm laiin he hla hi a phuah ta a ni.

* He hla hi mi sâng tam takin ṭha an ti a, hla ṭha thlan pathum zîngah a tel phâk a ni. Zoṭawnga letlingtu hi Zosâpthara a ni.

1. Enna nunnêm, thimin ka vêl a bâwm,
Mi kai ang che,
Zân a ni e, in hlatin ka lo awm,
Mi kai ang che.
Ka ke vêng la, thlîr hlat ka dîl lo ve,
Tlèmtè a tâwk—pèn khat pawh ni mah se.
2. Hetiang ka duhin ka ţawngtai ngai lo,
Mi kai ang che,
Ka kawng ka thlang duh ţhîn—tûnah erawh,
Mi kai ang che.
Ni hlim ka lâwm ţhîn, hlauhna awm mah se,
Chapovin min hneh kha theihnghilh ang che.
3. I theihnain min hnêm tûn hnu pawha'n,
Mi kai ang che,
Kawng chhuk chhovah, khám leh suar nasaan,
Mi kai ang che.
Tin, nakinah khawvârin ka hmaa
Lui kai sa chu ka táwk ang—awmbo nán.

Thu angin :

Châng 1. Lalpa, zânah khua a lo thim a, in a la hlat hle si lai hian min lo kai la. Hla tak hmuh theih ka dîl chuang lo; ka ko pên min vên phawt chuan pèn khat chauha tlèm pawh ni se ka tân a tâwk a ni.

Châng 2. Min vêng him tûrin ka lo dîl ngai lo che a; tûnah erawh chuan 'Min kai ang che' tih hi ka duh thlan a ni ta. Chaponain min hneh ţhin laia hlimna dik lo—hlauhawm tak tak ka lo hlimpui ţhinte kha min theihnghilh sak tawh ang che.

Châng 3. I thiltihtheihnain tûn aţang chuan min thlamuan tawn a, dam chhûng nun kawng harsa leh huainaah pawh min hruai zêl tawh a. Tichuan, lei hring nun' a ral hunin, taksa khawvêl hmang zote nèn chuan kan inhmu ang a, kan chêng za tawh ang.

Thu hlawm hrilhfiahna :

Enna nunnem : Pathian, Lalpa,

Thim : Dam chhûng nun harsa leh buainate.

Zan a ni e : He taksa khawvèl piahah hian chatuan khawvâr chu a awm dâwn a, chu chu a thih hma chuan a hmu dâwn lo. Chuvángin a dam chhûng ni chu hla phuahtu hian 'Zân a ni e' a ti a ni.

In (house) hlatin : Chatuan in, thih hnua chan tûr chu a hlat rihin a inhria.

Ka kè veng la : Ka kalna apiangah min hruai la.

Hetiang . . . . . ngai lo : Pathian thlamuanna duh siin ka lo la dîl (ṭawngṭai) ngai lo.

Ka . . . . . . duh thin : Keima duh thlanna lamah ka lo chêng ṭhîn.

Ni hlim ... . thin ; Pathian duhzâwng ni lo hlimnu, la hlauhawm tûr si lâwmin ka lo awm ṭhîn.

Chapovin ... . kha : Chaponain min hneh thin lai hun kha min theihnghilh sak ang che.

I theihnain ... ... pawha'n : Pathian chuan min thlamuan a, tûn hnuah pawh min thlamuan zèl ang.

Kawng . . . . . an : Dam lai nun kawng harsa leh buaithlâkah

Khawvarin : A thih hnua chatuan khawvâr a hmuh tûr chu.

Ka hmaa—Lui kai sa ; A thih hun chuan lo thi hmasate (lui kai hmasate) chu a hmaa lui lo kai hmasate angin a sawi a ni.

Thupui :

He hla phuahtu hian Pathian chu dam chhûng hun harsa leh buaithlâkah pawh hruaitu atân a thlang a ni. He khawvèla nuamsip bâwla a lo khawsak tawhnate chu theihnghilh tûrin a dîl a. A thih hunah pawh thi hmasate thlarau nên chuan hlim taka chêng za tûrin a inring a ni.

NO. 9 TUIFINRIAT ANG KHAWNGAIHNA HI

He hla hi Zosâpthara lehlin a ni a, Zosâpthara hi hla mi tak a ni. Hla phuah leh lehlinte a thiam èm êm bawk. Kristian Hlabua a tam ber hi chu Zosâpthara lehlin a ni. Pathian biakna hlaah min tiphuisui hle. Hnam dang a nih vâng erawh chuan a hla awmzia thûk mah se, a ṭiṭoh lai a awm.

1. Tuifinriat ang khawngaihna hi,
Tui liam angin ngilneihna;
Nunna Lal thianghlim thihna hi,
Ka nun tlanin a thi a.
Tunge a hmangaih haiderin,
Fak lo tunge awm thei ang?
Tâwp lo tawpin vân awm chhûngin,
Amah an theihnghilh lo vang.

2 En teh, Kalvari tlâng chungah.
Thûkna puite a keh chhia;
Pathian hmangaihin a khuahte,
A puak darh, a va tihzia !
Pathian hmangaih leh lainatna,
Mihring lamah a luang kawp,
Felna leh hmangaih inremin,
Khawvèl thiam loh hi a fâwp.

Thu angin

Cháng 1. Isua hmangaihna chu tuifinriat anga tam leh zau a ni a. Isua, Nunna Lalpa chuan laka min tlan chhuah nân a thi a. A hmangaihna hi tunge haider thei ang a, fak lo awm thei ang le ? Vânah pawh an fak tâwp dâwn loh avângin theihnghilh rual a ni lo vang

Châng 2. Kalvaria Isua thihna chuan Pathian hmangaihna a fûn khâwm lo darh zau ta chu a va lâwmawm ễm ! Pathian ṭhatna chuan khawvêl thiam loh chang hnu hi a lamah a hîp khâwm leh ta vek a ni.

Thu hlawm hrilhfiahna

Tuifinriat . . . . . khawngaihna: Pathian khawngaihna tuifinriat anga tam.

Tui liam . . na : Pathian ngilneihzia chu tui, a kuanga leng lova liam huau huau anga tam leh nasa.

Ka suu tlanin : Bawhchhiatna avânga suala bo hnu min tlan chhuak a.

Thukna puite . Pathianin mihring a hmangaihna.

A khuahte : Pathian hmangaihna chuan thatna zawng zawng chu a khuap vek a, Isua thihna chuan a tikeh (puak darh) ta.

Khawvel fawp : Pathian hmangaihna leh ngilneihna chuan mihring sual bo tawh chu a lamah a bîp khâwm leh ta a ni. A hmangaihna chuan khawvèl sual bo tawh hi a fâwp leh ta a ni.

Thupui :

He hla hian Pathian hmangaihna nasatzia târ lan a tum a ni. Pathian thatna sawi hleih theih loh khawpa nesa chu tuma haider rual a ni lo. Kalvaria Isua thihna chuan a puang darh ta a, vân leh khawvèl chu a lo inrem leh ta a ni.

NO. 10. KRISTA NGAIHTUAH BUK TAWNNA

He hla hi Zosâpthara lehlin tawk a ni A hla a tang hian Zosáptbara hi Isua Kristaa a ionghah nasatzia a lang thei. Mi zawng zawng pawh Isua ring tûrin a sâwm a ni. A hla hi a tluangtlam sa a, hrilhfiah hran vak a ngai lèm lo.

1. Krista ngaihtuah bûk tawnna, Hmabâk theuhvin kan [awm;
A sakhat leh kawrawng chu; A bûkin a laug dâwn.
Kalvaria i hlawhtlinna, Isu, min dahpui la;
Tin, lehlam - felna awm kha, Ka bûk káng ngei ang e.

2. Krista ngaihtuah thliar hunah, Engkim fiahin a lang;
A tak nei leh a hlimte, En tlangin an awm ang.
Aw Pathian, i kut hnuin, Ka thinlung nem ang che;
Chu mi ni pawimawh takah, Chu chauh an lâwm [dáwn e.

3. Kriste ngaihtuah fiah hunah, Ka thla awmna tur pawh
Lungphûm leh a hmanruate, Ngun takin zawng tawh [rawh.
Kalvari tlâng atangin, Hmanraw kim la ang che;
Khawdur lo thleng ang ngâh khian, Hla i sa thei ang e.

Thu hlawm hrilhfiahna :

Krista : Hriakthiha Pathian Lal atân hriak a thiha chu a ni, Isua.

Krista . . . . tawnna : Khawvêl mi zawng zawng hi eng takah emaw chuan kan nihna ang angin Isua hmaah kan dang dawn a; sual leh tha tihna chu tukna angin a sawi a ni.

A sakhat . . . . . kawrawng : Ringtu tak leh tak lo.

Kalvaria . . . hlawhtlinna : Kalvaria Isua thihnain a hnehna.

A tak nei leh a hlimte : A taktak leh a hlimthla maite.

I kut hnuin . . . ang che : Min ohhinchhiah nghet tlat la.

Lungphum . . . rawh : Isua rinna taktak beihchhan dâwl chu. In sakna tûra a bul tohna nghet tha nei a ngai-khin a ni.

Khawdur lo thleng : Ringtu tak leh tak lo fiahna, thil harsa chu.

Thupui

He hla phuahtu hian Isua ringtu tak leh a der main ringtu fiah a nih hun tûr chu a sawi a ni. Chu mi

hunah chuan hla phuahtu hian a thlarau pawh Isua, Kalvaria thia ngei chu ricna teka pawma nei tûrin a duh a.* Chu mi rinna nei lo chu an inangang dâwn a ni. Ringtu tak erawh chu he fiahna niah hian hlim takin hla an sa dâwn a ni.

NO. 11. HUANA ISUA RUM HRE RENGIN

He hla hi Zorama Missionary lo lût hmasa Zosâphluia leblin a ni. Amah hi 1870-ah Merionethshire, N. Wales-a piang a ni. Zorama Missionary lo chhuak hmasa ber dawttu a ni. August 31, 1897-ah Aizâwl a lo thleng a, 1926 thlengin Zoramah a awm. Hla thiam tak a ni a, tam tak a letling a, tam tak a phuah bawk. Kristian hlaah min tiphuisui hle a ni.

1. Huana Isua rûm hre rengin,
   A thlan thisen anga far nêu;
   A hnungzâng mawi an vuaknate,
   A pa ngun hnâm a tuarziate.
   Kalvari tlangah an khai a,
   Kheubehna a tuar, ṭhlun lovin,
   Hêng hi tunnge ngaihpui thei ang;
   Tu thinlungin nge tuar zo vang.
2. Ṭhuro angin lêu thiam ila,
   Hla takah thlâwkin ka lêng ang;
   Kalvari tlângah ka kal ang,
   Pathian hmangaihna ka hmu ang.
   Lal Isuan retheihna tuarin,
   A thisen hluin min tlan a;
   Mi takzet a thih avângin
   Chawimawi nân hla ka sa ang a.

Thu angin

Châng 1. Gethsemani huana Isua rûm te, thisen ang hiala a thlan far te, a hnungzâwnga an vuakna te

leh a pa kụt a tuarna te hre reng ila. Kalvari tlânga an khenbeh pawhin vawi khat mah a phunnawi lo va, hêngte hi tunge ngawih bopui mei thei ang a, tu thinlungin nge maw tuar thei ang le?

Châng 2. Thuro angin thla neiin ban thlâwk thei ta ila chuan, Kalvari tlângah ka va thlâwk daih ang a, chutah chuan Pathian hmangaihna ka hmu tawh ang. Lal Isua chuan nethei tihin, thisen chhuak khawpin min tlan a. Mi taktak a thih avângin amah chawimawi nân hla ka sa ang

Thu hlawm hrilhfiahna.

Huan: Gethsemani huan.

A thlan . . . far nen: Gethsemani huana a ṭawngṭai lai chuan a lungngaihna a nasat êm avângin a thlan thisen ang hawin a far a ni.

A pa ngunhnam . . . . tuar: Hetah hian Isua tuarna chu a Pa ngûnhnâm tuar anga sawi a ni.

Thuro . . . . .ila: Thuro angin thlâwk thei ila.

Mi takzet: Isua hi Pilatan, 'Mihringa hi' a tih angin, mihring dik tak, mi nazam a lo, mi takzet chu a nih thu a sawi a ni.

Thupui:

He hla phuahtu hian Gethsemani huana Isua lungngaihna leh Kalvari tlânga a tuarna chu a sawi a. A tu rna zawng zawngah chuan a phunnawi lo va, Kalvari tlânga an khenbehna atang chuan Pathian hmangaihna ropuizia a hmuh chhuak a ni. Isua mi taktak thihna avâng chuan chawimawina hla sa tûrin a insawi a.

NO. 12. A NUNNA A PE ZO

He hla hi Pu Thandanga phuah a ni. Amah hi zai ngaina mi ṭak a ni a, hla pawh a phuah thiam hle a ni tih a hla aṭang hian a hriat theih bawk. Selfa a thiam bawk avângin amahin a hla thlûkte hi a siam nghâl bawk ṭhîn. A hla hi a tluangtlam hle a, hrilhfiah hran vak pawh a ngai lo.

1. Kalvari tlâng chunga
Lungngaia rûma khân,
A lo tuar, a hmangaihte tân;
A pa thutiam hlenin.
A ropuiin a va hlu êm!
Kan Chhandamtu lungngaia khân;
Hringfa sual thawi mâkmawhte tân,
A nunna a pe ta.

2. Kan sual thawina tûrin,
Kawng dang a awm lâwm ni?
Engatinge vân Lal Fa chuan
Thihna kher a lo tuar?

3. Thisen hlû tak chhuaka,
Thihna ngamtu ngei khân;
Khawvêl sual tân a nun pe kha,
Lei tinrèngin fak se.

4. Ka thla va kal ta la,
Kalvari tlângah chuan;
Rinna nung sinin lo kîr la,
Ka fak tâwp thei lo vang.

Thu angin :

Châng 1. Kalvari tlânga lungngaia rûm chuan a Pa thutiam hlenin a hmangaihte tân a tuar a.

Châng 2 Ka sual ngaihdamna tûrin kawng dang a awm lo vem ni le? Vân Lal Fa mean chuan engatinge a tuar hial le?

Châng 3. A thisen hlu tak chhuak a, thihna pawh ngam a, khawvêl sual tâna nunna petu chu mi tin-rêngin f.k rawh se.

Châng 4 Ka thlarau, Kalvari tlángah chuan va kal ta la, rinna nung neiin lo kîr leh la, tichuan, Isua chu ka fak táwp thei lo vang.

Thunawn :

Kan Chhandamtu lungngaia chuan mihringte sual ngaihdam theih ngeina tûrin a nunna a han pe ta mai chu a ropuiin a va han hlu tak èm !

Thu hlawm hrilhfiahna :

Sual thawina : Sual ngaihdamna, sual tihthianghlimna.
Hringfa . Mihring, mi nung
Makmawh : Tih loh theih loh.
Lei tinrengin : Mi zawng zawngin, mi tinrêngin.
Ka thla : Ka thlarau.
Smin : Kengin, nenn, thuemin.

Thupui :

He hla bian mi sualte tâna Kalvaria Isua thih thu chu uar takin a sawi a ni. A pa thu angin a tuar a, a tuar mai loh dân kawng dang a awm si lo He thu hi a makin a ropui a ni Ka thlarau pawh bian hmu sela a f.k ning thei dàwn lo a ni.

NO. 13 TLAIZAWNG PAR

He hla hi Pu Vankhama, Tirhkoh Vânchhûnga fapa phuah a ni. Kum 1906-ah a piang a, hla phuah mi tak a ni. Tûn laia Mizo zîngah chuan hla phuah thiam ber páwla ngaih a ni Hla chi tinrèng tih theih mai tûr a phuah a, a hla thu leh a thlûkte a inrem ṭha hle vek a ni. Music lam pawh a thiam hle bawk. A hla thute hi a ropuiin a ril a, vawi leh khata a awmzia man fuh thiam loh tûr pawh tam tak a awm bawk. Hla lamah Mizo ṭawng a tihausa hle.

1. Lal pian hun champha a lo ni a,
Chawrin a lo vul ṭan leh ta e.
Sik ni êng leh zân dai fìm chÂwmin,
Tûk chhuakin mawite'n a vul tial e.
Tleitîr sakhmèl ianga Tlaizawng pâr,
"Vulmawi" ka ti ang che hming leman.
Theih chang se, kumtluangin vul reng la,
An sawi chuailo pâr ui mai teh la.

2. Thlir ve u, kan vángkhaw dai a mawi,
A zârah vahkhuai, phèngphelêng rèn ;
Sîrva, nungcha pâr lâwrin chhûnrâwl,
ChÂwlkai lo ningzû dÂwn nilên e.
Uai lo te'n vul reng la chim loh pâr.
Siamtu chawi rèng pâr i lo ni e
Sikni èng thlangtlai a liam chhûng hian,
Riahrûn an lûm che'm ni khuavángten.

3 Vulmawi, i lên lai a tawi lua e,
TanchhÂwn ang thle nghial virthli lèngan ;
Chung thla puan ang a lo thar ang a,
Vulmawi tê uaiin a lo ṭîl ang
I pâm êm chul leh uai mai tûrah,
Tharin kumsûlah lo vul leh la ;
Aw, engah mawi tin thang dang zawng pawh,
Chul mai tûra khuanun a siam le.

Thu angin

Chang 1. Krismas a lo thlenin tlaizawngte chu an lo pâr thar leh ta a. Thlasik daifîmin a cháwm a, tûk tinin a lo pâr vul tial tial a. Tleirâwl hmèlṭha ang maia mawi Tlaizâwng pâr, i hming der atân tal 'Vulmawi' ka ti nâ'ng che. Theih chu ni sela kumkhuain pâr reng mai la, miten an sawi huai huai Chuailo pâr hi ni teh mai la.

Châng 2. En vèl teh u, kan dai vèl a timawi a nia; phèngphehlep leh khawivahte chuan a zâr an hâwm a. Vasírte leh nungcha dangte leh chuan ni ênga chawl telh loh zû, chaw chhun atân an ring a. Chuai lovin vul reng mai teh la, en rin theih loh pangpâr, Pathian chawimawitu ber i lo nih hi. Thlang lama thlasik ni a tlâk chhûng lai, tian pathianten an riah chilh bîk tlat che em ni le ?

Châng 3. Tlaizawng pâr, i pár hun chhûng hi a rei lo mang e aw, thliten an chhem zâwng chein chhâwn ang maiin in inthên sisu sisu va. Thla a lo thar leh hun chuan a pâr mawi tak takte hi a lo chuaiin an til tawh ang a, chuai thei mai atân chuan i va pam-tmâi tak êm ve aw ! Kum lo thar leh hunah chuan lo pâr thar ve leh ta che. Engahnge maw Pathian pawh hian khawvêl thil mawi dang rèng rèngte hi chul leh hlui mai mai theia a lo siam hi aw !

Thu hlawm hrilhfiahna

Lal pian hun champha : Krismas, Isua piancham phaphâk.
Sikni eng . Thlasik ni.
Tuk chhuakin : Tûk tinin, a tûk tè'in
Tleitir . . iang : Tleirâwl timûr sen tha siah ang.
Hming lema'n : Hming der atân, hming lem atân.
Chuailo par : Pangpâr hming, a kûng pawh tawi deuh hniam tê a ni.
Thlir ve u : Hawi vèl teh u, thlîr vêl teh u.
Vangkhaw dai : Khaw vèl, dai vêl.
A zarah : Tlaizawng kâk zârah.
Vahkhuai : Khawivah, khuai.
Phengpheleng : Phêngphehlep thlâwk.
Sirva : Vasîr, sava.
Nungcha par lawm : Thilnung, rannung tlaizawng pâr tlântu.

Chhun rawl : Chhûn chaw, chaw chhûn.
Chawl kai lo ningzu : Chawl telh loh zû.
Dawn : In (verb), tui in ang.
Uai loten : Chuai lovin, vuai lovin.
Chim loh par : En nin theih loh pangpâr, enchim loh.
Siamtu chawi : Pathian chawimawitu.
Riah run . . . . che'm ni : An riah chilh reng che em ni.
Khuavangten : pathianten.
Len lai a tawi : Vul hun chhûng rei lo.
Tanchhawn ang : Râl thatten kêl hmul chhum sen—chhâwn an tawn ang.
Thlenghial : Thèn siau siau
Virthli lengan : Thli chhèm zâwngin.
Chung thla : Thla (moon).
Puan ang thar : Thar
I pam em : I pamhmai mang e, i uiawm tak mang e, i pamhmai èm mai.

Thupui

He hla phuahtu hian Krismas laia Tlaizawng lo pâr thîn hi mawi a tihzia leh a lo chuai leh mai tûr si a uizia a sawi a. Thlasik daifîmin a châwm lian a, di i vêlah chuan mawi takin an par a, rannung chi hrang hrangten an tlân huai huai a. A mawi êm avâng hian a siamtu pathianten an riah chilh tlat bîk hialin a ring a ni.

Tlaizawng pâr hun chhûng hi rei lo a ti ble a, a chuai tûr a ui êm avângin nakkuma lo pâr leh tûrin a ngèn a. Pathian hian thil dangte pawh hlui leh ral mai theia a siam hi mak a tihpuah hial a ni.

NO. 14. DIZAWNI

He hla hi Lalzova phuah a ni. Lalzova hi tlangvâl lunglèng thei tak leh ngaihzâwng la runthlâk mi tak a ni. Hla phuah pawh a thiam hle. Nulât tlangvál inlèmna hla hi Sàp hla angin a phuah ve a, he mi kawngah hian Mizote thu leh hlaah min tihausa hle a ni.

A hla thupui hi "Dizawni" tih a ni a, hla thu hmanga siam a ni a, "[illegible]" tih angah an ngai. A hla en hian khawchhak lamah emaw, an khua sir chhakah emaw he a ngaihzâwng hi a awm ngei nia lang "Chhakah sinâwn a vul" a tih hi, sinâwn a khaw chhak ram hawm a nih vâng a ni thei ang. Heti lo deuh hian a ngaihzâwng chu sinâwn pai angah a chantir a ni thei ang. Khaw chhak lama a ngaihzawng chu, "Chhakah sinâwn a vul" a ti a ni ang.

1 Awmkhua a har suihlunglênna,
Ka thlir vêl a lènkâwl;
Chhakah sinawn a vul, tunge
Ka suihlung min hnèm ang ?
Awi tawn ka nuam, chhingchhuala Dizawni,
Ka suihlung min hnèm rêng,
I ngai hian ni ka lêng, zan mu ka chhing thei lo [a ni.
Aw, au ile, min chhâng ve tak ang maw ?
Suihlung a [illegible] mai [illegible],
Kan kar a hla, mal ten ka tuar bîk ang maw lunglên chu ?
Sakhmêi tawn lenna ni nor thuai la, Dizawni.

2\. Chhang tura ni thlang lènkawlah,
A lo her ham loh ta;
Ka phu loh zawlaidi ngenin,
Mi lo zèm e, tângah,
Awi, tawnmangah chauh em ni lungrunpui,
I sa khmèl ka tawn ang ?

Thu angin :

Châng 1 Khua a har a, lung a lên hle ni hian tlângte ka thlîr vèl a. Chhak lamah khian ainâwn a pâr a. Tunge ka lunglêng hi min hnêmtu le? Ka lunglèn min hnêmtu atân khuala ka ngaihzâwng Dizawni chu hmuh ka va han duh tak êm! Nangmah ngai rèng rêng hian ka nilêng a, zankhuain mutmu lah ka tuah hek lo.

Thunawn: Aw, han au vak ila, min chhângtu awm tak ang maw aw? Pârte, ka lung a va han lêng tak èm! Kan inkâr lah a hla si a, mahni chauhvin lunglèn ka tuar bîk dâwn a nih hi. I hmêl hmuh leh thuai nân ni dang lo chhuak leh thuai mai teh se

Châng 2. Ni pawh thlang lamah a lo tla ve leh ta. Ka phu rual loh ngaihawmna chuan min tuam vèl bawk si. Aw, mumang lamah chauh hian em ni le, duh tak, i hmèl hi ka lo hmuh theih chauh dâwn le?

Thu hlawm hrilhfiahna ;

Awmkhua a har : Khua a har.

Suihlungleng : Lunglèng.

Lenkawl : Hla taka tlâng langte.

Chhaka'n : Khaw chhak lamah khian.

Ainawn : Pangpâr chi khat hming. Thing ang deuh, lian vak lo chi, 7ft. vèl chauhva sâng a ni. Káng ram lei ţau hmunah a awm duh. A pâr chu a sen a, a ţang a bâwm ţhîn. Hetah hian a ngaihzâwng chu ainâwn pár angin a sawi a ni.

Tawn ka nuam : Hmuh ka chák.

Chhingkhuala Dizawni : Khualkhuaa ngaihzâwng.

Ni ka leng : Ka nilèng.

Zan mu ka chhing thei lo : Zânah ka muhil thei lo.

Mahte'n : Mahni chauhvin.

Sakhmel tawn lehna ni : Hnêl hmuh leh theihna ni.

Chung tura ni. Ni (sun).

A lo . . . . leh ta. Ni a lo tla leh ta.

Zawlaidi : Inngaihzâwntîrna hmanrua engemaw. Hmân lai chuan Neihlaian zâwlaidi neiin an sawi ṭ in.

Mi lo . . . . tangah : Tâng—âwm bâwr vêl Tâng vêlah min ṭham e. Min tuam vèl e.

Lungrunpui : Ngaihzáwng kohna, 'Vei ber' tihna ang deuh.

Thu zirtir

Hmeichhia leh mipa induhna hi a sâng tlei hle a, inkawp tûra hmeh rem thiam emaw, a nih loh vèk leh chhia leh ṭha hriatna hman thiam hle a ṭûl tih min zirtîr a ni.

Thupui :

He hla phuahtu hian khualkhuaa a ngaihzâwng a ngaihna chu hlaah a phuah a ni. A lung a lèn avângin tlângto a thlîr vèl ruai a, a ngaihzáwng hmuh a châk avángin a muhil thei lo va. An inkâr lah a hla si, suh vak pawh a sâwt dâwn loh avângin, hmuh leh theih thuaina ni awm hrâm se tih a duh a. Ni lo tlate hian a lunglên a tizual a, mumang chauhva hmuh theih ngaihzâwng nite hian a hre hial a ni.

NO. 15. TLEITIR LUNGMAWL.

He hla hi Pu Laltuaia phuah a ni. Amah hi fiamthu duh mi leh fiamthu thawh thiam tak a ni. Ṭhangthar nula leh tlangvâl hun pawh thui tak chu a hriatpui bawk. Khawvêl thilah hian a tih vena lamah chuan a nghîng ve laih zèl a ni. A pianthar hnuin a pianthar hmaa a rual pawl thiamna kha a chhawm zêl a, Pathian thu sawiah pawh a tlângtla hle a ni. Ri mawi

tum thiam tak a ni ṭawk. Ṭhangthar nun sual rawngbâwltute hla thlûk leh ṭawngkam hmangin he hla hi a phuah a ni. Nuam tâwl ngawta khawvèl chên miten a hla hi an sa duh hle a, an han belh chian chuan anmahni zilhna hla a lo ni reng si!

A hla phuah thiam dân riau chu, Pu Vânkhama te ang bawkin, a hla thu kârah ṭawng dang, thlûk leh lam rem thlapin a zep tel thiam a ni.

1. Tu'n min sêl lo u, sèl lo u,
   Tu ka sêl lo che, sêl lo che,
   Tleitîr lungmâwl nun hi ka bril vêl e.
      Tleitîr lu kir Fên-chhîngi,
      Tleitîr kekawr zuih lu buk,
      Tleitîr sam tan Herlêri,
      Lèn lam lungkhamho.
2. Awr dum awr sen, kîng i iang,
   Lung lêm nei lo Thletawni,
   I chan tûr chu i 'say bora' lo teh ang.
3. Sam tan, toay. poadar lèng,
   Lipstick, rockshoe, three quarter,
   Chûn leh zuapa thiunglu rèng a hai.
4. Tleitîr lu buk, Dâwntawia
   Iatih-cowboy, gambling hian
   Em ni i chhûngte i châwm dâwn le?
5. Rock la, waltz la, cha cha cha,
   Jive la, trot la, quickstep-in,
   I chan tûr chu kumtluang âr ang vaih mai.
6. Ṭhangthar Sâppui nun zir pawh,
   Tlân bo, chhûngte bum hianin,
   Nang lo chu lêng dang bum i rei lo ve.
7. Ṭhangthar nun ning fam chang Ṭaasiama ngei kha,
   Lo tho hian han hawi vêl se,
   Vawi sawmpathum thi nawn hian ka ring ngei e.

Thu angin

Châng 1. Tuman min lo sawisêl teh suh u. Nang ka ti bîk hek lo ohe. Tleirâwl ât lai nun zia hi ka sawi mai a ni ber.

Thunawn : Tual lai lèn leh lâm ngawt engtohote chu tleirâwl zîngah pawh sam kir si, pawnfèn chhîng bawk si leh sam pawh tan, hawiher pawh lêr zarte hi, râwlthar zîngah pawh kekawr zuih ha leh lu bukhote hi an ni ber.

Châng 2. Rilru bul fùk pawh nei lo Thletawni hi laikîng awr leh lam sena leh lam dum ang mai i ni e. I chan tûr chu i sawi tam lo záwk teh ang.

Châng 3. Hêngho— sam tana powder inhnawih a, hnawihsen leh lâm pheikhawk nèna lâmhote hian nu leh pa lu zawng in tihai ngei e.

Châng 4. Râwlthar lu buk leh dâwn tawi, intih-cowboy leh pawisa khelh hian em ni i chhûngte i cháwm dâwn le ?

Cháng 5. Sâp lâm chi hrang hrang— Rock 'N' Roll, Waltz, Jive, trot leh quickstep-te hian lâm vêl mah la, i chantâwk chu kumkhuaa vahvaih mai asin ni dâwn le.

Cháng 6. Sâp tihdân zira tlân bova chhûngte bum ṭhîn ṭhangtharhote hian nangmahni bawk lo chu tu dang mah in bum chuang hlei lawng e.

Châng 7. Ṭhangthar nun ninga thi Ṭhasiama kha, lo tho lehin han hmu ve teh rèng sela, vawi duai lo thih nawn a duh awmin ka ring hial a ni.

Thu hlawm hrilhfiahna :

Tu'n : Tuin, tuman, tumahin.

Min sel lo u : Min rèl lo ula, min sawisèl lo ula, u in lo dem lo ula.

Tleitir : Tleirâwl (Hei hi Musculine Gender-ah chuan an hmang lèm lo va, hetah hi chuan a hman avângin 'râwlthar' tihna pawh a ni.

Lu kir : Sam kir.

Fen chhing : Pawl fên chhing.

Tleitir kekawr zuih : Râwlthar (M. Gender) kekawr zuih.

Tleitir sam tan : Tlerâwl (F. Gender) sam tan.

Len lam : Khawlai lèn leh lâm.

Lungkham : Engto, nghâkhlel, ngaihtuah bera neih.

Kingi iang : Laiking ang. Laiking hi F. Gender angin a sawi a ni.

Lunglem nei lo : Ngaihtuah lèm nei lo, tâl mai mai.

Thletawni : Mi pakhat mai ngaihzâwng duh tâwk lova ngaihzâwng nei dem duma tihlungawi vek tum mi, hmeichhia.

Say Bora : Sâp ţawng leh vai ţawng a la kawp a, "I sawi tam lo teh ang' tihna tluk a ni. Mizo ţawng lèr thar anga hman a ni.

Tony : Hmeichhe sam tan, beng chîm chin vèla tan rual.

Powder leng : Powder inhnawih lutuk chi, nam rum rum.

Lipstick : Hnawihsen, biang leh hmui hnawih ţhin mi, (Sâp ţawng a ni.)

Rockshoe : Lâm pheikhawk (Eng.)

Three quarters : Hmeichhe kawr ţhui dân chi khat, kil thum nei ang.

Chun leh zua .... hai : Nu leh pa in rêng a hai.

Dawntawia : E gnah ngaihtuah lova khawlai nuna inhmang zo hi an hming atân Dawntawia a ti a ni

Gambling : Pawisa inkhèlna chi khat.

Rock, Waltz, Jive, Quickstep : Hèngte hi Sâp lâm chi hrang hrangte an ni.

Sappui nun zir : Sâp nun dân le.

Leng tlang : Mi dang.

Fam thang Thasiama : Thi tawh hnu Ţhasiama, Thangthar nun ninga thi a ni.

Vawi sawmpathum : Vawi tam tak, vawi duai lo.

Thupui

He hla hian ţhangthar nun lêrte Hian anmahni bawkin a mawh chu an phur tho dâwn tih a sawi a. An inchei duh dân zawng zawngte pawh mi lôrte tih dàn a nih avângin a ţha lo a ti a ni. Sâp lam dân chi hrang hrang leh pawisaa inkhèl uarte chu, chhùngte bumhmang mite mai an ni tih a sawi a. Hèng ţhangthar nun lèr leh sual takte hi Ţhasiama, ţhangthar nun ninga thi kha lo tho leh ta sela, vawi duai lo thih nawn a dubin a ring hial a ni.

Thu zirtir

Nun hmang ţha duh lote hian an awm ţhat duh loh man chu anmahni bawkin an tèl leh ang.

NO. 16. ZUN PHUR THING TIN PAR

He hla hi Khawbung khua Damhauhva phuah a ni. Hla tam tak a phuah a : Khawtlâng lunglên lam leh vân ram ngaih lam hla te, ram hlate a ni ber. Hmán lai Mizo thawnthu lámte pawh chhui peih mi tak a ni. Pa kawm nuam tak leh titi thiam, ţawng duh tak a ni. Kum 1972-ah anmahni khua Khawbung-ah a thi. A hla aţang rèng hian mi lunglèng thei tak a ni tih a hriat theih. Hla 51 a phuah.

1. Zûn phur thing tin pâr leh khawtlâng lii liai
Hi han hawi vèl ilang, ţan zai min rèltîr e;
Ka dâwnin suihlung a lêng e, khuarei ka ngai ngam [lo ve,
Tlâng tin awi leltê a kiu ve, zûn ngai riang tè,
Ka ţah nâu mual rihnîm tlâng lii liai.

2. Pi pu sûlLnu hnam tin lung lai kpaitu,
Ṭianpui chhûm leh khawtlâng romei zâm kárah;
Dáwntuai thlèkna khaw chul ram leh dâwnlung
[nau ang nuihna,
Ka hawi ngam lo, lung a lêng e, ka ngai e
Hlim lai ni kâwlah liam ka phal lo ve.

3. Awmhar tinkim dâwna rûmte zawng chu,
Zâwt vêl ilangin engtin min chhâng ang maw ?
Kei chu fam zûn ngaih leh khawtlâng lunglên ka
[phur zo lo ve.
Hnutiang hmatiang ka dáwn chângin, dâr tui ang
Ka luang ral túr hi lung a awi lo ve.

4. Zâwtin hrilh theih chang se, chunglèng hûiva,
Berhva zai thiam thing tin zâr awi leltê nên;
Zûn ngai chhâwl ang uai ve ang maw, hril zain
[lunglên hi,
Kei chu nau ang tlei ka rêl lo, ṭapin khawvêlah
Ka rûm Zion thlen hma loh zawng.

Cháng 1. Thing tinrèng, lung tihlênna neitu zawng zawngte hi han thlîr vêl hian ṭah mai min tichak ṭhîn. Hmân laite kha ka han ngaihtuah kîr leh a. Ka'n ngaihtuah chet chet hian lung a lèng èm mai a; hmân lai pawh ngaihtuah ngam a ni lo ve. Tiâng leh mualte mawiin rengchalte an hrám hlerh hlerh a; chûng hmunte chu lunglènga ka ṭah ka ṭahna hmunte an ni a.

Châng 2. Pi pute sûlhnu leh hnam tinrêngte rilru khawihtu hèng ṭiau chhûm te, romei zâmte leh nula duhawm takte sûlhnu chul ram leh lûngdawh, hlim taka an nuihhonate hi ka en ngam lo, lung an tilêng êm mai. Kan hlim lai ni vete kha liam raltîr mai ka phal thei lo, a ni.

Châng 3 Khawhar vânga engkim chhui chhuaktute zawng zawng hi han zâwt vêl ta ila, engtin tak min

chhâng ang maw aw? Mitthi ngaih leh khawtlâng lunglên hi kei zawng ka tuar zo ngang lo a ni e. Hun kal ta leh lo la thleng tûrte ka ngaihtuah châng chuan tui ang maia ka han luang ral mai mai tûr tak hi chu aw, lungawi har ka ti mang e.

Châng 4. Vahûite leh sava hrâm mawi tak takte leh, thing zâra- rengchal hrâm thiam takte hi zawh theih emaw, a nih loh leh hrilh theih emaw tal han ni ta sela, lunglên thu hi sawiho ta ila, tuar har ti ve tak ang maw aw? Kei zawng nausèn anga tlei mai thei nun ka inhre lo va, vân thlen hma loh hi chuan khawvèl hi ṭapin ka hmang ral dâwn a nih hi.

Thu hlawm hrilhfiahna

Zun phur thing tin par: Lung tihlênna neitu thing tinrêng maite hi.

Khawtlang lii liai: Khawtlâng, tlâng leh mualte.

Tlang tin awi lelte: Ramhnuaia rengchal hrám.

Zun ngai riangte: Lunglènga rethei.

Mual rihnim . . . . lii liai: Ramhnuai tlâng leh mualte.

Lung lai kuaitu: Rilru hnehtu, rilru hîptu.

Tiaupui chhum: Ṭiau chhûm. Luipui deuh aṭanga chhûm lo chhuak ṭhîn hi. Ṭiau lui tak tak chhûm chang a ni bîk lo.

Dawntuai thlekna: Nula biang no takte hnaṭhawhna.

Khaw chul ram: Kum khat chhûng lova an neih an chhuahsan leh tâk ram.

Dawnlung: Lungdawh, thlân lung phunna.

Ka hawi ngam lo; Ka en vêl ngam lo.

Awmhar . . . dawna: Khawhar taka engkim chhui chhuak, ngaihtuah chhuak.

Fam zun ngai: Mitthi ngaia lunglêng.

Ka phur zo lo: Ka tuar zo lo.

Hnutiang, hmatiang: Hun kal ta leh lo la thleng tûr.

Dar tui ang: Tui ang a.

Ka luang ral tur hi: Ka lian thi boral mai tûr hi chu.

Zawtin . . . se: Zawh theih emaw, hrilh theih emaw ni ta sela.

Chungleng huiva: Sava (Vahûi) thlâwk theite.

Berhva zai thiam: Sava (Tlaiberh) hrâm thiam.

Thing tin . . . leite nen: Thing zâra rengchal hrâmte nên

Zûn ngai: Lunglêng, tuemaw ngai.

Hril zain: Sawi dûn ila.

Kei chu . . . rel lo: Kei zawng nausèn anga tlei mai thei ka ni lo

Zion . . . loh zawng: Vân ram thlen hma loh chuan.

Thupui:

He hla phuahtu hian leilung nihphung (nature) hian a lung a tihlènzia a sawi a ni. Rengchal te, ṭiau chhûm te, chhul ramte eto. Hian a lung a tilèng èm èm a, lunglên chu tuar thiam har a ti hle a ni. Savate leh rengchalte nên hian lunglèn thu sawiho a châk a, an dinhmun hriat ve a duh hle. Ani erawh chu vân Zion a thlen hma loh chuan a ṭah lai a bâng thei dâwnin a inhre lo hial a ni.

NO. 17. THAL FAVANG KAWL ENG

He hla hi Pu Damhauhva, Khawbung khaw phuah hawk a ni. "Thâl Favâng" tih hi, Awithangpa nên an hmang ve ve a, kan hla thiamte an ni si. Favâng hun lai hi ṭhâl a nih lohzia chu kan hre ṭheuh awm e. 'Thâl favâng' chu engtihna nge ni ang? Hla phuahtu dâng lâng hawkin Poetic Licence (hla thu hmana zalênna) an neih vâng em ni ang? A nih loh leh ṭhâl lai lunglènna chu hla phuahtu rilruah a châm reng ngei

ang a, chu mi nèna hmehremin, "Thâl favâng" an ti ta mai em ni ang ? A châng tâwp ber tih loh hi chuan favâng hun lai, he hla hian a kâwk hrau lêm lo; chuvângin, thâl hun leh favâng hun hmer kawpin te hla thu hi a hmang a ni ang e.

1. Thâl favâng káwl êng leh tûr nipui hi,
Lâwm an tam e, leithang zai mawiten zûn zai lo sa;
Lunglên 'zual leitepa'n lenbuang zâr a awi e,
Thlang kawrnu lèng nèn sên nau ang kan tap e.
2. Hawi vêl ila pâr tin an vul chiai e,
Chatuan romei pi pu zûn lèng a zâm—zo deuh;
Tukram lèntu a kai chiai e, chhaktiang daiah,
Tuahpui, vau a zêm, thinlai a zing riai e.
3. Favâng ni êng tlai tla a mawi ti u'n,
Zankhua a thiang, thlasik kawng. chung si-âr pâwl [riai e,
Chhawrthlapui khian kan vângkhaw zâwl a en ruai e
Tleitîr lêng nau nâwn hriuhmang laitual lènna.

Thu angin :

Châng 1. Nipui hun lai hian ni êng lâwm an tam ber nge nge e. Rengchaite pawh thiam tak leh mawi takin an hram a; rengchal lung tilêng bîkte chu thing zâr mawi takah an hrâm a. Kei ve thung hi chu kawrnu nèn kan tap dûn a ni ber e.

Châng 2. Han hawi vêl ila, pangpâr chi tinrêngte an pâr a. Pi leh pute lung tilèngtu romeite lah chu, zo ram vâwtah leh khaw chhak ram ngawpui kârte pawh a bâwm chèk mai a. Hèng bâkah pawh hian fartuah leh vaube pár kârahte a zâm zèl a, rilru alêm min tleihtîr hlei thei lo ve.

Châng 3. Favâng lai ni tla tûr hi a mawi ti rawh u. Zan lamah lah khua a thiang a, thlasik kawng pawh a pe un mai. Thla lah khian kan khua, nula duhawm tak takte khawlai lènna a èn ruih mai bawk a,

Thu hlawm hrilhfiahna :

Thal-favang : Hei hi "Thâl-Favâng" tia ziak awm tak a ni. Thâl leh favâng hun hmêr kawpna niin a lang. Mizoram thâl chu March—May a ni a, favâng lai chu September thla hi a ni ber.

Tur nipui : Ni (sun).

Lelthang : Reugchal, thereng chi khat.

Zan tai . . . sa : Lunglènna hlaa sa.

Leltepa'n (leltepain) : Hetah hian rengchal chu mipaa chhanin, leltepain a ti a ni.

Lenbuang zar : 'Thinglenbuang' an ti bawk. Thing chi khat hming a ni. Hla thuah chuan thing zâr mawi apiang, eng thing pawh.

Thlang kawrnu : Kawrnu hi thereng chi khat a ni a. Khaw thlang lama awm thîn a nih avângin 'Thlang kawrnu' a ti a ni.

Par tin : Pangpâr chi tinrêngte.

Chatuan romei : Romei. Hmân lai atanga lo awm tawh sa a nih avângin, 'Chatuan romei' an ti a ni.

Pi pu zun leng : Pi leh pute lunglènna sûlhnu.

Zo dalah : Zo ram hi a vâwt bîk zèl a, chuvângin, 'zo dai' (vâwt) tihna tluk a ni.

Tuahpui vau a zem : Romei chuan fartuah leh vaubete a bâwm chhèk mai.

Thin lai zing riai : Rilru lèm nei hlei thei lo, zial buai.

Tukram . . . chiai e : Ram ngaw kârte pawh a bâwm zèl a.

A mawi ti un : A mawi ti rawh u, a mawi ti rawh u maw.

Thlalak kawng : Thla a lo sik tan hian, vân lam han thlir ila, chhûm pan tê angin sei takin a inzam pawh rih thin a. Sap chuan "Milkway" an ti. Arsi tam tak bawr khâwm niin an hria.

Chhawrthlapui : Thla (moon).
Vangklaw zawl : Khua, tual zâwl, tual lai.
Tleitir : Tleirâwl, râwlthar.
Naunawn : Mi duhawm.
Hrinhniang : Fa, nausèn.

Thupui :

He hla hian nipui lai leh favâng laia thereng hrâm thînte chuan lung an tihlènzia thu a sawi a ni. Nipui lai chuan rengchal te, kawrnute chu thing zârah mawi takin an hrâm a; romei chuan tlâng sâng laite bâwm-in, khaw chhak lamah khian a zâm chhu zêl a. Fa-vâng lai ni tla pawh hi a mawi a, zânah lah thla leh arsiten tual lai an ên a, a nuam hle bawk a ni.

NO. 18. TAH LAI NI KAWL KUNG

He hla hi Pi Romani phuahna ngaih a ni. A tîr takah chuan Sialsûk khaw tlangvâl pakhat nên an phuah a ni awm e. Dam rei zâwk chuan neitu chan a chang ta a ni ang e. Chutiang chu ri mah sela, he hla hi Pi Romani kut chhuak vek a nih loh pawhin, a tam ber hi chu Pi Romani tawngkam ngei niin a lang. A hla dang nên khaikhin pawhin, mi dang inzeh buai a ngai lo thei mai awm e. Pi Romani hian hla tlar khat kârah rem thlapin 'aw' tih hi a telh châwk thîn. Hèng-ahte hian—

Thuva awmhar chûn lo aw.........thûlin.
Khawtlâng sirva hnehin aw.........thei lo.

Pi Romani hi a hla aṭangin mi lunglèng thei tak, leilung nihphung (nature) hmu thiam tak a ni tih a hriat theih. Sialsûka sei lian a ni a, Aizawl-ah a lo pêm lût ta.

1. Ṭah lai ni kâwl kûng zamual a liam thei lo,
Ngaih lai tuai tè lungchim taka ṭhen zawng chu aw,
Ka riangṭhlâ-e, lungduh sûlhnu hmuh hlui nghâk,
Ṭhuva awmhar chûn lo aw rûdungthûlin.
Ngaiin ka au zêl dáwn e, ni rih riâi,
Thlangtlai tla hnu hmâna thin lai lung damna
Chawnpui ianga dam lai pâr mawi kan vulna.

2. Ngai zual ila, tlângza awmhar lêng hnehin,
Rual khûmi ilang lung lam lêñah thiangmawi maw e;
Ka bâng lawng e, khuarei kum sâng ral mah se,
Tawn leh har lungrulhsual, aw i hming sawi chu.

3. Pâr chhing chhengte an vul leh dáwn khua ṭhâlin,
Dâwn har mi hril khua romei a lo zàm thar leh e;
Kei chu riang hlei fam rolung mual nghâk tûrin,
Ngaih lai tuai tè, lung hnèm, aw i tei lo chuan.

Thu ngin

Châng 1. Duh lai tak leh la kham lo tak han ṭhen chu kan ṭahin bân ni hmêl a hmu thei nêm le. Thumi, nu pawh nei tawh lova khawhar ang mai hian, duh lai then, tâkte sûlhnu ngaih chu ka rethei teh e.

Thupawn :, Hmána hlim taka ni kan hmeh tlâk hnu, chawnpui pár anga kan lawm kha, ngaiin ka au zêl mai dawn e.

Châng 2. Mi dang khawharte aiin han lunglêng bîk ta ila, lunglèna ṭhenrual aia chungchuan chu a thiangmawi duh lo hle si a. Khuate chu lo reiin, kum-tê chu lo ral mah sela, hmuh leh ni awm lo tûr leh a hming chauh sawi theih ta hi ka ngai bâng thei dáwn lo a ni.

Châng 3. Pangpâr mawi takte chu ṭhâlah an lo pâr vul leh ang a, mi pawhin tawrh har an lo tih fo romeite chu a lo sâm thar leh ang a. Kei zawng duh taktu i tel lo chuan mitthi thlân nghaktu mi rethei mai ka lo ni.

Thu hlawm hrilhfiahna :

Tah lai . . . thei lo : Tah ni hi a liam thei lo, a bâng thei lo.

Lungchim : "Lunggawithlâk, ngaihthatthlâk, lungni takin" tih anga hman nân, Pu Hrawva chuan, "Lungchim taka kan lawm hmain, ṭapin kan then leh ta," a ti a. Hetah hi chuan "Pi Romani hian, "Lungawithlâk záwk ang maia han thlen chu," tih nân, "Lungchim taka then tawng chu e," a ti a ni ang Hetiang hi a nih loh chuan Pu Hrâwva leh Pi Romani hi hla thuah an inkalh a ni ang. Engpawh nise, 'Lungchim' tih chu, thinlung thûk bera hlimna emaw, ṭahna emaw thlen theitu hmangin, tibna tluk a ni.

Ka riang lua e : Ka retbei lutuk deuh mang e.

Thuva . . . chun lo : Thumi, (sava) nu pawh nei tawh lo Or Ṭhuro.

Dungthulin : Angin, zûlzuiin.

Tlangza awmhar : Mi tam tak khawhar, lunglêngte.

Lung lam lenah : Lunglênah, lunglên lamah.

Thangmawi mawh e . Than mawi a har e, a thangmawi duh lo phian a.

Tawn leh har : Hmuh leh harsa, hmuh tawh loh tûr

Dawn har mi hril : Mi pawhin tuar har leh ngaihtuah thiam hara an sawi.

Fam relung : Matthi thlân hmun, thlânmual.

Thupui

He hla phuahtu hian a duh tak hmuh leh theih loh tûra a then thu a sawi a ni Ṭhuro (ṭhumi)-te ang maiin khawharin a inbria a. Hmâna an hlim lai nite koh kîr leh theih atân a duh a. Mi ata lung han tihlên bîk vak lah cun mualphothlâk hle dâwnin a hre s; mahse a lêng lo thei si lo. Pangpâr lo vul leh ṭhîn leh romeite lo zâm thar leh hunah hian, a duh tak thlân nghah mai chu a chantâwk niin a hria.

NO. 19. AN HRUAI LUI TA

He hla hi Lèng lal Saihnûna phuah a ni. Hla phuah thiam tak a ni a, hla 97 vêl a phuah. Pa ṭawi deuh, sa ṭha tak, rilru ṭuanrang tak leh mi lunglêng thei tak a ni. Sawrkârin lal rorêl thiam nia a ngaih avângin, silai-elhbun phîr a pe. Kum 22 ro a rêl.
Kum 54 a nihin, 17. 6. 1949 khân a khua Lèngah a thi ta a ni.

1. Hnâm ka lên nuam mang e,
Hmuh theih se do râl angin;
Awmlai lianin hring nuo pâr mawi,
Vul lai a thliak mai ta si a.

An hruai lui ta, ngui rii riai sakhmèlin,
Nimahsela, Zion an thlen chuan,
Lâwm takin nunna thing pârte an tlán ang.

2. Lung ka duh pâr mawi te,
Tawn leh ni a awm tawh lo ang;
Thlafam lungrâwn mual a liam ta,
Vân mi an chang mai ta si e.

Tlai ni tlâka kan lawi kimna rûn hi,
Ka lûm zo lo, a ngui ruai e,
Min hnêm thei lo ka lenrual lungduh pawhin.

3. Kei mi ngai lo nâ'ng e,
Thihna lui râl ramah khian;
Lei hnutiang chhawn ta ni mah sela,
Ngaih lung kan her thei dâwn nêm maw.

Zion Lal nunnêm ka ngaih nâk laiin,
A hrênah lungduh an chèng ta,
Lung min lên, ka ṭap chhûn, tlai ni ka lênin.

4. Aw ka zân tlai tawnmang
Lo ni se thlafam ngaih chu ;
Bawâr lungfingten mi tho se,
Zîng èngah ṭhang mai teh ilang.
Kim lai chhûng khat kan awm ngal tè khân,
Laikhumah lo zâl hmun ila,
Lâwm takin hmangaihten ka chûl leh ang.

Thu angin

Chång 1. Râl do anga hmuh theih mai chu han ni ta sela chuan, hriam han lek mai ka va han châk èm ! Hri nunrâwng tak chuan vânglai meuhte pawh a boraltîr ṭhak mai si a. A hmèl chu ngui tak chungin thlánmual an panpui ta a; mahse, vân ram an thlẹn chuan lâwm takin nunna thing pâr chu an tlân tawh dâwn a ni.

Châng 2. Ka duh lai, ka duat êm êm chu hmuh leh ni a awm dâwn si lo; mitthi khuaah chuan min liamsan a, vân mi an ni ta. Tlai lam a lo ni a, nite a lo tlâk hian, chhûngkua kim taka kan hâwn khâwmna in hi a khawhar zo ta a, ka chèng nuam ve thei lo. Ka ṭhiante pawhin min hnèm zo lo a ni.

Châng 3. Kei hi chu vân ram aṭang khi chuan min rawn ngai ve tawh lo vang a. Khawvêl hi kalsan mah se, kan ngaih a reh dâwn lo. Pathian ka lo ngaih sa tehlul nèn, a hnênah ka hmangaih chu a awm ve ta si a; lunglêngin, nilêng lêngin ka ṭap ta mai a ni.

Châng 4. Aw, ka lusûn hrehawmna zawng zawng hi ka mumang lam lo ni ta sela, âr khuangte chuan min tiharhin, zîngah han harh ta phuṭ mai ila aw ! Chhûngkaw kima khuma kan mu ang khâu lo muho leh ta ila, lâwm èm èmin ka chûl leh heuh heuh mai tûr.

Thu hlawm hrilhfiahna :

Hnam ka len nuam : Chem (hriam) lek mai ka-olâk.

Do ral : Rál do, hmêlma hmuh theih.

Awmlai lianin : Hri hlauhawm takin.

Hring nun : Mihring nun.

Vul lai a tliak : Vánglaia thi.

Ngui ril riai : Mitthi hmèl, nung lo, ngui, chuai.

Sakhmel : Hmêl, hmai.

Zion : Vân ram.

Nunna thing par : Thing pakhat, thlarau khawvèlah chuan, 'Nunna thing' awmin an ring a. Chu mi pâr chu khawvêl ngaih reh nân mitthi thlarau chuan thliakin an ring.

Lung ka duh : Ka thinlung taka ka duat.

Tawn leh ni : Hmuh leh ni.

Thlafam lungrawn : Mitthi thlân, thlânmual.

Kan lawi kimna run : Kan hâwn kimna in.

Ka lum zo lo : Ka awm hlei thei lo, ka chèng thiam lo.

Na'ng e : Nà ang a.

Thihna lui ral : Vân ram.

Hnutiang chhawn : Kalsan.

Ngaih lung ber : Ngaih lai bâng, ngai tawh lo.

Ngaih nak laiin : Ngaih nâka laiin, ngaih tehlul nèn.

Ka tap . . . lenin : Chhûnah leh tlaiah pawh, nilêngin ka tap.

Zan tlai tawmang : Zan lam mumang.

Bawar : Âr.

Min tho se : Min tiharh se.

Kim lai . . . chhung khat : Chhûng kima awm lai, chhûng kim lai.

Laikhumah : Khumah.

Zal : Mu.

Thupui

He hla phuahtu hian a duh lai tak thi ta chu a uizia thu a sawi a ni. A laina thi ta chu a dam lebna tûr chu awm se, engpawh a huam a; mahse mitthi khaw lamah chuan an hrusi luihsak ta tho a ni. Vân ramah chuan tumah ngai lovin an lêng ta a ni. He thihna hi mumang lam ro ni mial thei sela tih, he hla phuahtu hian a duh hle a ni.

NO. 20 TAN HLA.
(Aizawl Jail, 1935)

He hla phuahtu hi Pu Kâmlala, Saitulèra fapa a ni. 1935 vèla Zoramah harhna a lo thlenin, ruih chilh pâwl a ni a; lung in a tân phah ta hial a ni. Mahse, chhia leh tha hriatna hman thuah pakhat mah fel lohna a nei lo He hla hi chûng hun laia a phuah chu a ni.

Pu Kâmlala hi hla phuah thiam tak a ni a, hla tam tak a phuah a ni. Mission hnuaiah zirtîrtu hna rei tak a thawk. Thil ngaihtuah chik mi leh ngaihruat-na hmang thiam mi tak a ni.

1. Bawár ianga vai rèng rêng a,
Suanglung rûn a lawi ta e;
Hawikawm lenrual, chîînlai zawngten,
Engtin lo ngai ang maw e ?

2. Khim mawi, dârfêng, pheisen vâlin,
Ri chheng khár lai an hawn chu ;
Thlang kawrvai leh Jailer huai ṭha
Si tin nèn lung an rualna.

3 Zâwlkhaw pêroni, i ṭhuam laiah,
Hnam tin kulhpui lo rem chu;
Lallûrpa'n a rûn a sawn e,
Dubte'n hrailèng a awihna.

4. 'Suihlung a mâwl' tihin ram tin,
Duh leh thang luai luai rawh i,
Khua lian vâlin an hai lèm lo,
Ka vui ngai lo Lalkhûmpa.
5. Hmânah khawzo siahthing kan bun,
Tûnah thiam thang ngûn kual hi;
Lal Bawrhsâp-pa pisa tualah,
Lênpuian ka chhuang ber mai.
6. 'Hei maw' tiin kan hu rûm lian,
Thang zèl rawh se—khua tinah;
Keini lèn nân kâwl a vâr e,
Uai hau lo vul mawi leh e.
7. Hmânah nau ang ṭahna rûn hnâwm,
Lâwmna an lo chang zo ta;
Ro pui an rêl thiam e – lungrâwn,
Kan rual û lêngte zawng khân.
Tho tual tual la, kan ram ding reng rawh,
I lâwm lai ni a chhuak e;
Sâppui nun zir vâl leh lèng dâwn,
Thlenghialin tual lêng rawh se.
9. Lênchâwm ring leh dâr thangmawi nèn,
Ri tin kimte'n lo rem r'u,
Chhim, hmâr, chhak, thlang, hlimin zai rawh,
Aw, nang ram hlun hring dèl.
10. Sailo ngûrpui lal leh hnam tin,
Do lai puan ang bâng nâng e;
Hrembmun vânkhua chang se kan ti,
A riang naufa reng chang rawh.

Thu :angin

Châng 1. Âr lâwina hre lo ang bian a vai vêl a, lung inah a lût ta a. Ṭhian ṭha te, laina te, ṭhenawm khawvêngte khân eng ang takin lo ngai ang maw le ?

Châng 2. Tân in vêngtu chuan a thuam famkim chu hain tân in kawngkhâr chu a hawng ta a. Thlang lam vaiho leh tân in vèngtu, huai si, fel si, chak si etc. te chu an lungrual ngei e.

Châng 3. Aizawl khawlai taka tân in, mi tin tán in nghetah chuan Awithangpa pawhin a in leh lo te, a nupui fanaute chu a tânsan ta.

Châng 4. 'Mâwl vâng' tlin, duh leh tlâng thang luai luai mah ila, khawpui mi chuan thu kal lam leh haw lam an hai chuang lo ve. Kei, Lalkhûma pa hi ka mangang mai mai dâwn lo.

Châng 5. Hmánah chuan thing-kawl kan bun a, tûnah erawh chuan vai siam kutkawl kan bun a, bawrh-sâp tuala kan han têmpuite hi ka chhuang riau a ni.

Châng 6. Hetiang hian, kan ri-va chu khaw tinah thang zèl sela, kan thaw a veng ve ṭan ta e, chul hnu lo thar leh tawh rawh se.

Châng 7. Kan tânna in pawh láwmna a lo chang leh ta. Rorèl pawh vâlupate khân an lo thiam ngei mai.

Châng 8. Kan ram, lo tho la, ding rawh le. I lâwmna ni a lo chhuak ta e. Mi thiamho leh ṭhalai rual pawh hlim takin lêng tawh rawh se.

Châng 9. Khuang te, dârte leh ri thei zawngte lo rem ula, kil tinte hlimin zai rawh se. Nang chu ram nghet leh mawi i lo ni.

Châng 10. Lalho do leh mi dang do pawh kan bâng tawh ang a. Hremhmùn chang hnu ván ram lo chang tawh sela. Mi retheite pawh lál faah lo chang tawh rawh se.

Thu hlawm hrilhfiahna

Bawar ianga vai: Âr anga vâkvai.

Suanglung rum: Tân in, lung in.

Lawi ta e: Lût ta e, chêng ta e.

Hawihkawm : Tlerrual, thiante.
Clin lai : Laina, chi leh kuang.
Khim mawi : Lukhum, diar.
Darfeng : Kâwnghrèn.
Phtisen : Sipai.
Ri chheng khaw lai : Lung in kawngkhâr.
Thlang kawrvai : Vai ram, vai.
Jailer (Eng.) : Tâng vèngtu.
Si tin : Engkima tha, e.g. chak si, fel si, huai si etc.
Zawlkhaw perpui : Aizawl khawlai, Aizawl khawpui.
I : Aizawl khua.
Thuam lai : Vèng lai li.
Lallurpan : (Lallûra pain) Pu Kâmlala.
Run a sawn : Chênna in thlâk thleng ta.
Duhte'n : Duh takin, duh tâwkin.
Hrailang : Fa.
Suihlung a mawl : Fing lo, ngaihtuah thiam lo.
Thang luai . . . rawh i : Tlâng thang luai luai mah ila.
Khua lian val : Khawpui mi, tlangvâl. Aizâwl tlangvâl.
Lalkhumpa (Lalkhuma pa) : Pu Kâmlala.
Khawzo siahthing kan bun : Kawl atâna thing an siam an bun chu.
Thiam thang ngunkual : Kut kawi, dâra siam or, thîra siam.
Pisa : Office (Eng) Sawrkâr hnathawkte thawhna in.
Lenpui an : Lèn chhuahpui atân.
Hu ram lian : An tân chanchin thang vêl.
Kawl a var e : Khua a vâr ta e; kan zalèn ve ta e.
Uai hau : Chul hnu; hlui.
Run hnawm : Tahna in; in vânduai.
Ropui . . . thiam e : Ro an rêl thiam e.
The tual . . . . ding rawh : Kan ram lo thang zèl rawh se; hmasâwn rawh se.

Sappui nun zir : Thiamna zir; lehkha zir.
Leng dawn : Vâng laite; ṭhalai,
Thlenghialin : Hlim takin; nuam takin.
Lenchawm ring . Khuang ri ring.
Sailo ngurpui lal : Sailo lal.
Do lai : Raldo lai.
Nang ram hlun : Mizoram, ram upa, ramnghet.
Ariang naufa : Rethei fate; mi rethei.
Reng : Lal.

Thupui :

He hla phuahtu hian tân ina an tân chungchâng a sawi a. Pathian Thlarau an ruih chilh avângin sipaiten an man a, Aizawla tân inah chuan an tán tîr a. An thang ta huai huai a; mahse pawi a ti lêm lo An tâng an chhuah chuan, an in, lungngaihna ni ṭhîn kha hlimna lo ni tawh tûrin a duh a. Kan ram pawh hi ṭhang zèl sela, mirethei tê tè pawh hian lal nun ang nun nei ve sela a duh a ni.

NO. 21. SIK NI ENG

He hla hi Pu K.C. Lalvunga phuah a ni. Tûnah chuan India Ambassador a ni ta. He hla hi Shillonga sipai zîngah ziaktu hna a thawh laiin, 7th. November 1950-a a phuah a ni. Thu leh hla thìam mi tak a ni a, Mizo zînga chhuanawm berte zînga mi a ni. Mizote hi thu leh hlaah min tihausa a, he mi lam kawngah hian hruaitu a tling hle. A thu ziakah chuan, 'Zikpuii pa' tiin a hming a ziak ṭhîn.

1. Kumsûl lám, ang a lo her châng in,
Sik ni êng mawi a rawn thlen leh ta;
Zîng ṭian lênkâwl leh ram loh lèntu,
Thingsiri zâr tin a mawi mang e.
Thlîr ve u, khawvêl mawina hi,
Nungcha râwl leh pâr tin hian,
Siamtu fakin zia an tár,
Hring mi lêng hian dâwn thiam ve maw?

2. Tleitir sakhmèlin a cho lo che,
Pâr tin mawina pawh i zâr an ni;
Sippui thil tin tuah rem thiam pawh hian,
Nang anga rawng mawi an bân ngai lo.
Aw khawvèl mawina sik ni êng,
Ka fak sêng lawng che lungmâwlan;
Nang hi i ni ve ang remna
Lal Fa pawh khân a rawn pan.

3. Lung lai a fan nun hlui mual liam hnu,
Thinlai dârthla lèngan a lo lang;
Suihlunglènin khua tin hawi vèl ila,
Chuan ka nnam lèntu zo thing tin hi.
Sîrva lèn thiam nun inthleng i,
Khawvèl taksa lungkham pêlin,
Chuan ka nuam ram loh lêntu,
Zîng ṭian sik ni êng mawi láwmin.

Thu angin

Châng 1. Kum a vei leh a, thlasik ni a lo inher chhuah leh hian, tlâng te, ram ngawte leh thing zârte hi zing boruak thianghlim takah hi chuan an va mawi chuang èm! Khawvêl mawizia hi han thlîr vêl mah teh u: rannung hrâmte hi a ngaihnawm a, pangpârte hi an mawi chuang a, Pathian fak nán an zia an chhuah a. Mihring hian hre thiam hlawm tak ang i maw aw.

Châng 2. Tleiráwl hmêlṭhate pawh hian an ang pha lo che a; pangpârte mawina zawng zawngte hi nangmah váng vek an lo ni e. Sâpho, thil ropui tak tak siam thiamte pawh hian thlasik ni èng mawi tluk hian engmah an siam thei lo. Àw nang, thlasik ni, khawvêl timawitu i nihzia hi ka sawi chhuak zo thiam ngang lo ve. Nang ber hi a lo ni ang e, vân Lal Fa pawh khân lei hi a rawn tlawh phah bialna ber chu.

Châng 3. Thinlung a khawih a, nun hlui hmân lai chang tate pawh rilruah a lo lang thar leh zuan zuan mai. Lung a lên vâng hian tlângte hi han thlîr vêl ta ila, zoram ngawpui hnuaite chu fan vèl min tichhák mang e. Savate nên hian kan khawsak dân phung hi inthleng ta ila, he lei taksa thil kan engto èm èm ṭhinte hi han thlawh bosan ta daih mai ila, ram ngaw dur lamah khian han thlawh kual vêl ka va han châk èm ve aw!

Thu hlawm hrilhfiahna ;

Kumsullam ang a lo her : Kum lo vei leh; kum lo thar leh.
Sikni eng mawi : Thlasik ni èng.
Ram loh lentu : Ram ngawpui
Thingsiri zar tin : Thing zâr tinte hi.
Thlir ve u : Thlîr ve teh u.
Nungcha rawl : Rannung chi tinrêng hrâm aw.
Zia an tar : Nih dan puang chhuak, inlar chhuak.
Hringmi leng : Mihringte.
Dawn thiam maw : Hrethiam ang maw; ngaihtuah thiam ve tak ang maw.
Tleitir : Hmeichhia nula lek lek; tleirawl.
A cho lo che : A tluk lo che, a ang pha lo che.
I zar : Thlasik ni èng zar.

Tuah nem thiam : Siam thiam.

An han ngai lo : Han siam ngai lo. Puan mâwi tah tûr chuan rawng mawi hrang hrangte bân pawlh a ngai thîn. Chutianga puan an bâng aug chuan hetah pawh hian "bâng" a hmang a ni.

Lung lai a fan : Thinlung a khawih, dek; rilru a hneh.

Thin lai darthlaleng ; Rilrua lo lang rawn leh. Rilrua hriatna awm hi darthlalanga thil kan hmuh ang hian rilruah a lo lang nawn leh e, a ti a ni.

Chuan ka nuam : Fan vèl ka châk, kal vel châk.

Lentu : Ramngaw.

Nun in thleng i ; Awmdan phung hi inthleng ta ila ; nun dân inthlak ta ila.

Lungkham pelin : Engto takte kalsanin.

Ram loh lentu : Vah ngai loh ram; ramngaw.

Thupui :

He hla hi, thlasik ni chhuak mâwizia fakna a ni. Kum lo vei hian thlasik ni chu a rawn her chhuak thar leh thîn a, tlâng leh ramte a han chhun êng chu a mawi hle mai Nungchâte pawhin an aw neih chhun ang angin Pathian an fak a. Vai thil siam thiam tak takte pawh hian thlasik rawng anga mawi an siam thiam lo a ni. Hei ngèi hi Isua pawh khan a rawn pian dunna chhan a ni ang. Hun kal tawh te pawh rilruah a lo lang nawn leh thei hial a. Savate nen hian nundan inthleng ta ila ramngawte fanga rilru tihahtu thilte hi han tawlh bosan daih mai a châkawm a ni.

NO. 22. HNUCHHAM RIANG HMUN

He hla phuahtu hi, Pu Vankhuma a ni a, No 13-na phuahtu hawk kha a ni. Nu thinaan naudèn emaw, hnute hnêk tur nei lo an enkawl khâwmna hmuna mite tána a phuah a ni. Chutiang chu Salvation Army in Aizawla Bungkâwn tlak lamah khuan an enkawl a,

chûng mite tân chuan thawhlawmte an khawn ţhin a, chu mi hun atan chuan he hla hi an sa ţhin a, mi rilru a hneh thei hle a ni. He hla lo chhuah ţanna hi kum 1945 vêl lai kha a ni.

A HLA AWMZIA

Châng khatnaah hian Fabrah Châwmna In awmna hmun leh an khawsak dan a lang a. Châng hnihnaah hian, a nu chu a thih tâk avângin, nu leh fa an inenkawl phâk tâk loh thu a ni leh a Châng thumna hi chu fabrah tawngkam, fabrah chuan a dinhmun a sawi vena a ni thung Châng lina hi chu, tèng fatrahte lakah hian mi tinin bat kan neih nasatzia thu sawina a ni.

1 Zâwlkhaw lai vawng Dáwrpui thang Bûngkawn sirah,
Hnam tin lèng khuai aug lawina tluang hrûlah;
Thin lai tihnim bl iêngs an rûn in la chhûng.
Sakhming kha, "Hlauchhum Rairah Kûn" an ti.
Tahchuan an fnan e, chûn tawng lo rairah riang
[chuang,
Chûn chawi loh rèngs piang riang hlei hlu nte;
Tanpui ngaiin tunah, tlâi ni.ên zankhua nen,
An rûm, khawngaihtu chûn lem ţâng an bèl.

2. Awmlai lung lian kha chu hrâng ta lo sela,
Duhte'n a chûn ngei khan a ţâng laiah..............
Awi maw! a zâlsan ta', piallei thuah riat kârah,
Hraichâwi awrâwl a thleng pha zo ta lo.
Laiţhâng e, chûn rih sâng mual liam hnu a an ve,
Hmunûm dâr dawi èng châwiin, "Hei, Bawihte",
Zân chhîng lo mittui nên, laina tlawm mâk chûn-
[nu'n,
Riang hluana nau âwmtê a sep mu ţhîn.

3. Chhimblei pialah mîm ang kan piang ve na a,
Kâr a hla, lian chhûng leh rairah kan nun;
Cho loh awmlâi lèngin ka chûn kai lo se aw,
A ţâng vuanin cháwnbân ka vâwr ve túr.
Tûnah ka zâl, sakruangah laiţhîn a zâm lo,
Theih chang se, mual liam hnu ka chûn ngêi kha;
Kirtiang rêlin ţângah pawmin awih lai riangtê,
Hnûntui tulhin min châwi ma bil lo'ng e.
4. Chûn dang rêng an awm thei ta chuang lo,
Nang leh kei hi an chûn leh zua kan ni;
Phal táwk hlana dawi ang kan dawm ve theih chuan [le,
An tán ro hlu leh châwitu chûn kan ni.
Vân pui kan khûm ahnêkin pi leh pute u,
Min ruat Siamtu'n an khawngaihtu tûrin;
Hai bil luî lo ula khawngaih hnuchham riang hmun,
Kan ba e, sial ang an tuai lêana tûr.

Thu angin

Châng 1. Aizawl khawpui laili laia Bûngkâwn sîr, mi tinrèngte an vei huai huaina kawng kamah chuan, rilru pawh khawi bîk riauvin a hming atân "Hnuchham In" an ti a. Chutah chuan nu thihsan rethei chung chuang bîk takte chu an awm khâwm a. Tûnah bian ţanpui an ngai êm êm a; anmahni enkawltu apiangte chu nu anga ngaiin, nilèng zankhuain an bêl a ni.

Châng 2. A nu kha thi ta hlauh lo sela chuan duat takin a kuah ve dâwn a ni a; mahse le, thlân khur thûk takah, chuan a mutsan ta daih mai si a, a fa ţap aw rèng vâng a hre pha ta lo a ni. Hnute châk dang ro chuan a nu thi tawh chu a han ko va, a enkawltunu chuan mittui tla chungin hnute lem chu a han pe a, "Hei le, bawihte," a han ti a. Mutmu pawh

tuan hlei thei lovin, a enkawltunu chuan nau khawngaihthlâk tak chu a sawi mu ţhîn a ni.

Châng 3. Khawvèlah hian kan lo piang ţheuh tak a, mi hung tak nuu leh fabrah nun inkâr hi chu a hla a nih hi. Ka nu kha thi ta lo sela chuan, a malchungah ka ţhu ang a, a ţâng ka vuan ang a, hlim takin ka'n ţumin ka'n zuang phar vèl ve tûr hi a ni a. Tûnah hi chuan ka han mu a, ka taksa-ah hian chakna tûrin thahrui reng a awm mawlh lo mai. Ka nu ngei kha lo tho leh thei ta sela chuan, a ting chhûngah min pawm ve ang a, hnute nun haèk tîrin mir pawm lo thei bik awm si lo va.

4. Nu dang sawi tûr hran a awm thei chuang ta lo, nang leh kei hi an nu leh pate chu kan ni ta ber mai. Kan phal tawk tè tê kan pèk ve a kan enkawl theih chuan, an tân kumkhaw sawi tûr leh an awmtu nu ber chu kan ni ta mai. Kau pi leh pute ai chuan kan ham ţha zâwk daih a ni, hêngte hi enkawltu atân Pathianin min siam a ni si a. He Fahrah In hi tuman hsider lo hrám u la, hlim taka an nun ve theihna tur chu kan kovah a innghat a, kan bat a ni e.

Thu hlawm hrilhfiahna :

Zawlkhaw lai awng : Aizawl vôngpui lai.

Bungkawn : Aizawl khaw chhûng vèng hming.

Thin lai tihnim bil : Kilru khawih bik riau, tîna bik riau.

Run in lai chhung : In chhûng, fahrah chawmna in chhûng.

HnuchLam Rairah Run : Hnuchhamte chawmna in chu.

Tah chnan , Chu tah chuan.

An fuan e : An awmkhawm e. Hetah hian sangha fuan angin a sawi a ni.

Chun tawng lo : Nu nei lo, nu hmu ve lo.

Rairah riang chuang, Riang hleihluan : Hèngte hi an awm zia a thuhmun; rethei chung chuang bik sawina a ni

Chun . . . tapiang : Nu pawm lohva lo piang.

Chun lem tang bel : Fahrah enkawltu hmeohbia ṭáng bêl pan.

Awmlai lung lian : Hri chak tak, hlauhawm tak.

Hrang ta lo sela : Hri chu lo lèng ta lo sela; hlauhawmin awm ta lo sela.

Duhte'n : Duh takin; duat takin.

A zalsan ta : A thihsan ta; thlanah a mutsan ta.

Piallei thuah riat : Lei hi thuah tam tak awma an ngaih avângin, lei thûk taka thlân awm sawinaah 'Piallei thuah riat', a ti a ni.

Hraichawi. . . . . : Nausèn fahrah ṭap âw a thleng pha zo ta lo.

Laihang e: Nu hnute tui chak rilṭâm nu ngai rilru nâ.

Rihsang mual liam hnu : A nu thi tawh hnu Hmân lai chuan mitthi zawng zawng hi an thlarau Rih dilah kal vekin an ring.

Hnunnu . . . chawiin : Nausên hnute hnèkna saidawiûm kengin.

Zan chhing lo : Zânah pawh mu lo; mut mu tuah thei lo.

Laina tlawm mak : Lainat lutuk vânga tlâwmngai lo thei lo; tlâwmngaih mâkmawh; tlawmngaih loh theih loh.

Chuanu'n (Chunnuin) : Nûin.

Riang hlusna. . . . mu thin : Farah rethei sâwngtê a awi mu thin, pawm mu.

Chhimhlei pialah : Khawvêlah "Pialah," tih chu, Pialleiah, tihna a ni.

Mim ang : Hei hi, mim fang tihnaah hla phuahtu tam takin an hmang. Mîm fang hi a lei takah phelna tûr âwm tak a awm a, pahnih pakhata chang ta a ang hle. Chuvângin inhnaih, piang hmun sawinaah an hmang. Mahse, a original-ah chuan "Mi máng" tihna a ni.

Lian chhung: Chhûngkaw hung, chhûng rual, thihna la tem ve ngâi mang lote; neinung.

Cho loh awmlai lengin: Cho ngam rual loh bri lêngin.

Ka chun . . . se: Ka nu bruai lo se; ka nu thi lo se.

a tang vuanin: A taksa vuanin. âwmbâwr vêl vuanin.

Chawnban . . . ve tur: Ka kut leh kete hlim takin ka phar ve tûr.

Tunah ka zal: Tunah chuan ka'n mû a.

Sakruangah . . . zam lo. Taksa thaltui a awm thei lo; tha a tho thei lo ve

Theih chang se: Theih chu ni sela.

Mual liam hnu: Thi tawh hnu.

Kir tiang relin: Nun leh rawn tumin: Thawh leh rawn tum ta sela.

Hnun tui tulhin: Hnutê min hnêktirin, hnute tui inin.

Min . . . bil lawng e: Min pawm (chawi) lo thei bîk lo vang e.

Dawi ang dawm, Damdawia tidam angin, damdawiin a chhâwk angin.

Vanpui kan khum: Kan vânneihna a nasa, a sâng, kan vânneihnain a khûm.

An hnekin: Anni lak chuan, anni aiin, an lak chuan.

Vanpui . . . pi leh pute u: 1) Kan pi leh pute ai chuan kan vânneihna a sâng zâwk. Or 2) Pi leh pute u, anni (hnuchhamte) ai chuan kan vânneihna a sâng zâwk.

Min ruat . . . turan: Pathianin anmahni enkawltu (khawngaihtu) tûr atân min ruat.

Hai bil lul lo ula: Haider phal bîk suh ula.

Khawngaih . . . hmun: Hnuchham châwmna in.

Kan ba e . . . tur: Sial anga an lo seilena an lo puithlin ve theihna tûr hi kan bat a ni e.

Thupui :

He hla hian hnuchhamte retheihzia leh an lo puitlin ve theihna tûr chu kan chungah a innghat a ni tih a sawi a. An awmna pawh Aizawl vèng laili laiah a ni a. Chutah chuan hnuchhamte chuan nu atân an enkawltute chu ngaiin an bèl a, zankhuain an enkawl a. An nute chu thi lo sela chuan, hetiang hian rethei takin an awm dâwn lo a ni. Keini hi an nute chu kan ni ta ber mai a, anmahni enkawltu tûr atân Pathianin min ruat a ni. Tuman i haider suh ang u.

ESSAY ZIAK DAN.

1. Essay ziak dâwn chuan a Subject-ah duh thlan tûr a awm ngei ṭhîn a; mahni sawi thiam záwng ber thlan tûr a ni Thu mal bi tuk zát a awm loh chuan, sei táwk delh dawlh, phèk li vèl awh khat thei tâwk vêl túra ziak tûr a ni Point siam sa a nih erawh chuan, a point awmdân athu ni se

2. Mizo ṭawng tluang tlam tak hman tum hrâm hrâm rawh. Ṭawng dang telh loh th ih loh a nih chuan chuan, Mizo ṭawnga a nih-a-a wi hnuah kualkhung (bracket)-in ṭawng dang chu ziak tûr a ni.

3. Mizo ṭawng ziak dán ngaih pawimawh hle tûr a ni. Ziak zawm leh zawm loh chite hmang dik tûra fîmkhur tûr a ni. Chhinchhiahna rêng rèng mahni thiam ang tâwkin pêk ve thlap tûr a ni

4. Hla thu (Poetical word) hmang tel lo tûra fîmkhur tûr a ni. Hèng—chhawrthlapui, rairah, chhaktiang, tûr nipui, zantiang, lamtluang etc hi hla thu vek an ni a, thu (prose) angin hman loh tûr a ni. Hla awm sa lák chhuah a nih law law si loh chuan; tin, zeh tel loh theih lohna hmunah chuan thu khungna (inverted comas ".....") hmangin ktung tûr a ni Hla

châng lâk chhuah a nih pawhin hla ziak dân anga tlar fel takin, thu khungnain khung thlap tûr a ni.

5. Paragraph khat chhûngah thil ze hran sawi pawlh vak tûr a ni lo. Entîr nân : Bâwng Essay kan ziakin, a ṭangkaina kan sawi laiin a inthlah chhâwn dân emaw, a chaw ei ṭhin emaw, a pianzia emaw sawi tel tûr a ni lo.

6. Point hran hranin thupui (heading) a nei ngei ṭhîn a; chutiang a thupui chu ziak lan ve kher tûr a ni lo Essay ziak fel theihna tura rilru lam kaihhruaina angah ngaih chauh tûr a ni.

7. Sawi ngai sawi nawn tûr a ni lo.

8. Essay ziak hmain kan subject thlan point tûrte ngaihtuah lâwk vek tûr a ni a, kan thu sawi chu fel taka a indawt theih nán.

9. Kan thu ziak chu mi zawng zawng chhiar atâna tling leh tlângtla a ni tûr a ni. Zîm tak ngaihtuah tûr a ni lo va, a thupui athuin khawvèl pawh huap thei tûra ngaihtuah tûr a ni

10 I theih ang tâwka tamin point siam chhuah tum ang che. I point siamte chu point tling ngei a ni tûr a ni.

Zirlai ṭhenkhatten Essay awmzia leh articles awmzia an hre hrang thei lo. A inhnaih thei hle rêng a; chanchinbu atán article kan ziak chuan, kan thu vei zâwng emaw, kan sawi châk záwng kha, keimahni vei zâwng leh duh dânin kan sawi a ni deuh ber. Essay erawh chu inelna (competition) a ni. Chuvângin, kan tui dân zâwng a ni emaw, ni lo emaw, a subject nihna leh thil tumte angin a ziaktu chu subject chuan a hruai zâwk a ni.

2. Zo tawnga lehlin dan.

Zirlaiten Mizo ṭawng an thiam leh thiam loh fiah nân Sâp ṭawng chu zo ṭawnga lehlin a ni ṭhîn; Sâp ṭawng pawh thiam a ngai hle tho. Chutiang hunah chuan hêngte hi hriat reng tûr a ni.

(1) A ngial a ngana lehlin hi Zo ṭawng tluang tlam leh ṭha a ni kher lo thei. Hnam tinin ṭawng kal phung kan neih ṭheuh avângin, Sâp ṭawng ang kher khân Zo ṭawnga kal a rem ve lo thei. Chuvângin, Mizo ṭawng kal phung ang taka lehlin tûr a ni. Ṭawng dang ang bawkin Mizo ṭawng pawhin hmasa tûr leh hnuhnûng tûr a nei ve tho. Hetiang hian—Object, Subject, Verb Object a hmasa ber a, Subject-in a dawt a, Verb a hnuhnûng ber a ni

Entîr nân, 'Lunar eclipse' hi Zo ṭawngin lo letling dâwn ta ila, áwk thla lem nge, thla âwk lem? Hetiang hian kan fiah thei ang :

Object	Subject	Verb
Thla	âwk	lem

Hetiang hian Object chu 'Thla' hi a ni a, Subject chu 'âwk' a ni a, Verb chu 'lem' hi a ni Chutichuan, Thla âwk lem, tih hi a dik a ni tih kan hre thei ta a ni.

(2) Thu mal indawt dânah fîmkhur a ngai bawk. Sâp ṭawngah chuan Subject chu Noun a nihin, Verb hmaah Pronoun a awm ve kher lo. 'Lala goes to school' tih hi Zo ṭawngah chuan verb hmaah pronoun 'a' kan belh leh a, "Lala sikulah 'a' kal" kan ti ṭhîn. "Jesus went into the temple," tih hi, "Isua Pathian biak inah chuan a va lût a," tih pawh hi a dik lo a ni. Isua Pathian biak in chang a ni lo. Chuvângin, "Pathian biak inah Isua a lût a," tih tûr a ni zâwk.

3. Sâpṭawng thu malin a sentence athuin kawh a neih danglam theih avângin, a sentence pumin engnge a tum tih hriat tum tûr a ni.
Entîr nân :– The Lord is my shepherd; I shal not want. Hei pawh hi, "Lalpa chu ka berâmpu a ni a; ka duh o vang," tihna ni lovin, "Lalpa chu min vèngtu a ni a, ka tlachham lo vang," tih zawk tûr a ni.

4. Thu mal hriat loh a lo awmin buai tûr a ni lo. A sentence chu ngun takin vawi hnih vawi thum chhi r chhuak la, chhiar nawn leh ṭhin la, thu mal i hriat loh pawh kha a sawi tum lam i hriat chuan a lamp.ng chu i man thei tawh mai ang. Dik tak chuan, vawi khat chauh i chhiar awi t.ka i hriat mai theih tur chu i tân zawhna ching tak a ni lo tih hre zâwk ang che.

(5) Voice thuah hian chhiar tham hle a ngai leh. A theih chhûng chu Active Voice hman a ṭh ; mahse, active voice anga leh dawn chuan, passive voice a nih avângin, intransitive verb a nih si chuan a subject phuahchhawp a tul ts a, phuah ngawt chu a sual theih avângin, passive voice anga leh mai a him ber. Entir nân, "The whole thing was drawn back up into heaven" "Engkim chu vânah khai chhohvin a awm leh ta a" tihna a ni a. Hei hi a voice hman lai anga leh loh chuan, "...........an khai chhoh ta a," tih a ngai dâwn a, a khai chhotu kha puh sual theih a ni ta a ni. Chuvângin, Mizo ṭawngah pawh Passive Voice a awm ve tih hriat tûr a ni.

3. Substance ziak dan.

Substance awmzia chu, thu ziak awm sa (passage) ang ni lo va, a thu awm sain a tum hloh chuang si lova a sin thu têm zâwka ziak chhâwn leh hi a ni a. A thu awm sa sia a têm zâwk dâwn tawh avângin a thu hman pângngai chu paih ṭhen ṭeuh a ngai dâwn ta a

ni. Dân narânin a thu awm sa thu mal zawng zawng chhiara hmun thuma ṭhena hmun khat vèl a ni ber. Hei hi hla lam chiah chuan a dik vek thei lo; hla thu mal ṭhenkhat chuan thu pângngai tam tak a sawi thung avângin. Chutichuan, substance kan ziak dâwnin hèngte hi kan hre reng tûr a ni.

1. Kan substance pèk tûr chu vawi thum tal kan chhiar chhuak hmasa ngei tûr a ni.

2. Thu hran engmah belh tûr a ni lo, a awm sa pawh paih ṭhen ṭeuh a ngaih dâwn avángin.

3. Mi thusawi sawi chhâwn lehna (Direct Speech) a awm chuan, a subject person chu thlâk a, Indirect Speech-in sawi tûr a ni. Third person-a ziak a ni deuh ber.

4. Adverb lam chi te, conjunction-te chu paih ṭeuh theih a ni.

5. Ṭawngkam chu mâwl tak leh fiah tak a ni tûr a ni, phungthlûkna leh thu pehhèl a awm tûr a ni lo.

Entirna : A hnuaia thu hi a substance ziak rawh.

1. Tin, tûkṭhuan an ei zawhin, Isuan Simon Petera hnènah chuan, "Simon, Johana fapa, hêngte ai hian nangin kei mi hmangaih zâwk em ?" a ti a. Ani chuan a hnênah, Aw Lalpa, ka ngaina che tih i hria e," a ti a. Ani chuan a hnênah, "Ka berám note châwm rawh," a ti a. Tin, a vawi hnihnaah, a hnènah, "Simon, Johana fapa, nangin kei mi hmangaih em ?" a ti leh a. Ani chuan a hnenah, "Ka berâmte enkawl rawh," a ti a. Tin, a vawi thumnaah chuan a hnènah, "Simon, Johana fapa, nangin kei mi ngaina em ?" a h êna a tih avâng chuan Petera a lungngai a; a hnènah, "Lalpa, engkim i hria a, ka ngaina che tih i hria e," a ti a. (152 words)

Substance : Tûkthuan ei kham chuan Isuan Petera chu thil dang aia a hmangaih leh hmangaih loh vawi thum a zâwt a. Peteran vawi thum a ngaina tih a hrilh a; Isuan a berâm châwm tûrin a tîr a. Vawi thumnaah chuan Petera a mangan ôm avângin, Isua chu a ngainatzia uar takin a hrilh a. (54 words)

2. A nih lêh taksa tâna tha lo, thihna hial pawh thlen theitu, kan sim theih loh loh bâusan phal tlat loh chungchângah hian tunge mawh phur ? Zû hi a that lohzia leh vântlâng tân pawha a buatthlalâkzia hai rèng kan awm lo va. A in tbîn leh nghei thei lova inngaiate hlei hlei hian an hre chiang a; mahse kan simin kan tibo thei si lo. Chutiang bawk chuan meizial leh ruih theih thil chi dang te, thatchhiatna leh kawng hranga kan inthlahdahnate hi kan tâna thil pawi, kan nun tibawrhbângtu leh titáwitu an ni a. Chu chu chîk taka kan ngaihtuah chuan a mawh phurtu chu keimahni theuh hi kan ni. Chuvâng chuan, kan hmèlmaah kan insiam a lo nih chiah chu. (132 words)

Substance : Thihna hial min thlen theitu laka mawh phurtu chu keimahni kan ni. Zû hian mi mal leh vântlâng nun a tichhia a; mei zûk te, thatchhiatna te, kan nun tibawrhbângtu thil dangte pawh hi, a mawhphurtu kan ni theuh. Hmèlmaah kan insiam a ni. (44 words)

Printed at the Modern Press, Upper Bazar, Aizawl—796001, C—2000, 23.10.78.